

Θαλασσινοί Απόηχοι

«ΑΡΙΣΤΕΙΟΝ»
ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
Ε.Ε.Λ.
2024

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΠΟΣΤΡΑΤΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΝΑΥΤΙΚΟΥ
ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ • ΕΤΟΣ 35ο • ΤΕΥΧΟΣ 193 • ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2026

Ναύσταθμος Σούδας.
Κυματίζοντας υπερήφανα στο γαλάζιο του Αιγαίου.
Στο βάθος η ΦΓ Λήμνος
© φωτό Ρηγόπουλος Ιωάννης

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΡΑΤΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΠΝ ΚΑΙ ΛΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ **ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΙ ΑΠΟΗΧΟΙ** από το 1992

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2026 | ΤΕΥΧΟΣ 193 | ISSN 1105-6779

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: Ένωση Αποστράτων Αξιωματικών Ναυτικού

Ι. Παπαρρηγοπούλου & Π.Π. Γερμανού,, Πλατεία Κλαυθμώνος 105 61 Αθήνα

www.eaan.gr

Τηλ: 210 33.10.430 - 210 33.10.431

e-mail: info@eaan.gr

Copyright: © ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΙ ΑΠΟΗΧΟΙ

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ ΣΤΑ ΜΕΛΗ ΕΑΑΝ

Τιμή τεύχους: 4 €

Ετήσια συνδρομή: 24 €

ΕΚΔΟΤΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Αντιναύαρχος ε.α. **Θεόδωρος Γερούκης** ΠΝ (ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΕΑΑΝ)

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ναύαρχος ΛΣ ε.α. **Θεόδωρος Φουστάνος**

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πλοίαρχος (Ε) ε.α. **Ανδρέας Αναστασόπουλος** ΠΝ

Πλοίαρχος (Ε) ε.α. **Βασίλης Κατσαμπής** ΠΝ

Υποναύαρχος ε.α. **Συμεών Κωνσταντινίδης** ΠΝ

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ: Ανθυποπλοίαρχος ΛΣ **Άννα Φραγκιαδάκη**

ΠΑΡΑΓΩΓΗ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Κ. Πλέτσας Ζ. Κάρδαρη Ο.Ε.

Χαρ. Τρικούπη 107, 114 73 Αθήνα • τηλ: 210 36 07 132 - 210 38 20 148 • e-mail: info@typografio.gr • www.typografio.gr

Όροι για τη δημοσίευση στο περιοδικό «Θαλασσινοί Απόηχοι»

- Το ΔΣ/ΕΑΑΝ, ύστερα από την εισήγηση της Συντακτικής Επιτροπής του περιοδικού, για τα επιλεγμένα άρθρα/κείμενα που δημοσιεύονται στο περιοδικό «Θαλασσινοί Απόηχοι», αποφασίζει τα ακόλουθα:
 - Τα άρθρα/κείμενα γενικού και ειδικού ενδιαφέροντος, να χωρίζονται σε ενότητες, με επικεφαλίδα από τον/την συγγραφέα. Η έκτασή τους να μην υπερβαίνει τις τέσσερις σελίδες, ενώ η έγκριση θα αφορά την αυτοτελή δημοσίευσή τους και όχι την δημοσίευση σε συνέχειες. Η επιτροπή **δεν αναλαμβάνει** την διόρθωση των υφιστάμενων άρθρων/κειμένων, αλλά εάν το κρίνει απαραίτητο, μπορεί κατά την κρίση της να επισημάνει στους συντάκτριες/τες, τα σημεία εκείνα που δύνανται να επαναδιατυπωθούν ή και να αφαιρεθούν, βάσει πάντα των όρων δημοσίευσης.
 - Τα άρθρα/κείμενα να κυμαίνονται από τις 1000-2500 λέξεις και να υποβάλλονται σε ηλεκτρονική μορφή word. Επίσης, να αναγράφονται πλήρως τα στοιχεία των συντακτριών/ών, καθώς και τυχόν πληροφορίες που αφορούν την επιστημονική τους κατάρτιση και εφόσον υπάρχουν οι πηγές των άρθρων.
 - Τα άρθρα - κείμενα που έχουν υβριστικό, συκοφαντικό, ρατσιστικό, κομματικό περιεχόμενο, ή προσωπικές επιθέσεις θα απορρίπτονται. Επίσης, όσα εξ' αυτών επιχειρούν να αποδώσουν αμφίσημη, διφορούμενη ή στρεβλή εικόνα για τους θεσμούς και τα σύμβολα του έθνους θα απορρίπτονται άνευ ενημέρωσης προς τους συντάκτριες/τες.
 - Τα άρθρα/κείμενα που έχουν σαφή αναφορά σε ιστορικά γεγονότα ή θέματα επιστημονικού ενδιαφέροντος, να εφαρμόζουν την δομή της ακαδημαϊκής πρακτικής. Η συντακτική επιτροπή συντάσσεται πλήρως με τις οδηγίες και τους κανονισμούς που αφορούν την ορθή συγγραφή.
 - Να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλο έντυπο της ΕΑΑΝ ή σε άλλο έντυπο, δηλαδή να είναι πρωτότυπα και όχι αντίγραφα με ευθύνη των συγγραφέων. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις δύνανται να δημοσιεύονται άρθρα/κείμενα ειδικού ενδιαφέροντος κατά την κρίση της συντακτικής επιτροπής από περιοδικά, βιβλία, έντυπα κ.λπ. σύμφωνα με τα κεκανομισμένα.
 - Τα μη δημοσιευμένα άρθρα-κείμενα, θα τίθενται στο αρχείο του περιοδικού για πιθανή μελλοντική αξιοποίησή τους.
 - Το περιεχόμενο εκάστου άρθρου-κειμένου απηχεί τις προσωπικές απόψεις των συντακτριών/τών και δε δεσμεύει την ΕΑΑΝ και το περιοδικό.
 - Οι συντάκτριες/τες, να λαμβάνουν υπόψιν τους τις αρχές και τις αξίες από τις οποίες εμφορούνται τα στελέχη του Πολεμικού Ναυτικού και του Λιμενικού Σώματος.
 - Οι ενδιαφερόμενες/οι που επιθυμούν την δημοσίευση άρθρων ή κειμένων τους στο περιοδικό, παρακαλούνται όπως τα αποστέλλουν αποκλειστικά στο ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: periodiko@eaan.gr
- Το ΔΣ/ΕΑΑΝ αποφασίζει και **εγκρίνει ομόφωνα**.

Περιεχόμενα

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΘΕΜΑ

Ό Άγιος Κοσμάς ό Αίτωλός. Φωτιστής του ύποδούλου Γένους καί Άπόστολος τής Άγάπης 4
Του Άρχιμανδρίτη π. Ίερωνύμου Φράγκου

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ 5

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

53η Επέτειος του Κίνηματος του Ναυτικού 7
Του Νικόλαου Μανταδάκη Αντιναύαρχου ε.α. ΠΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΔΙΕΘΝΗ

Χωρική Θάλασσα (ΧΘ) 12 ναυτικών μιλίων στο Αιγαίο 10
Του Κωνσταντίνου Βαρβαρέσου Αντιναύαρχου ε.α. ΠΝ

Λίμαν Φον Σάντερς 12
Του Δημητρίου Β. Ζαμπίκου Υποναύαρχου Λ.Σ. ε.α.

Σύνοδος Κορυφής του NATO - Άγκυρα 7-8 Ιουλίου 2026 15
Του Αναστάσιου Μπασάρα Σμήναρχου (Μ) ε.α. ΠΝ

Οι Σημαίες των Πολεμικών Ναυτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Σύμβολα Ιστορίας και Δύναμης 18
Της Πλωτάρχη Ανδριανής Διαμάντη ε.α. ΠΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ - ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

Βασιλικός Πολτός: Ιδιότητες και οφέλη 22
Της Δρ. Σοφίας Καραμπουρνιώτη Γεωπόνου

Τεχνικές Προκλήσεις, Ηθικά Διλήμματα και Θεολογικός Προβληματισμός 25
Του Ευάγγελου Κωστή, Υποπλοίαρχου (Ε) ε.α. ΠΝ

Η Ελλάδα εν Δυνάμει Παραγωγός Υδρογονανθράκων 29
Του Κωνσταντίνου Βαρβαρέσου Αντιναύαρχου ε.α. ΠΝ

Διά βίου μάθηση και τεχνολογική ετοιμότητα: ο νέος πολλαπλασιαστής ισχύος των Ενόπλων Δυνάμεων 31

Του Μιχαήλ Τζάμαλη Στελέχους με εξειδίκευση στη διά βίου μάθηση και στην ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων

Από την Αϋπνία του Ανθρώπου στο «Στρες του Φωτός» των Φυτών 35

Του Γεωργίου Βρέκου Γεωπόνου-Φυτοπαθολόγου (ΜSc)

ΚΟΙΝΩΝΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Κλασικές Σπουδές στην εποχή της τεχνολογίας: Πλάνη ή Αναγκαιότητα; 38

Του Ανδρέα Αναστασόπουλου Πλοίαρχου (Ε) ε.α. ΠΝ
Το μεγάλο ταξίδι του μπισκότου 45

Της Βερωνίκης Σκουφάλου

Με τον Γιώργο Δούσκο πίσω από τις κάμερες 48

Συνέντευξη του Γιώργου Δούσκου, ιδρυτή και CEO του πρακτορείου «Media Characters Agency», στον Βασίλειο Κατσαμπή Πλοίαρχο (Ε) ε.α. ΠΝ

Ραβδούχος και Ράβδος: ιστορία και εξέλιξη 50
Του Σπύρου Μουμούρη, Μουσικού ΠΝ

ΙΑΤΡΙΚΑ

Μια σύγχρονη ματιά στην κατάθλιψη 54
Του Τουλούμη Χαράλαμπου, Ψυχίατρου

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ 57

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ 62

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ 63

Ὁ Ἅγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός

Φωτιστής τοῦ ὑποδούλου Γένους καί Ἀπόστολος τῆς Ἀγάπης

Τοῦ Ἀρχιμανδρίτη π. Ἱερωνύμου Φράγκου

Σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ σκοτεινὲς περιόδους τῆς Τουρκοκρατίας, κατὰ τὸν 18ο αἰώνα, ὅταν ἡ ἀμάθεια, ἡ ἠθικὴ ἐξαθλίωση καὶ ὁ κίνδυνος τοῦ ἐκτουρκισμοῦ ἀπειλοῦσαν τὴν ἐπιβίωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἀνέδειξε μιὰ κορυφαία πνευματικὴ μορφή: τὸν Ἅγιο Κοσμά τὸν Αἰτωλό. Ὁ Πατροκοσμάς, ὅπως τὸν ἀποκάλεσε μὲ εὐλάβεια ὁ λαός, ὑπῆρξε ἕνας φλογερὸς ἱεραπόστολος καὶ μεγάλος κοινωνικὸς ἀναμορφωτής, τοῦ ὁποῖου ἡ δράση σφράγισε ἀνεξίτηλα τὴν ἱστορικὴ πορεία τοῦ Γένους.

Γεννήθηκε τὸ 1714 στὸ χωριὸ Μεγάλο Δένδρο τῆς Αἰτωλίας καὶ μετὰ τὴ βασικὴ ἐκπαίδευση σὲ σχολεῖα τῆς περιοχῆς του, φοίτησε στὴν περίφημη Ἀθωνιάδα Σχολὴ τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Στὴ συνέχεια ἐκάρη μοναχὸς στὴν Ἱ.Μ. Φιλοθέου. Τὸ 1760, μετὰ ἀπὸ ὀλιγοετῆ παραμονὴ στὴ μονὴ τῆς μετανοίας του, συγκλονισμένος ἀπὸ τὴ βαθιὰ πνευματικὴ ἐξαθλίωση τοῦ ὑπόδουλου ἑλληνισμοῦ καὶ βλέποντας τὸ ἔθνος νὰ κινδυνεύει ἀπὸ τὴν ἀμάθεια καὶ τοὺς μαζικοὺς ἐξισλαμισμούς, ἐγκατέλειψε τὴ μοναχικὴ του ζωὴ καὶ μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ξεκίνησε τὸ ἱεραποστολικὸ του ἔργο, προκειμένου νὰ ἀφυπνίσει καὶ νὰ φωτίσει τὶς ψυχὲς τῶν ὑποδούλων ραγιάδων.

Μὲ λόγο ἀπλὸ καὶ κατανοητὸ ἀπεδείκνυε ὅτι ἡ ὀρθόδοξη διδασκαλία εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὴ πίστη καὶ ἡ ὀρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὴ Ἐκκλησία «ἐκτὸς τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει σωτηρία». Περιοδεύοντας ἀκούραστα σὲ πόλεις καὶ ἀπομακρυσμένα χωριά, ἵδρυσε ἐνορίες, ἀνεκαίνισε ναοὺς καὶ χειροτόνησε ἱερεῖς, μετατρέποντας τὸ κήρυγμά του σὲ πηγὴ πνευματικοῦ ξεσηκωμοῦ. Ἀντιτάχθηκε σθεναρὰ στὸ φαινόμενο τῶν ἐκτεταμένων ἐξισλαμισμῶν, τέλεσε ἀναρίθμητες βαπτίσεις καὶ καθοδήγησε τὸ λαὸ στὴ θρησκευτικὴ καὶ πνευματικὴ ἀναγέννηση.

Ὁ Πατροκοσμάς θεωροῦσε τὴν ἵδρυση σχολείων καὶ τὴν ἐκπαίδευση ὡς θεμέλιο γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ Γένους: «Καλύτερον ἀδελφέ μου νὰ ἔχεις ἑλληνικὸν σχολεῖον εἰς τὴν χώραν σου, παρά νὰ ἔχεις βρύσες καὶ ποτάμια». Ἀπὸ ἐπιστολὲς πρὸς τὸν ἀδελφὸ του Χρύσανθο, μαθαίνουμε ὅτι ἵδρυσε 10 ἑλληνικὰ σχολεῖα ἀνωτέρας μόρφωσης καὶ 200 δημοτικὰ σχολεῖα. Συγχρόνως φρόντιζε γιὰ τὴν ἀνέυρεση δασκάλων καὶ χρημάτων γιὰ τὴ λειτουργία τους, ἀφοῦ ἐπέμενε ὅτι ἡ φοίτηση ἔπρεπε νὰ εἶναι δωρεάν γιὰ ὅλα τὰ Ἑλληνόπουλα.

Ἰδιαίτερη σπουδὴ ἔδειξε ὁ Ἅγιος γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἀναγνωρίζοντας τὸν πολιτικὸ καὶ ἐθνικὸ της χαρακτήρα ὡς συνεκτικὸ στοιχεῖο τοῦ ἔθνους, ἐπέκρινε ἐπιμελῶς ὅσους μιλοῦσαν βλάχικα ἢ ἀρβανίτικα καὶ συνιστοῦσε τὴ χρῆση τῆς Ἑλληνικῆς, ὡς ἐπίσημης γλώσσας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους.

Πολέμησε μὲ σθένος τὴν κοινωνικὴ ἀδικία καὶ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν φτωχῶν. Ἰδρυσε φιланθρωπικὰ ἱδρύματα, μοίρασε χιλιάδες χριστιανικὰ βιβλία καὶ μερίμνησε γιὰ τὴν ἀγορὰ καὶ τοποθέτηση κολυμβηθρῶν στοὺς ναοὺς.

Εἰσηγήθηκε τὴν καθιέρωση τῆς Κυριακῆς ὡς ἡμέρας ἀργίας καὶ λατρείας, μεταφέροντας τὰ παζάρια τὸ Σάββατο. Ἡ κίνηση ὅμως αὐτὴ προκάλεσε τὴ μὴνὴ τῶν Ἑβραίων τῆς Ἡπείρου καὶ στοίχισε στὸν Ἅγιο Κοσμά τὴν ἴδια του τὴ ζωὴ. Ἀπαγχονίστηκε στίς 24 Αὐγούστου 1779, ἐπισφραγίζοντας τὴν ἀποστολὴ του μὲ τὸ ἴδιο του τὸ αἷμα. Τὸ πέρασμά του ἄφησε πίσω του μιὰ ἀναγεννημένη πνευματικὰ Ἑλλάδα.

Ἡ Ἐκκλησία τὸν τιμᾷ ὡς ἱσαπόστολο πού ἔθεσε τὰ θεμέλια γιὰ τὴν ἀναβίωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ὀρθοδοξίας μὲ ὅπλο τὴ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν ἀδολὴ ἀγάπη.

ΦΩΤΟ: εἰλημμένη στις 26_08_2026 ἀπὸ το: https://el.wikipedia.org/wiki/Κοσμάς_ο_Αιτωλός

Ανασκόπηση γεγονότων

- 05-06-2026** Πρόσκληση Αρχηγού ΓΕΝ, για τον εορτασμό της 53ης Επετείου του Κινήματος του Ναυτικού το Μάιο του 1973 στη ΣΝΔ. Παρευρέθηκε ο Πρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Θεόδωρος Γερούκης ΠΝ ε.α.
- 07-06-2026** Πρόσκληση ΣΑ/ΣΜΥΝ στην τελετή απονομής βραβείων για τους νικητές μαθητικού διαγωνισμού παραμυθιών. Την ΕΑΑΝ εκπροσώπησε ο Αντιπρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Ιωάννης Σαμαράς ΠΝ ε.α.
- 26-06-2026** Πρόσκληση Αρχηγού ΓΕΝ στην τελετή Ορκωμοσίας των Νέων Σημαιοφόρων του Πολεμικού Ναυτικού και του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής. Παρευρέθηκε ο Πρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Θεόδωρος Γερούκης ΠΝ ε.α.
- 30-06-2026** Πρόσκληση Κυβερνήτη Κ/Φ ΑΡΜΑΤΩΛΟΣ στην τελετή Υποστολής Σημαίας Πλοίου. Παρευρέθηκε ο Πρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Θεόδωρος Γερούκης ΠΝ ε.α.
- 06-07-2026** Πρόσκληση Διοικητού ΣΜΥΝ, στη θερινή χοροεσπερίδα Δόκιμων Υπαξιωματικών 44ης Σειράς. Παρευρέθηκε ο Πρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Θεόδωρος Γερούκης ΠΝ ε.α.
- 08-07-2026** Επίσκεψη Συντονιστικού Συμβουλίου Ε.Δ. στη ΓΔΟΣΥ.
- Πρόσκληση Αρχηγού ΓΕΝ και Διοικητού ΣΜΥΝ, στην τελετή ορκωμοσίας των Νέων Κελευστών 44ης σειράς του ΠΝ. Παρευρέθηκε ο Πρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Θεόδωρος Γερούκης ΠΝ ε.α.
- 16-07-2026** Πρόσκληση Αρχηγού ΓΕΝ στο Μεγάλο Πανηγυρικό Εσπερινό και την περιφορά της Ιεράς Εικόνας στο πλαίσιο εορτασμού της Αγ. Μαρίας. Παρευρέθηκε ο Πρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Θεόδωρος Γερούκης ΠΝ ε.α.
- 18-07-2026** Πρόσκληση Δημάρχου Αθηναίων στο Αρχιερατικό Μνημόσυνο για τους πεσόντες κατά το πραξικόπημα και την Τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974. Την ΕΑΑΝ εκπροσώπησε το μέλος του Δ.Σ. Αντιπλοίαρχος (Ε) Δημήτριος Δέδης ΠΝ ε.α.
- 19-07-2026** Πρόσκληση ΕΑΑΝ/Κέρκυρας, στο Μνημόσυνο του Αντιναύαρχου Ελευθ. Χανδρινού και του Πλωτάρχη Σπ. Αγάθου.
- 21-07-2026** Συνάντηση Συντονιστικού Συμβουλίου των Ενώσεων Αποστράτων Αξιωματικών Ε.Δ. με Αρχηγό ΓΕΕΘΑ. Την ΕΑΑΝ εκπροσώπησαν ο Πρόεδρος, Αντιναύαρχος Θεόδωρος Γερούκης ΠΝ ε.α. και ο Διευθύνων Σύμβουλος, Πλοίαρχος (Ε) Εμμ. Αναγνωστάκης ΠΝ ε.α.
- 22-07-2026** Πρόσκληση Αρχηγού ΛΣ-ΕΚ.ΑΚΤ, στην τελετή ορκωμοσίας των Νέων Αξιωματικών του Λιμενικού Σώματος Ελληνικής Ακτοφυλακής ειδικότητας Τεχνικού απευθείας κατάταξης. Την ΕΑΑΝ εκπροσώπησε ο Αντιπρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Ιωάννης Σαμαράς ΠΝ ε.α.
- 24-07-2026** Πρόσκληση Προέδρου της Δημοκρατίας με την ευκαιρία της πεντηκοστής δεύτερης επετείου της αποκατάστασης της Δημοκρατίας. Παρευρέθηκε ο Πρόεδρος της ΕΑΑΝ, Αντιναύαρχος Θεόδωρος Γερούκης ΠΝ ε.α.

Αρχιερατικό Μνημόσυνο για τους πεσόντες κατά το πραξικόπημα και την Τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974 (18_07_2026)

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΝΩΣΕΩΝ ΑΠΟΣΤΡΑΤΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ Ε.Δ. (Ν.Π.Δ.Δ.)

Αρ. Πρωτ.: 106 / 2026
Αθήνα 21 Ιουλ 2026

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

ΘΕΜΑ: Επίσκεψη Συντονιστικού Συμβουλίου ΕΑΑΣ, ΕΑΑΝ, ΕΑΑΑ στη ΓΔΟΣΥ

Την Τετάρτη 8 Ιουλίου 2026 το Συντονιστικό Συμβούλιο των τριών Ενώσεων Αποστράτων Αξιωματικών ΕΑΑΣ, ΕΑΑΝ, ΕΑΑΑ πραγματοποίησε επίσκεψη στη ΓΔΟΣΥ, με σκοπό την ενημέρωση επί θεμάτων που αφορούν στους μετόχους και μερισματούχους των μετοχικών Ταμείων ΜΤΣ, ΜΤΝ και ΜΤΑ.

Στο Συντονιστικό Συμβούλιο συμμετείχαν, ο πρόεδρος του συντονιστικού Αντιναύαρχος ΠΝ ε.α. Θεόδωρος Γερούκης (Πρόεδρος Ε.Α.Α.Ν.), ο πρόεδρος της ΕΑΑΑ Αντιπτέραρχος (Ι) ε.α. Παναγιώτης Δημητριάδης, ο πρόεδρος της ΕΑΑΣ Υποστράτηγος ε.α. Ιωάννης Δεβούρος, το μέλος της ΕΑΑΑ Ταξίαρχος (Ο) Γρηγόριος Ζέρβας και ο Διευθύνων Σύμβουλος της ΕΑΑΣ Αντισυνταγματάρχης ε.α. Χρήστος Χρηστίδης.

Η συνάντηση διήρκεσε δύο ώρες, σε ιδιαίτερα θετικό κλίμα, με τη δέσμευση για διαρκή και άμεση επικοινωνία στο μέλλον, προς όφελος όλων των αποστράτων των Ενόπλων Δυνάμεων και των οικογενειών τους.

Το συντονιστικό των τριών Ενώσεων ευχαριστεί τον Γενικό Διευθυντή και τους επιτελείς για τη θερμή υποδοχή, το εγκάρδιο κλίμα συζήτησης και την πληρέστατη ενημέρωση.

Για το Συντονιστικό
Ο Πρόεδρος
Αντιναύαρχος ε.α. Θ. Γερούκης ΠΝ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΝΩΣΕΩΝ ΑΠΟΣΤΡΑΤΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ Ε.Δ. (Ν.Π.Δ.Δ.)

Αρ. Πρωτ.: 110 / 2026
Αθήνα 27 Ιουλ 2026

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

ΘΕΜΑ: Επίσκεψη Συντονιστικού Συμβουλίου ΕΑΑΣ, ΕΑΑΝ, ΕΑΑΑ στον Αρχηγό ΓΕΕΘΑ

Την Τρίτη 21 Ιουλίου 2026 το Συντονιστικό Συμβούλιο των τριών Ενώσεων Αποστράτων Αξιωματικών ΕΑΑΣ, ΕΑΑΝ, ΕΑΑΑ πραγματοποίησε επίσκεψη στον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας, Στρατηγό Δημήτριο Χούπη με σκοπό την ενημέρωση επί θεμάτων αμοιβαίου ενδιαφέροντος.

Στο Συντονιστικό Συμβούλιο συμμετείχαν, ο Πρόεδρος του συντονιστικού και Πρόεδρος της ΕΑΑΝ Αντιναύαρχος ε.α. Θεόδωρος Γερούκης ΠΝ, ο Πρόεδρος της ΕΑΑΑ Αντιπτέραρχος (Ι) ε.α. Παναγιώτης Δημητριάδης, ο Πρόεδρος της ΕΑΑΣ Υποστράτηγος ε.α. Ιωάννης Δεβούρος, ο Διευθύνων Σύμβουλος της ΕΑΑΝ Πλοίαρχος (Ε) ε.α. Εμμανουήλ Αναγνωστάκης ΠΝ και ο Διευθύνων Σύμβουλος της ΕΑΑΑ Σμήναρχος (ΥΔΚ) ε.α. Ιωάννης Βλαχαντώνης.

Η συνάντηση διήρκεσε δύο περίπου ώρες, σε ιδιαίτερα θετικό κλίμα, με τη δέσμευση για διαρκή και άμεση επικοινωνία στο μέλλον, προς όφελος όλων των αποστράτων των Ενόπλων Δυνάμεων και των οικογενειών τους.

Το συντονιστικό των τριών Ενώσεων ευχαριστεί τον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας Στρατηγό Δημήτριο Χούπη για τη θερμή υποδοχή και το εγκάρδιο κλίμα συζήτησης.

Για το Συντονιστικό
Ο Πρόεδρος
Αντιναύαρχος ε.α. Θεόδωρος Γερούκης ΠΝ

53η Επέτειος του Κινήματος του Ναυτικού

Του **Νικόλαου Μανταδάκη** Αντιναύαρχου ε.α. ΠΝ

Κύριε Υπουργέ, Σεβασμιώτατε εκπρόσωπε Μητροπολίτη Πειραιώς, Κύριοι Βουλευτές, Αρχηγοί, Πρόεδροι και Εκπρόσωποι Πολιτικών και Στρατιωτικών Αρχών. Αγαπητοί συνάδελφοι εν ενεργεία και εν αποστρατεία. Αξιότιμοι Κύριοι και Κυρίες,

Θέλω να ευχαριστήσω τον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού για την πρόσκληση να μιλήσω στην 53^η επέτειο του Κινήματος του Ναυτικού. Θα προσπαθήσω να αναφερθώ στα γεγονότα της εποχής εκείνης μέσα από τα μάτια ενός Πλωτάρχη.

Από τον Απρίλιο του 1967 η Χώρα ζούσε υπό το καθεστώς μιας στυγνής Δικτατορίας που επέβαλαν ορισμένοι επίορκοι Αξιωματικοί. Είναι γεγονός ότι οι πολίτες στο σύνολό τους δεν αποδέχθηκαν ευμενώς το επιβληθέν Δικτατορικό καθεστώς. Ο ελληνικός λαός προσπάθησε με πολλούς τρόπους να δείξει την αντίθεσή του, στη Δικτατορία.

Οργανώθηκαν συλλαλητήρια και έγιναν δηλώσεις στο εσωτερικό και στο εξωτερικό, που ζητούσαν την αλλαγή του καθεστώτος. Έγιναν ακόμα και βομβιστικές ενέργειες, με το σκοπό ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης και την επισήμανση της αντίθεσης των Ελλήνων προς τη χούντα. Μεγάλος αριθμός πολιτών και στρατιωτικών, ανάμεσά τους και απόστρατοι Αξιωματικοί του Πολεμικού Ναυτικού φυλακίστηκαν, εξορίστηκαν και υπέστησαν πλήθος δώξεων για τις πράξεις και τις πεποιθήσεις τους. Πολλοί εβασανίστηκαν, παράδειγμα οι Υπαξιωματικοί του Πολεμικού Ναυτικού που συμμετείχαν στην οργάνωση Δημοκρατική Άμυνα. Καμία όμως από αυτές τις δραστηριότητες δεν συνιστούσε σοβαρή απειλή για το καθεστώς. Μια εξαίρεση είναι η κίνηση της 13^{ης} Δεκεμβρίου 1967. Το Πολεμικό Ναυτικό γνωστό για τα φιλελεύθερα αισθήματά του αυθόρμητα έλαβε μέρος. Για τη συμμετοχή του θα μου επιτρέψετε να διαβάσω ένα απόσπασμα από το βιβλίο του αιμνήστου συναδέλφου Στυλιανού Χαρατσή:

«Το Ναυτικό στις 13 Δεκεμβρίου, έπλεε για το Ναυτικό. Επάνδρωσε τις γέφυρες και τα μηχανοστάσια και έστειλε τα σιωπηλά γκρίζα πλοία του μέσα στα πελάγη που σκοτίνιαζαν. Δεν έπλεαν για να χτυπήσουν τους κυβερνητικούς. Δεν έπλεαν για να στηρίξουν τους επιπόλαιους. Έπλεαν γιατί ακόμη μια φορά σε τόσες χιλιάδες χρόνια το ευγενικό όπλο είχε κληθεί να τονίσει ότι ήταν πραγματικά ό,τι πιο σω-

«Α/Τ ΒΕΛΟΣ»

https://el.wikipedia.org/wiki/Κίνημα_του_Ναυτικού_23ης_Μαΐου_1973#/media/Αρχείο:Velos_D16.jpg

στό, πιο ευπρεπές και πιο όμορφο είχε και έχει να δείξει αυτός ο τόπος.»

Το Πολεμικό Ναυτικό όλη αυτή την περίοδο της δικτατορίας προσπαθούσε να αντιδράσει με διάφορους τρόπους. Μελετήθηκαν και σχεδιάστηκαν ενέργειες εναντίον του Δικτάτορα και της χούντας. Το Κίνημα του Ναυτικού, αποτελεί το αποκορύφωμα πολλών παλαιότερων σκέψεων και προσπαθειών, από αξιωματικούς διαφόρων βαθμών, που με επιμονή αναζητούσαν τρόπους εξαναγκασμού του καθεστώτος να αποκαταστήσει τη συνταγματική τάξη. Το σχέδιο του 1973, προέβλεπε τον, δια παντός τρόπο, εξαναγκασμό του καθεστώτος σε παραίτηση ή ανατροπή με σκοπό:

«Επαναφοράς της πατρίδος, το ταχύτερο δυνατόν εις την Συνταγματικήν τάξιν» όπως εγγράφει και στη διαταγή επιχειρήσεων.

Και αυτός ο σκοπός θα επιτυγχάνετο με την επίδειξη ισχύος δια της κινήσεως του συνόλου σχεδόν του Στόλου. Γνωρίζουμε ότι το ναυτικό εκφράζει τη θαλασσία δύναμη του έθνους και στην περίπτωση αυτή, εφάνη ότι η απελευθέρωση του λαού από τον σφικτό εναγκαλισμό της χούντας, θα μπορούσε να βασισθεί σ' αυτή τη δύναμη. Για να κινηθεί ο Στόλος, έπρεπε να συμπληρωθεί η επάνδρωση των πλοίων με Αξιωματικούς μνημόνους στο Κίνημα, πέρα από τους Αντιπλοίαρχους τάξεως 1948 Κυβερνήτες των μεγάλων Αντιτορπιλικών που ήταν και οι Πρωτεργάτες του Κινήματος. Η προετοιμασία του αιφνιδίου απόπλου έπρεπε να σχεδιασθεί

ώστε να μην προκαλέσει υποψίες στους ανθρώπους του Καθεστώτος. Πράγματι στο γραφείο προσωπικού του ΓΕΝ αρμόδιος για τις μεταθέσεις και τοποθετήσεις προϊστάμενος, ήταν Αξιωματικός μνημένος στο Κίνημα και είχε ρυθμίσει ώστε να υπηρετούν κυρίως στα Αντιτορπιλικά Κυβερνήτες, Υπαρχοι και Πρώτοι Μηχανικοί εκ των μνημένων στο Κίνημα.

Στο Επιτελείο του Στόλου στο Τμήμα Επιχειρήσεων υπεύθυνος για τον προγραμματισμό και τις κινήσεις των πλοίων υπηρετούσε και πάλι Αξιωματικός μνημένος στο Κίνημα ο οποίος κατάφερε με διάφορες προφάσεις να ρυθμίσει την κατάσταση των πλοίων ώστε να βρίσκονται σε ηυξημένη ετοιμότητα απόπλου την ημέρα που είχε καθορισθεί για την εκδήλωση του Κινήματος. Μια μεγάλη εκκρεμότητα όμως ήταν η εξεύρεση Αρχηγού που θα ηγείτο του Στόλου και θα οδηγούσε στην υλοποίηση των στόχων που περιγράφονταν στη Διαταγή Επιχειρήσεων. Οι Αξιωματικοί του Ναυτικού από πρωτοετείς Ναυτικοί Δόκιμοι μετά την ορκομωσία μας και την παραδοσιακή αναμνηστική φωτογραφία στη σκάλα του Βασσάνειου Μεγάρου που βλέπετε πίσω μου, ανατραφήκαμε με σεβασμό στην Ιεραρχία και υπακοή στην Πειθαρχία. Δεν ήταν δυνατόν να επιχειρήσει ο Στόλος με αποφάσεις κατά πλειοψηφία. Το πρόβλημα λύθηκε με την αποδοχή της αρχηγίας από τον αείμνηστο απότακτο τότε Πλοίαρχο Σ. Κονοφάο.

Ένα χαρακτηριστικό στοιχείο του Κινήματος του Ναυτικού είναι το ευρύ φάσμα συμμετεχόντων από απόψεως πολιτικών πεποιθήσεων. Κανείς δεν συμφώνησε στην κίνηση αυτή ορμώμενος από πολιτικά κίνητρα, παρά μόνον από την επιθυμία επανόδου της χώρας στη συνταγματική τάξη. Αντιθέτως αρκετοί από τους φίλα διακειμένους προς το καθεστώς, αντιληφθέντες τις ολέθριες συνέπειες και μη ανεχόμενοι τον αυταρχισμό της χούντας, βρέθηκαν να συμμετέχουν στο σχεδιασμό των κινήσεων ανατροπής της. Ακόμα περισσότεροι είναι εκείνοι που ενώ γνώριζαν τις αντιδικτατορικές δραστηριότητες άλλων, ποτέ δεν σκέφθηκαν να τις καταγγείλουν. Οι νεαροί Αξιωματικοί και Υπαξιωματικοί του ΒΕΛΟΥΣ δεν ήσαν μνημένοι. Ακολούθησαν τον Κυβερνήτη τους γιατί πίστευαν στις ίδιες αξίες για τις οποίες αυτός κατήγγειλε τη Χούντα για καταπάτηση.

Η προβλεπόμενη από το Κίνημα του Ναυτικού ενέργεια, αν και δεν ολοκληρώθηκε διότι είχε γίνει γνωστή την τελευταία στιγμή από τους ανθρώπους του καθεστώτος, δημιούργησε μια δυναμική εξελίξεων που μετέβαλε την επί έξι χρόνια αναμφισβήτητη εξουσία των συνταγματαρχών. Και πρώτο σημείο των εξελίξεων, είναι βέβαια ο αντίκτυπος που προκάλεσε, το επεισό-

<https://methormisakathektou.blog/αταξινόμητα/το-κίνημα-του-ναυτικού-και-η-ανταρσία-τ/29/05/2026/>

διο με το Αντιτορπιλικό ΒΕΛΟΣ. Με την τολμηρή απόφαση του μνημένου στο Κίνημα, κυβερνήτη του, να αποχωρήσει των Ασκήσεων του ΝΑΤΟ και να πλεύσει στο Φιουμισίνο της Ρώμης έφερε στο προσκήνιο της δημοσιότητας και στην διεθνή Κοινή Γνώμη το εύρος της αντίθεσης προς την χούντα του προσωπικού των ενόπλων δυνάμεων. Είναι κρίμα που δεν βρέθηκε μια θέση στο Πάρκο Ναυτικής Παράδοσης για το Πλοίο Μουσείο Αντιδικτατορικού Αγώνα.

Αιφνιδιασμένη η Χούντα, προσπάθησε να μειώσει το γεγονός και τις εντυπώσεις που προκάλεσε η ανταρσία του ΒΕΛΟΥΣ και ο μεγάλος αριθμός των συλληφθέντων αξιωματικών ως μελών του Κινήματος. Ο εκπρόσωπος της τότε κυβέρνησης, θέλοντας να μειώσει το μέγεθος της κίνησης, το ονόμασε «οπερετικόν κίνημα αποστράτων αξιωματικών μετρούμενων στα δάχτυλα της μιάς χειρός». Αλλά είχε μεγάλο λάθος. Στον κατάλογο των Αξιωματικών και Υπαξιωματικών του Πολεμικού Ναυτικού θα πρέπει να προστεθεί και αριθμός αξιωματικών του Στρατού Ξηράς και της Πολεμικής Αεροπορίας. Όταν έλαβαν γνώση για το σχεδιαζόμενο κίνημα, αυθόρμητα εξεδήλωσαν την συμπαράστασή τους θέτοντας μάλιστα σε κίνδυνο την μελλοντική τους σταδιοδρομία αν όχι και την ίδια τους τη ζωή. Στην έδρα του ΝΑΤΟ στις Βρυξέλλες εντύπωση προκάλεσε η δήλωση εν ενεργεία αξιωματικού του Πολεμικού Ναυτικού, που υπηρετούσε στο Στρατηγείο στη Μονς, ότι διαχωρίζει τη θέση του, διαμαρτυρόμενος για τις πράξεις του καθεστώτος και ήταν έτοιμος να υποστεί τις συνέπειες. Και άλλα στελέχη ενήργησαν με παρόμοιο τρόπο. Πολλοί προϊστάμενοι, προβληματιζόνταν από τις εκδηλώσεις συμπαράστασης των υφισταμένων τους προς τους συλληφθέντες κινηματίες αλλά δεν αντιδρούσαν. Δεν μπορούμε να θεωρήσουμε ότι όποιος δεν εξεδήλωσε την αντίθεσή του στο καθεστώς ήταν «χουντικός». Πλην ολίγων εξαιρέσεων οι Αξιωμα-

τικοί εκτελούσαν τα καθήκοντά τους με ευσυνειδησία. Και αυτά για το προσωπικό των ενόπλων δυνάμεων.

Θα ήθελα να αναφερθώ στην υποδοχή της ιδέας του Κινήματος από ανθρώπους του πολιτικού και επιχειρηματικού κόσμου. Οι περισσότεροι πολιτικοί από αυτούς που προσεγγίστησαν αντέδρασαν με σκεπτικισμό. Ξεχωρίζει ο αείμνηστος Ευάγγελος Αβέρωφ μετέπειτα Υπουργός Εθνικής Αμύνης που συνεφώνησε να αναλάβει την πολιτική κάλυψη του εγχειρήματος. Ουσιαστική ήταν και η βοήθεια του Πρέσβευς επί τιμή Γεωργίου Σέκερη αδελφού του μυημένου στο Κίνημα Αξιωματικού Μηχανικού Αθανασίου Σέκερη συμμαθητή των πρωτεργατών της τάξεως 1948. Ο κύριος Σέκερης υπηρετούσε στην έδρα του ΝΑΤΟ στις Βρυξέλλες και από τη θέση αυτή πρόβαλε σε ξένους αξιωματούχους τη σπουδαιότητα του Κινήματος για την πτώση της Δικτατορίας και την ανάγκη πίεσης προς το καθεστώς.

Από τους επιχειρηματίες ξεχωρίζει η συνδρομή του τότε αποστράτου Ναυάρχου Βαρδή Βαρδινογιάνη που υπεσχέθη την υποστήριξη και ανεφοδιασμό των πλοίων του Κινήματος με καύσιμα από τα αποθέματα της εταιρίας Μότορ Όιλ. Πολλοί επιχειρηματίες και εφοπλιστές πρόσφεραν εργασία στα μέλη του Κινήματος μετά την απόταξή τους και ορισμένοι θα φρόντιζαν να στηρίζουν οικονομικά τις οικογένειες των Υπαξιωματικών που ήσαν πληρώματα των πλοίων του Κινήματος και θα αποχωριζόντουσαν για κάποιο διάστημα από τις οικογένειές τους.

Η χούντα επηρεασμένη από το μέγεθος της αντίθεσης που απεκαλύφθη με το Κίνημα του Ναυτικού και την ανταρσία του Α/Τ ΒΕΛΟΥΣ, αναγκάστηκε να αντιδράσει με μια σειρά ενεργειών για να δείξει ότι διατηρεί τον πλήρη έλεγχο του Κράτους.

Με πρόφαση την δήμευση του τότε Βασιλιά Κωνσταντίνου ο Παπαδόπουλος προέβη στην κατάργηση της βασιλευομένης δημοκρατίας και σχεδίαζε την κήρυξη δημοψηφίσματος για νέο Σύνταγμα και την ανάθεση της πρωθυπουργίας σε πολιτικό πρόσωπο. Αυτά τα σχέδια όμως έφεραν στην επιφάνεια διαφωνίες μεταξύ των πρωτεργατών και αστάθεια στη συνοχή του καθεστώτος. Ο Παπαδόπουλος ανέβαλε για περισσότερο από ένα μήνα την προκήρυξη του Δημοψηφίσματος και τη χορήγηση αμνηστίας. Γεγονότα που θα έδειχναν μια τάση χαλάρωσης στη σκληρή γραμμή της Δικτατορίας στην οποία επανήλθε με την επικράτηση του Ιωαννίδη που κατέληξε στο πραξικόπημα της Κύπρου. Τα γεγονότα του Πολυτεχνείου, και άλλες εκδηλώσεις επηρεάστηκαν από την αλλαγή του κλίματος του καλοκαιριού και τη χαλάρωση των μέτρων ελέγχου του Καθεστώτος. Αυτό ήταν και η αρχή του τέλους της χούντας.

Συμμετάσχοντες στο Κίνημα, έξω από τη Ναυτική Σχολή Πολέμου την 1η Σεπτεμβρίου 1973, όπου συγκλήθηκε το ανακριτικό συμβούλιο που τους απέταξε.

Δυστυχώς το τέλος επήλθε με τραγικές συνέπειες για τον ελληνισμό, με την τουρκική εισβολή και κατοχή του βορείου τμήματος της Κύπρου.

Τελειώνοντας θα ήθελα, να ανακαλέσουμε στη μνήμη μας, τα πρόσωπα που συμμετείχαν στο Κίνημα του Ναυτικού, και αυτά που δυστυχώς δεν υπάρχουν πλέον ανάμεσά μας, αλλά και το πλήθος των στρατιωτικών που μέσω αυτής της κίνησης, ανέδειξαν το πνεύμα αντίθεσης που υπήρχε μέσα στις Ένοπλες Δυνάμεις, κατά του αυταρχικού καθεστώτος. Η ευρεία δημοσιότητα της αντίθεσης στελεχών των ενόπλων δυνάμεων προς τη χούντα, που ακολούθησε την αποκάλυψη του Κινήματος του Ναυτικού, κατέδειξε ότι η μάζα των στρατιωτικών δεν ήταν συνειδητά ταγμένη με τη δικτατορία, γεγονός που απεκατέστησε **το κύρος** των ενόπλων δυνάμεων στη συνείδηση του ελληνικού λαού. Σήμερα πενήντα χρόνια μετά, το Ναυτικό και οι Ένοπλες Δυνάμεις μπαίνουν σε μια νέα εποχή εξοπλισμών και τρόπους διεξαγωγής του πολέμου. Μελετώνται νέα όπλα προηγμένης ψηφιακής τεχνολογίας και αξιολογούνται νέες αντιλήψεις αντιμετώπισης του αντιπάλου. Ο πόλεμος των κουμπιών είναι μπροστά μας. Το Ναυτικό ανανεώνει και εκσυγχρονίζει τον Στόλο, εφαρμόζει νέες αμυντικές τεχνολογίες που σε μερικές περιπτώσεις είναι Ελληνικής σχεδίασης και παραγωγής.

Είναι και πάλι έτοιμο με υπεράνθρωπες προσπάθειες του προσωπικού να προστατέψει την Πατρίδα μας και τη Δημοκρατία από πολλές γνωστές αλλά και αναδυόμενες άγνωστες απειλές του παρόντος.

Σας ευχαριστώ.

(Η ομιλία εκφωνήθηκε στις 4/6/2026) από τον
Αντιναύαρχο ε.α. Νικόλαο Μανταδάκη ΠΝ)

Χωρική Θάλασσα (ΧΘ) 12 ναυτικών μιλίων στο Αιγαίο

Του Κωνσταντίνου Βαρβαρέσου Αντιναύαρχου ε.α. ΠΝ

Η Ελλάδα σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1982 για το Διεθνές Δίκαιο της Θαλάσσης, έχει το δικαίωμα επέκτασης της Χωρικής Θάλασσας (ΧΘ), σε αποστάσεις όχι μεγαλύτερες των 12 ναυτικών μιλίων. Σήμερα στο Αιγαίο η ελληνική Χωρική Θάλασσα (ΧΘ) είναι 6 ναυτικά μίλια, ενώ στο Ιόνιο Πέλαγος από το βορειότερο σημείο των Ιονίων νήσων μέχρι και το ακρωτήριο Ταΐναρο της Πελοποννήσου, είναι στα 12 ναυτικά μίλια.

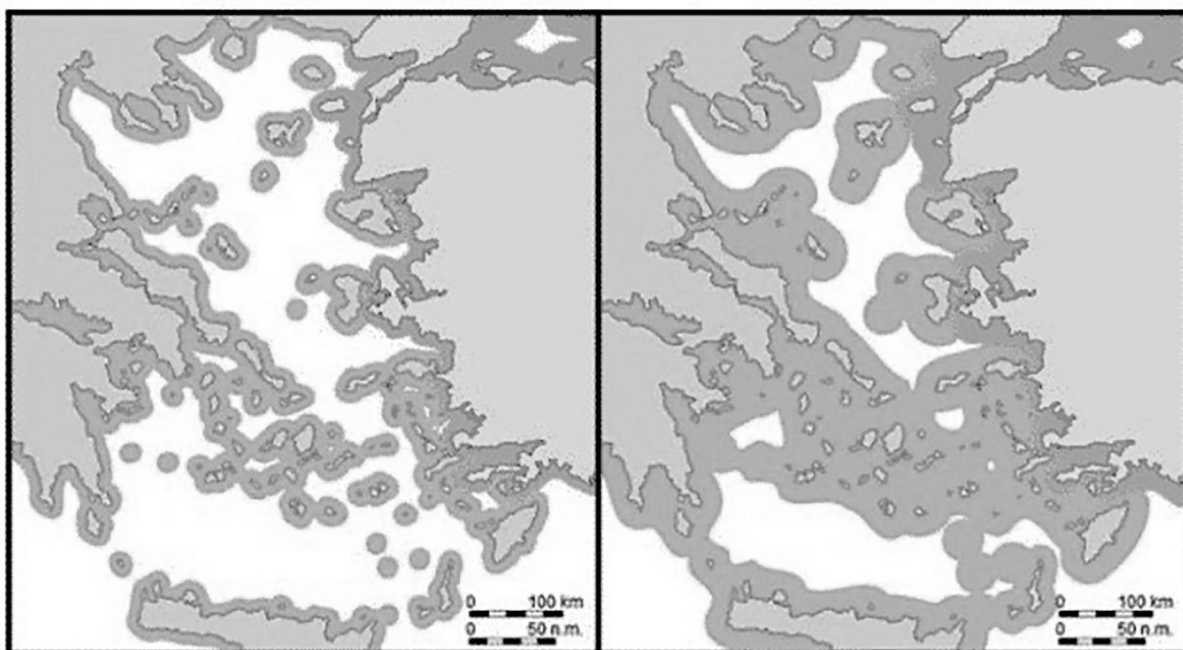
Μετά την καθιέρωση με την Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982), του **Πλου Διελεύσεως (Transit Passage)**, -ενός καινοτόμου θεσμού-, εξασφαλίζεται η μεγαλύτερη ελευθερία κίνησης για τη διεθνή ναυσιπλοΐα. Ο θεσμός αυτός είναι πιο προωθημένος, από την ελευθερία κινήσεως μέσω της Χωρικής Θάλασσας (ΧΘ), διά Αβλαβούς Διελεύσεως (Innocent Passage). Βέβαια τα παράκτια κράτη θα ασκούν λιγότερα δικαιώματα κατά τη διέλευση από Στενά Διεθνούς Ναυσιπλοΐας (ΣΔΝ) και για το Αιγαίο από νησιωτικά συμπλέγματα του, που αποτελούν Χωρική Θάλασσά (ΧΘ) τους.

Η επέκταση στο Αιγαίο των Χωρικών Υδάτων σε 12 ναυτικά μίλια, αποτελεί μονομερές δικαίωμα της Ελλάδος. Το δε μόνο ανοικτό θέμα προς συζήτηση με την Τουρκία, είναι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ), τόσο στο

Αιγαίο όσο και στην Ανατολική Μεσόγειο.

Για την περίπτωση του Αιγαίου μετά την επέκταση στα 12 ναυτικά μίλια, η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, δεν προβλέπει καμία υποχρέωση για την δημιουργία ειδικών θαλάσσιων οδών/διαδρόμων για την διακίνηση του διεθνούς εμπορίου, καθόσον ανάμεσα στα νησιά υφίστανται εναλλακτικές θαλάσσιες διαδρομές. Επίσης από νομικής άποψης στο Αιγαίο, δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις, ώστε να καθιερωθεί καθεστώς Στενού Διεθνούς Ναυσιπλοΐας (ΣΔΝ), διαμέσου των στενών περασμάτων των νησιών.

Ο θεσμός του **Πλου Διελεύσεως (Transit Passage)**, διευκολύνει στο Αιγαίο, -ανάμεσα στα στενά και τα περάσματα των νησιών που ανήκουν στη Χωρική Θάλασσά (ΧΘ) της Ελλάδος-, την ελεύθερη ναυσιπλοΐα και τις υπερπτήσεις αεροσκαφών. Επιτυγχάνεται η Συνεχής και Ταχεία διέλευση όλων των πλοίων (πολεμικών και εμπορικών), των υποβρυχίων εν καταδύσει και των αεροσκαφών. Επίσης ο Πλου Διελεύσεως για οπουδήποτε αιτία δεν μπορεί να «Ανασταλεί», ούτε σε περίοδο ένοπλης κατάστασης, για τα εμπορικά και πολεμικά πλοία, που ανήκουν σε ουδέτερα κράτη. Στην περίπτωση αυτή, όπως είναι φυσιολογικό η αναστολή ισχύει για

Χάρτης: 6 ναυτικά μίλια

Χάρτης: 12 ναυτικά μίλια.

τα πλοία και αεροσκάφη της χώρας, με την οποία το παράκτιο κράτος είναι σε εμπόλεμη κατάσταση.

Ιστορικά η Τουρκία άρχισε από τον Ιούνιο του 1974 να αντιδρά στην επέκταση της ελληνικής χωρικής (ΧΘ) στα 12 ναυτικά μίλια, δηλώνοντας πολλές φορές, ότι αυτή η ενέργεια της Ελλάδος σημαίνει «πόλεμος». Η Αθήνα τότε ήθελε να εκμεταλλευτεί την έναρξη της Διάσκεψης στη Βενεζουέλα το 1973, με τις μεγάλες δυνάμεις που επικροτούσαν την αύξηση των Χωρικών Υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια. Στη συνέχεια τον Ιούνιο του 1995 η τουρκική Εθνοσυνέλευση υιοθέτησε με ψήφισμα το «casus belli» (αιτία πολέμου), σε περίπτωση επέκτασης της Χωρικής Θαλάσσης (ΧΘ) στο Αιγαίο, από τα 6 στα 12 ναυτικά μίλια.

Βέβαια η Τουρκία, αν και στο άρθρο 2.4 του Καταστατικού Χάρτη του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, που ορίζει ότι: **απαγορεύεται ρητά στα μέλη να απειλούν ή να χρησιμοποιούν βία κατά της εδαφικής ακεραιότητας ή της ανεξαρτησίας άλλων κρατών, καθώς και κάθε άλλη ενέργεια ασύμβατη με τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών**, δεν σέβεται το Διεθνές Δίκαιο και κατά επέκταση τις Διεθνείς Συνθήκες και Συμβάσεις, ακολουθώντας επιθετικές και αναθεωρητικές πολιτικές με τις γειτονικές χώρες της.

Ισχυρίζεται ότι, για ένα μονομερές δικαίωμα της Ελλάδος που απορρέει από το Διεθνές Δίκαιο, πρέπει να υπάρξει διαπραγμάτευση μεταξύ των δύο χωρών. Επίσης προβάλλει τα παρακάτω επιχειρήματα:

Το Αιγαίο θα γίνει «Ελληνική Λίμνη», ιστορικά το Αιγαίο υπήρξε το λίκνο του Ελληνισμού πολιτισμού από αρχαιοτάτων χρόνων.

Θα κλείσουν οι θαλάσσιοι οδοί από το βόρειο προς το νότιο Αιγαίο και οι θαλάσσιοι οδοί ανατολικά και δυτικά της Κρήτης.

Με τον θεσμό του **Πλου Διελεύσεως (Transit Passage)**, για **τα τουρκικά πολεμικά και εμπορικά**, την διεθνή ναυσιπλοΐα και τα πολεμικά πλοία των ξένων κρατών, θα πλέουν **ανεμπόδιστα** διαμέσου των ελληνικών νησιών και της ελληνικής Χωρικής Θαλάσσης (ΧΘ).

Όπως θα συμβαίνει με το Αιγαίο και την Χωρική Θάλασσα των 12 ναυτικών μιλίων, συμβαίνει ενδεικτικά στη Βαλτική Θάλασσα, όπου οι εννέα παράκτιες χώρες της, διασχίζουν απρόσκοπτα τις Χωρικές Θάλασσες των γειτονικών χωρών τους, ώστε να εξέλθουν στην Βόρεια Θάλασσα. Επίσης το Στενό του Ορμούζ, στον Περσικό Κόλπο, αν και περιλαμβάνει τις Χωρικές Θάλασσες, τόσο του Ιράν όσο και του Ομάν, η διεθνής ναυσιπλοΐα διέρχεται απρόσκοπτα και μεταφέρει συνεχώς το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο.

Σύμφωνα με τον Διεθνή Υδρογραφικό Οργανισμό

(ΙΗΟ), τα όρια του Αιγαίου πελάγους όπως ορίστηκαν από το 1952, δεν περιλαμβάνουν τις νότιες ακτές της Κρήτης. Η Τουρκία αντιλήφθηκε ότι το casus belli που ψήφισε το 1995, η εθνοσυνέλευσή της για το Αιγαίο, περιλαμβάνει μόνο το Αιγαίο. Οπότε το 2011 υπέβαλε αίτημα προς τον Διεθνή Υδρογραφικό Οργανισμό: να μετακινηθούν τα όρια του Αιγαίου νοτιότερα, ώστε να περιλαμβάνονται και οι νότιες ακτές της Κρήτης.

Η Ελλάδα δεν θα αντιμετώπιζε την απειλή casus belli, στην περίπτωση που αποφάσιζε την επέκταση των Χωρικών Υδάτων της, στα νότια της Κρήτης και στο σύμπλεγμα του Καστελλόριζου.

Η Τουρκία μονίμως επικαλείται ότι τα προβλήματα στο Αιγαίο είναι «Πολιτικά», διότι δεν την συμφέρει η εφαρμογή των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου της Σύμβασης της Θαλάσσης του 1982. Είναι συνήθης Στρατηγική για την Τουρκία να κατασκευάζει Θεωρίες και Πολιτικά Επιχειρήματα, όπως με την «Γαλάζια Πατρίδα» και στην Κύπρο το Επιχείρημα για την προστασία των Τουρκοκυπρίων, ενώ ουσιαστικά φροντίζει μόνο για τις παράλογες απαιτήσεις της, παραβιάζοντας τις νομικές της υποχρεώσεις.

Η Ελλάδα έχοντας έναν τέτοιο γείτονα και όχι μία «Ευρωπαϊκή» χώρα, που θα σεβόταν τις νομικές υποχρεώσεις της, φροντίζει να διατηρεί άρτια εξοπλισμένες, εκπαιδευμένες και ετοιμοπόλεμες ένοπλες δυνάμεις, ώστε να προασπίζει την ακεραιότητα και τα κυριαρχικά δικαιώματά της.

Πηγές:

Εγχειρίδιο Διεθνούς Δικαίου Θαλάσσης. Εκδότης ΓΕΝ, Αθήνα 1995.

Άρθρα 3,17,18,19,20, 22,24,25,27,31 της Σύμβασης Δικαίου της Θάλασσας του 1982.

Αναγκαστικός Νόμος (Α.Ν.)230/17Σεπ-13Οκτ. 1936 (ΦΕΚ Α'450/1936) περί εύρους ΧΘ 6 ναυτικών μιλίων.

Λίμαν Φον Σάντερς

Ο εμπνευστής των ανθελληνικών διωγμών στην Α. Θράκη και Μ. Ασία

Του **Δημητρίου Β. Ζαμπίκου** Υποναύαρχου Λ.Σ. ε.α.

Τακτικού Μέλους Αεροπορικής Ακαδημίας Ελλάδος

Ο **Όττο Λίμαν Φον Σάντερς** (1855-1929) Πρώσος στην καταγωγή, γεννήθηκε στην Πομερανία τον Φεβρουάριο του 1855 και εντάχθηκε στον αυτοκρατορικό Γερμανικό στρατό όπου εξελίχθηκε μέχρι το βαθμό του αντιστρατήγου.

Το έτος 1913 μετά από αίτημα της Τριανδρίας (Ταλάατ Πασσά, Εμβέρ Πασσά, Τζαμάλ Πασσά) του Νεοτουρκικού Κομιτάτου της «Ενώσεως και Προόδου» διορίστηκε από τη Γερμανική Κυβέρνηση επικεφαλής γερμανικής στρατιωτικής αποστολής 100 και πλέον ανωτέρων και μεσαίων βαθμών αξιωματικών στην Οθωμανική αυτοκρατορία προκειμένου να εκσυγχρονήσει και αναδιοργανώσει τον στρατό της.

Το επόμενο έτος 1914 η Οθωμανική αυτοκρατορία εισήλθε στον πόλεμο στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων ενώ οι Νεότουρκοι υιοθέτησαν το δόγμα του «παντουρκισμού» δηλ. ότι η Τουρκία ανήκει αποκλειστικά στους Τούρκους.

Ακολούθως το 1915 στη μάχη της Καλλίπολης ο Σάντερς επικεφαλής του Οθωμανικού στρατού οργάνωσε την άμυνα των θέσεων του στα Δαρδανέλλια προάγοντας τον Μουσταφά Κεμάλ (Αττατούρκ) και αναθέτοντάς του τη διοίκηση της 9ης Μεραρχίας που υπερασπιζόταν τα Στενά. Τα στρατεύματά του Κεμάλ μετά από λυσσώδεις μάχες κατόρθωσαν να αποκρούσουν τις αποβατικές δυνάμεις των Συμμάχων σε μία μεγάλη και αποφασιστική νίκη.

Το 1918 ανέλαβε διοικητής του Οθωμανικού στρατού στην εκστρατεία στην Παλαιστίνη και το Σινά, οι δυνάμεις του όμως μπορούσαν να διατηρήσουν τις αμυντικές τους θέσεις περιμένοντας την Βρετανική επίθεση. Όταν πραγματοποιήθηκε επίθεση υπό τον Βρετανό στρατηγό Άλλενμπι ο Οθωμανικός στρατός κατατροπώθηκε σε μία εβδομάδα μάχης και ο αντιστράτηγος Σάντερς αιχμαλωτίστηκε από τους Βρετανούς.

Παράλληλα με τις προαναφερόμενες στρατιωτικές επιχειρήσεις ο Σάντερς, με το βλοσυρό βλέμμα, τη στρατιωτική στολή με το τούρκικο φέσι που δεν έκρυβε την απέχθειά του προς τους Έλληνες, ήταν και ο εμπνευστής των διωγμών των χριστιανικών πληθυσμών (Ελλήνων και Αρμενίων) της Α. Θράκης και της Μ. Ασίας. Μετά τους Βαλκανικούς πολέμους οι χριστιανικοί

Ο Λίμαν Φον Σάντερς, αρχιστράτηγος του Οθωμανικού στρατού.

πληθυσμοί στις περιφέρειες θεωρήθηκαν από τους Τούρκους ότι αποτελούν κίνδυνο για την ασφάλεια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Με το σχέδιό του, βεβαίως υπό την έγκριση της Γερμανίας, το οποίο υλοποίησαν από το 1914 οι Νεότουρκοι, οι Έλληνες της Α. Θράκης και της Μ. Ασίας που κατοικούσαν σε «στρατιωτικές ζώνες» καταδιώχθηκαν, εκτοπίστηκαν, ληστεύθηκαν οι περιουσίες τους, καταλήφθηκαν οι κατοικίες τους και τα κτήματά τους από Τούρκους ερχόμενους από τη Μακεδονία και αλλού.

Η πρώτη φάση των διώξεων ξεκίνησε με προκηρύξεις που θυροκολλούνταν σε δημόσιους χώρους (τζαμιά, σχολεία) που προέτρεπαν τους μουσουλμάνους να μην

ψωνίζουν από χριστιανικά μαγαζιά, μεθοδεύοντας έναν ανθελληνικό οικονομικό διωγμό. Στις προκηρύξεις αναφέρονταν τα εξής: «Αν πεινούμε και υποφέρουμε εμείς οι Τούρκοι, αιτία είναι οι γκιαούρηδες που στα χέρια τους κρατούν τον πλούτο μας και το εμπόριό μας. Ως τότε θα ανεχόμαστε τις προκλήσεις τους; Μπούκοτάρετε τα προϊόντα τους. Σταματήστε κάθε δοσοληψία μαζί τους. Τί τη θέλετε τη φιλία τους;»

Παράλληλα οι τουρκικές εφημερίδες με βίαια και εμπρηστικά άρθρα παρακινούσαν τους αναγνώστες να εξοντώσουν τους Έλληνες. Παρουσίαζαν τους Έλληνες ότι δήθεν έσφαζαν τουρκόπουλα και ξεκοίλιαζαν εγκύους μουσουλμάνες καθώς και άλλες σκηνές εντελώς φανταστικές. Η φιλοσοφία του εξιλαστήριου θύματος¹ που προσφέρει μία έκδηλη εξήγηση για όλα τα κακά του κόσμου και συγχρόνως δίνει αντικείμενα στις μάζες προς τα οποία μπορούν να εκτονώσουν ακίνδυνα την επιθετικότητά τους βρίσκει εδώ απόλυτη εφαρμογή. Την φιλοσοφία αυτή υιοθέτησαν αργότερα και οι Γερμανοί Ναζί κατά των Εβραίων.

Όσοι Έλληνες κατατάσσονταν στον Οθωμανικό στρατό δεν ήταν μάχιμοι. Υπηρετούσαν σε τάγματα εργασίας (emele taburu) και στέλλονταν στο εσωτερικό για την κατασκευή δρόμων, την εξόρυξη σιηράγων και άλλων έργων υποδομής και κοιμόντουσαν στο ύπαιθρο σιτιζόμενοι με τροφή που προοριζόταν για ζώα.

Ο Σάντερς το 1915 σε τηλεγράφημά του προς τον Μέγα Βεζύρη τόνιζε ότι αν οι εκτοπισμοί και απελάσεις των Ελλήνων από το Βιλαέτι του Αϊδινίου σταματήσουν δεν μπορούσε να εγγραφεί την ασφάλεια του τουρκικού στρατού. Μάλιστα κατά το ίδιο έτος ως αρχηγός των τουρκικών πολεμικών δυνάμεων στα Δαρδανέλλια επισκεπτόμενος στις Κυδωνίες (Αϊβαλί) τον Υπουργό Εσωτερικών Ταλαάτ ρωτούσε «υπάρχουν ακόμα Έλληνες εδώ; ακόμα δεν έχετε πετάξει αυτούς τους άπιστους στη θάλασσα;» και εκείνος του απάντησε «βρισκόμεθα στην οδό της εξοντώσεως».

Ο δε δήμαρχος του Αδραμυττίου τον Ιανουάριο του 1915 έλεγε «εφαρμόσατε πιστά το γερμανικό σχέδιο

εξοντώσεως των Ελλήνων, δρέπουμε σήμερα πλούσιους καρπούς».

Ο Σάντερς διαβεβαίωνε τους Νεότουρκους ότι «οι παγωνιές και το κρύο του χειμώνα, οι βροχές και η μεγάλη υγρασία, ο ήλιος και η τρομερή ζέστη του καλοκαιριού, ο εξανθηματικός τύφος και η χολέρα, οι κακουχίες και η ασιτία θα φέρουν το ίδιο αποτέλεσμα που λογαριάζετε εσείς με το δικό σας σχέδιο, δηλαδή να τους εξολοθρεύσετε με σφαγές. Με το σύστημα που σας προτείνω, ο θάνατός τους είναι βέβαιος. Όμως πριν πεθάνουν, θα μας προσφέρουν τις πολύτιμες για το έθνος υπηρεσίες τους. Επί πλέον, οι γυναίκες τους δε θα γεννούν και έτσι θα λυθεί το δημογραφικό σας πρόβλημα, ενώ η μισητή και άτιμη αυτή ράτσα θα ξεκληριστεί και θα χαθεί για πάντα μέσα σε μία γενιά, και εσείς θα αποκτήσετε μία τουρκική ομοιογένεια που θα δώσει στο έθνος σας μία νέα δύναμη. Και μην ξε-

χνάτε, βέβαια, τις περιουσίες και τα κτήματα που θα αφήσουν οι Γιουνάν (Έλληνες) μετά το χαμό τους, που θα περάσουν στο δημόσιο, δηλαδή σε σας όλους».

Η καθοδήγηση από την Τουρκική κυβέρνηση των υπαγομένων Αρχών για εφαρμογή του σχεδίου των ανθελληνικών διωγμών καταφάνεται στο τηλεγράφημα της 14-5-1914 του Υπουργού Εσωτερικών Ταλαάτ προς τον γενικό διοικητή (Νομάρχη) της Σμύρνης Ραχμή Μπέη στο οποίο μεταξύ άλλων αναφέρονται:

«Οι Έλληνες Οθωμανοί που κατοικούν κατά μήκος των ακτών του Βιλαετίου Σμύρνης εργάζονται νυχθημερόν για την πραγματοποίηση της "Μεγάλης ιδέας".

Είναι επείγον για πολιτικούς λόγους να υποχρεωθούν οι εις τα παράλια της Μ. Ασίας Έλληνες κάτοικοι να εκκενώσουν τα χωριά τους και να εγκατασταθούν στα Βιλαέτια Ερζερούμ και άλλα.

Αν αρνηθούν να μεταφερθούν, να δώσετε προφορικές οδηγίες στους αδελφούς μουσουλμάνους όπως δια παντός είδους εκτρόπων (δηλ. σφαγών) αναγκάσουν τους Έλληνες να εκπατρισθούν οικεία βουλήσει.

Μη λησμονήσετε, εν τοιαύτη περιπτώσει, να επιτύχετε (εξασφαλίσετε) από τους μετανάστες τούτους (Έλληνες) πιστοποιητικά, βεβαιούντα ότι απέρχονται από τας εστίαις των εξ ιδίας πρωτοβουλίας, για να μην προκύψουν αργότερα πολιτικά ζητήματα».

Αυτόπτως μάρτυρας της υλοποίησης του σχεδίου

Προκηρύξεις που θυροκολλούνταν σε δημόσιους χώρους (τζαμιά, σχολεία) που προέτρεπαν τους μουσουλμάνους να μην ψωνίζουν από χριστιανικά μαγαζιά, μεθοδεύοντας έναν ανθελληνικό οικονομικό διωγμό. Στις προκηρύξεις αναφέρονταν τα εξής: «Αν πεινούμε και υποφέρουμε εμείς οι Τούρκοι, αιτία είναι οι γκιαούρηδες που στα χέρια τους κρατούν τον πλούτο μας και το εμπόριό μας. Ως τότε θα ανεχόμαστε τις προκλήσεις τους; Μπούκοτάρετε τα προϊόντα τους. Σταματήστε κάθε δοσοληψία μαζί τους. Τί τη θέλετε τη φιλία τους;»

1 REINHARD KUNHL, Μορφές Αστικής κυριαρχίας Φιλελευθερισμός - Φασισμός.

διωγμών (φόνοι, λεηλασίες, πυρπολήσεις κατοικιών, ιεροσυλίες ναών) των Ελλήνων στη Φώκαια το 1914 ήταν ο Γάλλος αρχαιολόγος Φελίξ Σαρτιώ, Μασσαλιώτης, που πραγματοποιούσε με ανασκαφές μελέτη των αρχαίων Μνημείων της πόλης, αποικία της οποίας ήταν η Μασσαλία. Σε ερώτησή του οι λεηλατούντες του είπαν «ελάβαμε διαταγές και τις εκτελούμε».

Τη δράση αυτή του Φον Σάντερς επιβεβαίωσε και ο Πρεσβευτής των ΗΠΑ Ε. Μοργκεντάου, όταν τρία χρόνια μετά τους διωγμούς, ο Γερμανός ναύαρχος Ούζενταμ, που πολέμησε στα Δαρδανέλλια, του εξομολογήθηκε ότι οι Γερμανοί υπέδειξαν επιμόνως την απομάκρυνση των δύστυχων τούτων (των Ελλήνων) από την παραλία λέγοντας «ο σκοπός μας ήταν καθαρά στρατηγικός».

Η Γερμανία συμπαραστάθηκε στους Τούρκους στο έργο της εξόντωσης του ελληνισμού της Μ. Ασίας, καθόσον ο ελληνισμός αποτελούσε εμπόδιο στα παγερμανικά σχέδια οικονομικής διείσδυσης στην εγγύς ανατολή και ήταν φιλικά διακείμενος προς τους Βρετανούς.

Ηδη από τα τέλη Ιανουαρίου του 1914 ο Έλληνας Πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη Δ. Πανάς και ο στρατιωτικός ακόλουθος Αμβρόσιος Φραντζής είχαν επισημάνει στην ελληνική Κυβέρνηση τον κίνδυνο πρωτοφανούς ξεριζωμού του ομογενούς πληθυσμού της Θράκης και των παραλίων της Μ. Ασίας. Η Ελληνική Κυβέρνηση του Ελευθ. Βενιζέλου δεν έμεινε απαθής. Προειδοποίησε την Τουρκία ότι αν συνεχιζόταν ο διωγμός του υπόδουλου ελληνισμού θα εξανάγκαζε την Ελλάδα να λάβει έσχατα μέτρα δηλαδή να οδηγηθεί σε πόλεμο με την Τουρκία.

Η σύρραξη, λίγο πριν την έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, αποφεύχθηκε αφενός μετά από συμβουλή της Βρετανίας και της Γερμανίας προς την ελληνική Κυβέρνηση να επιχειρηθεί συμβιβασμός, αφετέρου μετά την υποκριτική διαβεβαίωση του Μέγα Βεζύρη της Τουρκίας Σαΐτ Χαλίμ Πασσά προς τον Πρεσβευτή της Ελλάδος στην Κωνσταντινούπολη την 19η Ιουλίου 1914 ότι οι πληθυσμοί που είχαν εκδηλώσει την επιθυμία να εγκαταλείψουν το τουρκικό έδαφος επανέρχονται στις εστίες τους με ασφάλεια και ότι η αυτοκρατορική κυβέρνηση απέδειξε πόσο επιθυμεί να περιφρουρήσει

Με το σύστημα που σας προτείνω, ο θάνατός τους είναι βέβαιος. Όμως πριν πεθάνουν, θα μας προσφέρουν τις πολύτιμες για το έθνος υπηρεσίες τους. Επί πλέον, οι γυναίκες τους δε θα γεννούν και έτσι θα λυθεί το δημογραφικό σας πρόβλημα, ενώ η μισητή και άτιμη αυτή ράτσα θα ξεκληριστεί και θα χαθεί για πάντα μέσα σε μία γενιά, και εσείς θα αποκτήσετε μία τουρκική ομοιογένεια που θα δώσει στο έθνος σας μία νέα δύναμη. Και μην ξεχνάτε, βέβαια, τις περιουσίες και τα κτήματα που θα αφήσουν οι Γιουνάν (Έλληνες) μετά το χαμό τους, που θα περάσουν στο δημόσιο, δηλαδή σε σας όλους

την ασφάλεια και την ησυχία των υπηκόων της χωρίς διάκριση φυλής και θρησκευματος.

Ήδη όμως από την 7η Μαΐου του 1914 η Οθωμανική Κυβέρνηση είχε προτείνει στην ελληνική Κυβέρνηση την ανταλλαγή των Ελλήνων του Βιλαετίου του Αϊδινίου με τους μουσουλμάνους της Μακεδονίας και της Ηπείρου σε εθελοντική βάση. Την πρόταση αποδέχθηκε ο Ελευθ. Βενιζέλος διευρύνοντάς την ώστε να περιληφθούν και οι Έλληνες της Α. Θράκης αλλά και οι περιουσίες τους. Οι πολύπλοκες διαπραγματεύσεις της ανταλλαγής των πληθυσμών διακόπηκαν τον Δεκέμβριο του 1914 λόγω της εισόδου της Οθωμανικής

αυτοκρατορίας στον πόλεμο.

Ο Λίμαν Φον Σάντερς κατηγορήθηκε για διάπραξη εγκλημάτων πολέμου δηλαδή τη μαζική απέλαση 35.000 Ελλήνων αμάχων στο Αϊβαλί το 1917 υπό φρικτές συνθήκες που οδήγησαν στο θάνατο πολλούς από αυτούς καθώς και την δολοφονία 300.000 Οθωμανών Ελλήνων υπό την απόλυτη εξουσία του και άλλων 450.000 Ελλήνων υπό την επίβλεψή του καθώς και 1.500.000 Αρμενίων.

Το 1919 συνελήφθη από τους Βρετανούς για τις σφαγές των Ελλήνων και των Αρμενίων και φυλακίστηκε στη Μάλτα για έξι μήνες καθόσον επρόκειτο να δικαστεί στην Κωνσταντινούπολη για την έγκρισή του στις τουρκικές θηριωδίες.

Όμως αφέθηκε ελεύθερος λόγω μη έγερσης αξιώσεων εκ μέρους και της ελληνικής Κυβερνήσεως.

Πέθανε στο Μόναχο τον Αύγουστο του 1929 σε ηλικία 74 ετών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν ΗΛΙΟΥ (Μ. Ασία)
- G. Horton "η Μάστιγα της Ασίας"
- Ευθύμη Λεκάκη «Ο ρόλος του Γερμανού αρχιστρατήγου του Οθωμανικού στρατού Λίμαν Φον Σάντερς στη Μικρασιατική καταστροφή»
- Otto Liman Von Sanders(1855-1929) WWW.Greek_genocide.net/index.php overview/perpetrators
- German MilitaryMission to the Ottoman Empire and War World I(Wikipedia)
- ΣΩΤΗΡΗΣ ΡΙΖΑΣ «ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΙΔΕΑΣ»
- φωτό Λίμαν Φον Σάντερς, https://el.wikipedia.org/wiki/Όθων_Λίμαν_Φον_Σάντερς#/media/Αρχείο:Otto_Liman_Von_Sanders.jpg

Σύνοδος Κορυφής του NATO

Άγκυρα 7-8 Ιουλίου 2026

Του **Αναστάσιου Μπασάρα** Σμήναρχου (Μ) ε.α. ΠΝ

Περίληψη

Η Σύνοδος Κορυφής του NATO στην Άγκυρα (7-8 Ιουλίου 2026) διεξάγεται σε ένα κρίσιμο γεωπολιτικό περιβάλλον: συνεχής πόλεμος στην Ουκρανία, περιφερειακές αναταραχές στη Μέση Ανατολή, εντεινόμενος τεχνολογικός ανταγωνισμός και ενδο-συμμαχικές προκλήσεις σε επίπεδο διάθεσης πόρων και βιομηχανικής ικανότητας. Η σύνοδος φέρνει στο ίδιο τραπέζι αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων των κρατών-μελών του NATO, καθώς και ανώτατους εκπροσώπους βασικών εταίρων (ΕΕ, ΟΗΕ, G7/20 εκπρόσωποι όπου απαιτείται, και επιλεγμένοι περιφερειακοί εταίροι). Κύριος στόχος είναι να καθοριστούν συγκεκριμένα μέτρα για την ενίσχυση της συλλογικής άμυνας, την προώθηση επενδύσεων στην αμυντική ικανότητα της Συμμαχίας, τη διευκόλυνση μακροχρόνιας στήριξης στην Ουκρανία και τη διαχείριση διμερών και περιφερειακών εντάσεων.

Συμμετέχοντες: Ποιος; Πού; Πότε;

Ποιος: Αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων από όλα τα κράτη-μέλη του NATO, υψηλόβαθμα στελέχη (Υπουργοί Άμυνας/Εξωτερικών), οι βασικοί διεθνείς εταίροι και εκπρόσωποι ευρωπαϊκών/διεθνών οργανισμών. Σε διμερείς και πολυμερείς συναντήσεις θα συμμετάσχουν επίσης ηγέτες χωρών-εταίρων (π.χ. Ουκρανία, Ισραήλ, Ιαπωνία) κατόπιν πρόσκλησης.

Πού: Άγκυρα, Τουρκία με κεντρική διοργάνωση από τις τουρκικές αρχές σε συνεργασία με το NATO Secretariat.

Πότε: 7-8 Ιουλίου 2026.

Κύριοι στόχοι της Συνόδου

Επαναβεβαίωση της συλλογικής άμυνας (Άρθρο 5) και ενίσχυση αποτρεπτικών μηχανισμών στην Ευρώπη.

Προώθηση και δέσμευση για μακροπρόθεσμες επενδύσεις στην άμυνα, με ιδιαίτερη έμφαση σε κρίσιμες τεχνολογίες και παραγωγική ικανότητα.

Συντονισμός και χρηματοδότηση μακροχρόνιας υποστήριξης προς την Ουκρανία, συμπεριλαμβανομένου του Πακέτου Ολοκληρωμένης Βοήθειας.

Διαχείριση περιφερειακών κρίσεων (Μέση Ανατολή, Ανατολική Μεσόγειος, Βαλκάνια) και αντιμετώπιση επιθετικών και ανατρεπτικών τεχνολογιών.

Επίλυση ή διαχείριση διμερών προβλημάτων μεταξύ συμμάχων όπου αυτά απειλούν τη συνοχή ή τη σταθερότητα.

Επενδύσεις στην άμυνα και το Πλαίσιο της «δέσμευσης 5%»:

Ιστορικά, ο κοινός στόχος για τις αμυντικές δαπάνες των κρατών-μελών είναι το 2% του ΑΕΠ. Οι συζητήσεις στη Σύνοδο επεκτείνονται σε μια πιο στοχευμένη «δέσμευση 5%», η οποία αναφέρεται σε ποσοστό του αμυντικού προϋπολογισμού ή του ΑΕΠ που θα επενδύεται σε κρίσιμες τεχνολογίες, έρευνα & ανάπτυξη (R&D) και παραγωγική ικανότητα με πολλαπλασιαστικό όφελος για τη Συμμαχία.

Ανάλυση:

Σκοπιμότητα: Το 5% δεν προορίζεται ως αντικατάσταση του 2% αλλά ως συμπληρωματικό πλαίσιο στοχευμένων επενδύσεων. Στόχος είναι να επιταχυνθεί η ανάπτυξη κοινών ικανοτήτων (AI, μικρο-ηλεκτρονικά, αισθητήρες, υπερηχητικά, διαστημικές πλατφόρμες) και να μειωθεί η εξάρτηση από μεμονωμένα εξωτερικά μονοπώλια.

Πρακτική εφαρμογή: Δημιουργία ειδικών πολυεθνικών ταμείων για R&D, φορέων συντονισμού για κοινές προμήθειες και πρόσθετα κίνητρα (φοροαπαλλαγές, δημόσιες εγγυήσεις) για τη βιομηχανία. Τα κράτη-μέλη με περιορισμένους προϋπολογισμούς θα κληθούν να εφαρμόσουν φάσεις υλοποίησης και να μεταφέρουν πόρους σε κοινά προγράμματα ώστε να αποκομίζουν οφέλη κλίμακας.

Ο ρόλος του NATO στην παραγωγή αμυντικής βιομηχανίας

Το NATO δρα με συμπληρωματικό ρόλο σε σχέση με τις εθνικές βιομηχανικές πολιτικές: δεν αντικαθιστά

κρατικές αποφάσεις αλλά διευκολύνει συνεργατικά σχήματα.

Μέτρα: προώθηση πολυεθνικών συμπράξεων παραγωγής, πρότυπα διαλειτουργικότητας, κοινά τεχνικά πρωτόκολλα και στρατηγικός σχεδιασμός αλυσίδων εφοδιασμού.

Προκλήσεις: προστασία ευαίσθητων τεχνολογιών, ανταγωνιστικά συμφέροντα μεταξύ κρατών, διαχείριση εξαγωγικών κανόνων και εγγυήσεων ασφαλείας εντός συμβολαιολογίων.

Ευκαιρίες: αύξηση επιχειρησιακής συμβατότητας, μείωση κόστους μονάδας μέσω κεντρικών προμηθειών και ενίσχυση της βιομηχανικής βάσης μικρομεσαίων προμηθευτών.

Υποστήριξη NATO προς Ουκρανία και το Πακέτο Ολοκληρωμένης Βοήθειας

Στρατηγική κατεύθυνση: Το NATO προσφέρει πλαίσιο συντονισμού για την παροχή στρατιωτικής, τεχνικής και οικονομικής βοήθειας, χωρίς όμως να εμπλέκεται άμεσα ως εκτελεστικός οργανισμός στη χρήση όπλων.

Περιεχόμενο ΚΑΠ: μακροχρόνιες προμήθειες οπλικών συστημάτων και ανταλλακτικών, εκπαίδευση δυνάμεων, υποστήριξη διοικητικών/λογιστικών ικανοτήτων, κυβερνοάμυνα και αποκατάσταση υποδομών. Το ΚΑΠ θα χρειαστεί σαφές χρονοδιάγραμμα, πηγές χρηματοδότησης και μηχανισμούς παρακολούθησης.

Χρηματοδότηση και διακυβέρνηση: Συνδυασμός εθνικών συνεισφορών, ειδικών πολυμερών κονδυλίων και διεθνών χρηματοπιστωτικών εργαλείων. Το NATO αναμένεται να διαμορφώσει μηχανισμό διαφάνειας για την τήρηση δεσμεύσεων και την αποδοτικότητα χρήσης πόρων.

Χρηματοδότηση του NATO - βιωσιμότητα και επιμερισμός βάρους

Προβλήματα: ανομοιογενείς ικανότητες και πολιτικές βουλήσεις μεταξύ κρατών-μελών, περιορισμένοι δημοσιονομικοί χώροι σε μερικές χώρες, ανάγκη για ταχύτερη και πιο ευέλικτη χρηματοδότηση έργων R&D και κοινών προμηθειών.

Προτεινόμενα μέτρα: δημιουργία ειδικών κοινοτικών κεφαλαίων για R&D, προ-εγκεκριμένα κονδύλια για κοινές προμήθειες, καλύτερη λογοδοσία στα κονδύλια που αναφέρονται ως αμυντικές δαπάνες, και ενθάρρυνση ιδιωτικών συμμετοχών όπου είναι δυνατόν μέσω δημόσιων-ιδιωτικών συμπράξεων.

Αναδυόμενες και ανατρεπτικές τεχνολογίες

Προτεραιότητες: Τεχνητή Νοημοσύνη (AI) σε επιχειρησιακά συστήματα και αυτοματοποίηση, κυβερνοχώρος, διαστημικές ικανότητες, αισθητήρες και μικρο-η-

λεκτρονικά, συστήματα μη επανδρωμένων οχημάτων και υπερηχητικά όπλα.

Κρίσιμες απαιτήσεις: επενδύσεις σε έρευνα και εκπαίδευση ανθρώπινου δυναμικού, ρυθμιστικό και ηθικό πλαίσιο για χρήση & ανάπτυξη, προστασία ευαίσθητων δεδομένων και τεχνολογιών, κοινές δοκιμαστικές υποδομές.

Δέσμευση: Κοινές πρωτοβουλίες R&D, ανταλλαγές προσωπικού, και πλαίσιο κανόνων δεοντολογίας για την ανάπτυξη και χρήση AI σε στρατιωτικές εφαρμογές.

Ο ΓΓ του NATO επισκέπτεται την Ουκρανία - πολιτικά και συμβολικά σημεία

Στόχος επίσκεψης: Έμπρακτη στήριξη, αξιολόγηση αναγκών, πολιτικό μήνυμα ενότητας προς το Κίεβο και διεθνείς φορείς.

Σημασία: Ενισχύει το νόημα της μακροχρόνιας δέσμευσης της Συμμαχίας χωρίς να υπονομεύει το πλαίσιο μη-ένταξης της Ουκρανίας στο NATO σε άμεσο χρόνο. Παρέχει επίσης ευκαιρίες για διμερή και πολυμερή συντονισμό προμηθειών και εκπαίδευσης.

Ο πόλεμος και η κρίση στη Μέση Ανατολή - επίπτωση στη Συμμαχία

Επιδράσεις: ενεργειακή αστάθεια, μεταναστευτικές πιέσεις, εξάπλωση τρομοκρατικών απειλών, και πιθανές αλυσιδωτές επιπτώσεις στις περιφερειακές ισορροπίες.

Αντιδράσεις NATO: επέκταση συνεργασίας με περιφερειακούς εταίρους για συλλογή πληροφοριών, επιχειρησιακή στήριξη σε ειδικές αποστολές (όπου απαιτείται και συμφωνείται), και προώθηση διπλωματικών πρωτοβουλιών για αποκλιμάκωση.

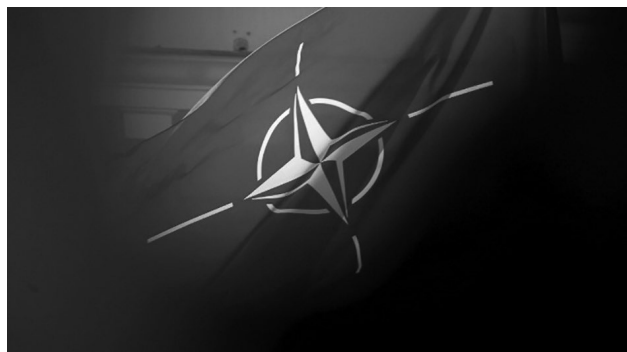
Αποτροπή και άμυνα - αναβάθμιση ικανοτήτων

Μέτρα: ενίσχυση δυνάμεων ταχείας αντίδρασης (NRF/Enhanced Forward Presence), βελτίωση μεταφορικής και λογιστικής υποδομής, δημιουργία στρατηγικών εφεδρειών και βελτιωμένων σχεδίων επιμερισμού μεταφορών και ανεφοδιασμού.

Ειδική προσοχή σε: αντιαεροπορική/αντιπυραυλική άμυνα, ενισχυμένες δυνατότητες ISR (intelligence, surveillance, reconnaissance) και συντονισμένα σχέδια άμυνας σε πολλαπλούς τομείς (γη, θάλασσα, αέρας, διαστημικές και κυβερνο-περιοχές).

Παροχή δυνατοτήτων μέσω πολυεθνικής συνεργασίας

Στρατηγική: προώθηση σχημάτων όπου κράτη συγκεντρώνουν πόρους για την ταχύτερη ανάπτυξη κρίσιμων δυνατοτήτων - π.χ. κοινές ναυτικές δυνάμεις, κοινές αεροπορικές ομάδες, και συνεργατικά προγράμματα εκπαίδευσης.

Οφέλη: μειωμένο κόστος, ταχύτερη υλοποίηση και αυξημένη διαλειτουργικότητα.

Κίνδυνοι: διαχειριστική πολυπλοκότητα, πολιτικές αντιπαράθεσεις για κοινή χρήση ευαίσθητου εξοπλισμού, και ανάγκη σαφούς νομικού/λειτουργικού πλαισίου.

Συνεργασίες του NATO με τρίτους και διεθνείς οργανισμούς

Προτεραιότητες: στενή συνεργασία με την ΕΕ για την ασφάλεια και την αμυντική βιομηχανία, με τον ΟΗΕ για ανθρωπιστική και ειρηνευτική στήριξη, και με δημοσιονομικούς φορείς για την ανασυγκρότηση της Ουκρανίας.

Περιφερειακοί εταίροι: διεύρυνση συνεργασιών με Ισραήλ, Αίγυπτο, Ιορδανία και άλλες χώρες όπου υπάρχει αμοιβαίο ενδιαφέρον για σταθερότητα και ασφάλεια.

Διμερή θέματα: Ερντογάν - Τραμπ και αιτήματα προς ΗΠΑ

Ατζέντα Ερντογάν: Η Τουρκία αναζητά πολιτικά και τεχνικά ανταλλάγματα που να περιλαμβάνουν σύγχρονες αεροπορικές ικανότητες (αναβαθμίσεις F-16), διευκολύνσεις σε εξαγωγές/επενδύσεις και διευθέτηση οικονομικών/πολιτικών θεμάτων.

F-35/F-16: Η παράδοση F-35 στην Τουρκία θεωρείται μη πιθανή στο τρέχον πολιτικό και τεχνικό πλαίσιο, κυρίως λόγω παρελθούσας απομάκρυνσης της Τουρκίας από το πρόγραμμα και συνεχιζόμενων πολιτικών και τεχνικών επιφυλάξεων. Πιο ρεαλιστική είναι η διαπραγμάτευση για αναβαθμίσεις και πιθανές νέες πωλήσεις/εκσυγχρονισμό F-16 υπό όρους και εγγυήσεις.

S-400: Το ζήτημα των ρωσικής προέλευσης S-400 παραμένει βασική αιτία διαφωνίας με τις ΗΠΑ. Πιθανότερο αποτέλεσμα είναι πολιτικο-διπλωματικά συμβιβαστικά πακέτα (εμπορικά/στρατηγικά ανταλλάγματα), τεχνικές ρυθμίσεις και περιορισμένες εγγυήσεις, παρά πλήρης αποδοχή του S-400 σε συνδυασμό με πλήρη πρόσβαση σε ευαίσθητες αμερικανικές τεχνολογίες.

Η διαπραγμάτευση θα απαιτήσει σαφείς όρους διαφάνειας και διασφαλίσεων για την αποφυγή τεχνολογικής διαρροής.

Ελληνοτουρκικές εντάσεις και «casus belli»

Θεσμική θέση NATO: Το NATO προτιμά τα διμερή ζητήματα να επιλύονται απευθείας μεταξύ των εμπλεκόμενων συμμάχων, εκτός και αν αυτά απειλούν ευρύτερα τη συνοχή και ασφάλεια της Συμμαχίας.

Casus belli: Δηλώσεις όπως «casus belli» αυξάνουν την ένταση και μπορεί να οδηγήσουν το NATO σε παρεμβάσεις προτροπής για αποκλιμάκωση. Το NATO θα επιδιώξει κανάλια στρατιωτικού διαλόγου, μέτρα οικονομικής εμπιστοσύνης και, αν χρειαστεί, τρίτους μηχανισμούς διαμεσολάβησης. Η ενεργοποίηση του Άρθρου 5 θα απαιτούσε σαφή απειλή κατά εδαφών συμμάχων και δεν ενεργοποιείται με βάση ρητορικές απειλές μόνο.

Πιθανά αποτελέσματα της Συνόδου και η επόμενη αποστολή και έργο

Αναμενόμενα: διακήρυξη επαναβεβαίωσης συλλογικής άμυνας, συμφωνίες για στοχευμένα επενδυτικά μέτρα (R&D funds, πολυεθνικά προγράμματα), πολιτική δέσμευση για το ΚΑΠ και ενίσχυση μηχανισμών χρηματοδότησης.

Επόμενες ενέργειες: θέσπιση χρόνων υλοποίησης για τα νέα προγράμματα, δημιουργία συντονιστικών οργάνων για το ΚΑΠ και για τεχνολογικά έργα, και επιτάχυνση διμερών συνομιλιών για επίλυση περιφερειακών ζητημάτων.

Κίνδυνοι/αβεβαιότητες: εσωτερικές πολιτικές αλλαγές στα κράτη-μέλη, περιορισμοί δημοσιονομικοί, τεχνολογικοί περιορισμοί και απρόβλεπτες γεωπολιτικές κρίσεις.

Συμπερασματικά

Η Σύνοδος του NATO στην Άγκυρα θα επιχειρήσει να μετασχηματίσει ευρείες πολιτικές δεσμεύσεις σε συγκεκριμένα εργαλεία χρηματοδότησης, βιομηχανικής συνεργασίας και μακροπρόθεσμης υποστήριξης προς την Ουκρανία, ενώ παράλληλα θα διαχειριστεί ευαίσθητες διμερείς σχέσεις εντός της Συμμαχίας. Η επιτυχία θα εξαρτηθεί από την ικανότητα των κρατών-μελών να συμφωνήσουν σε πρακτικούς μηχανισμούς χρηματοδότησης και υλοποίησης, και από τη δυνατότητα διαχείρισης διμερών εντάσεων χωρίς να υπονομεύεται η συνοχή της Συμμαχίας. ■

Οι Σημαίες των Πολεμικών Ναυτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σύμβολα Ιστορίας και Δύναμης

Της Πλωτάρχη Ανδριανής Διαμάντη ΠΝ Ε.α.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελείται σήμερα από 27 κράτη - μέλη, εκ των οποίων τα περισσότερα διαθέτουν κάποια μορφή ναυτικής δύναμης, ταξινομημένες σε κατηγορίες ανάλογα με τη ναυτική τους ισχύ.

Στην παρούσα παρουσίαση, οι σημαίες των κρατών - μελών προβάλλονται ταξινομημένες σε 4 βασικές κατηγορίες ναυτικής ισχύος:

- **Ισχυρά ναυτικά:** 5 χώρες
- **Μεσαία / μικτά ναυτικά:** 8 χώρες
- **Ασθενή ή συμβολικά:** 9 χώρες
- **Χώρες χωρίς ναυτικό:** 5 χώρες

Η μελέτη αυτή παρουσιάζει πώς κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκφράζει τη ναυτική της δύναμη και ισχύ μέσω της σημαίας του Πολεμικού Ναυτικού της.

Καταγράφονται για κάθε χώρα ο προστάτης ή η προστάτιδα του Ναυτικού και η ημέρα του εορτασμού του, η περιγραφή της ναυτικής σημαίας, η σημασία των χρωμάτων που φέρει για τη δημιουργία της, το ιστορικό στοιχείο που την καθορίζει και τη χρήση της σημαίας στις ναυτικές δυνάμεις. Στο παρόν άρθρο θα μνημονεύσουμε τα κράτη που έχουν ισχυρά ή μεσαία / μικτά ναυτικά.

Ισχυρά Ναυτικά (Blue water - Ισχυρά, με Παγκόσμια Δυνατότητα)

Γαλλία – Pavillon de la Marine Nationale ή Tricolore Navale

Το Πολεμικό Ναυτικό της Γαλλίας, θεωρείται ένα από τα πέντε ισχυρότερα ναυτικά παγκοσμίως και το πιο ισχυρό πολεμικό ναυτικό στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετά το Brexit. Αποτελεί πυρηνική ναυτική δύναμη, διαθέτοντας πυρηνοκίνητα υποβρύχια καθώς και πυρηνοκίνητο αεροπλανοφόρο.

Προστάτιδα: Η Παναγία της Καλής Ελπίδας (Notre - Dame de Bonne Esperance) - εορτάζεται στις 15 Αυγούστου.

Περιγραφή: Πρόκειται για την τρικολόρ (tricolore), με 3 κάθετες λωρίδες ίσου πλάτους: μπλε (κοντά στον ιστό), λευκή (στο κέντρο) και κόκκινη (στην εξωτερική πλευρά). Αν και παρόμοια με την εθνική σημαία, υπάρχουν διαφορές στις αναλογίες και στο πλάτος των λω-

ρίδων, ανάλογα με τη χρήση της σημαίας.

Σημασία: Τα χρώματα της γαλλικής σημαίας έχουν ισχυρό ιστορικό και συμβολικό χαρακτήρα: το μπλε και το κόκκινο συνδέονται με το Παρίσι και την επανάσταση, ενώ το λευκό αντιπροσωπεύει τη μοναρχία. Η σύνθεσή τους εκφράζει τη συμφιλίωση, ανάμεσα στον λαό και το βασιλικό παρελθόν.

Ιστορικό στοιχείο: Η ναυτική σημαία της Γαλλίας, χρησιμοποιείται από το 1794, όταν καθιερώθηκε επίσημα η γαλλική τρικολόρ μετά την Γαλλική Επανάσταση. Ωστόσο, η ναυτική εκδοχή της σημαίας έχει τροποποιημένες αναλογίες, ώστε να εξασφαλίζεται καλύτερη ορατότητα στη θάλασσα.

Χρήση: Η σημαία υψώνεται στην πρύμνη κατά τη διάρκεια της παραμονής σε λιμάνι και στον κεντρικό ή πλωριό ιστό, όταν είναι εν πλω. Επιπλέον, φέρεται σε ναυτικές βάσεις, στρατιωτικές εγκαταστάσεις, καθώς και σε τελετές, ασκήσεις και επίσημες αποστολές.

Ιταλία-Bandiera della Marina Militare

Το Πολεμικό Ναυτικό της Ιταλίας, θεωρείται ένα από τα πιο ισχυρά ναυτικά της Μεσογείου, μέλος του NATO - με σημαντική συμβολή και σύγχρονα πλοία αεροπορικά μέσα και παγκόσμια παρουσία.

Προστάτιδα: Η Santa Barbara (Αγία Βαρβάρα) - εορτάζεται στις 4 Δεκεμβρίου.

Ωστόσο, η Παναγία της Υγείας (Madona della Salute), αν και δεν είναι η επίσημη προστάτιδα, χαίρει ιδιαίτερης ευλάβειας από τους ναυτικούς της Ιταλίας, ειδικά στη Βενετία, λόγω της σχέσης της με την προστασία από κινδύνους και ασθένειες - εορτάζεται στις 21 Νοεμβρίου.

Περιγραφή: Τρίχρωμο φόντο (tricolore, με κάθετες λωρίδες πράσινου (αριστερά), λευκού (μέση) και κόκκινου (δεξιά), όπως η εθνική σημαία. Επιπλέον φέρει οικόσημο (έμβλημα) στο κέντρο της λευκής λωρίδας, που περιλαμβάνει:

- Τέσσερις ασπίδες (τεταρτημόριο), που αντιπροσωπεύουν τις 4 ιστορικές ναυτικές δημοκρατίες της Ιταλίας:

- Άμπορας του Αγ. Μάρκου (λιοντάρι) – Δύναμη, δικαιοσύνη, θρησκευτικότητα στη Βενετία,
- Κόκκινος Σταυρός του Αγ. Γεωργίου - Γενναϊότητα και στρατιωτική τιμή στη Γένοβα,
- Λευκός Σταυρός με 4 αστέρια σε κόκκινο φόντο – Τεχνογνωσία και ναυτοσύνη – στη Πίζα,
- Λευκός Σταυρός σε μπλε φόντο, Κάστρο -Πρωτοπόροι στο διεθνές εμπόριο και δίκαιο της θάλασσας- στο Αμάλφι,

- Στέμμα από πάνω, που προστέθηκε το 1947, δεν είναι βασιλικό αλλά συμβολίζει την ενότητα της Ιταλίας και τον σεβασμό στη ναυτική ιστορία.

Σημασία: Το πράσινο είναι οι πεδιάδες και η ελπίδα, το λευκό είναι οι Άλπεις και η αγνότητα, το κόκκινο είναι οι θυσίες και το αίμα των αγωνιστών για την ελευθερία. Εκφράζει ιστορική ναυτοσύνη, πατριωτισμό και εθνική κυριαρχία στη θάλασσα.

Ιστορικό στοιχείο: Η ναυτική σημαία της Ιταλίας καθιερώθηκε το 1947 από την Ιταλική Δημοκρατία, μετά την κατάργηση της μοναρχίας το 1946, για να συμβολίζει τη ναυτική κληρονομιά της Ιταλίας, χωρίς τα μοναρχικά σύμβολα.

Χρήση: Η σημαία υψώνεται στην πρύμνη κατά τη διάρκεια της παραμονής σε λιμάνι και στην κορυφή του καταρτιού κατά την πλεύση των πολεμικών πλοίων. Επιπλέον, φέρεται σε στρατιωτικές ναυτικές βάσεις και σε επίσημες τελετές του Ναυτικού.

Ισπανία - Bandera de la Armada Espanola

Το Πολεμικό Ναυτικό της Ισπανίας, θεωρείται από τα 5 ισχυρότερα ναυτικά στην Ευρώπη (μαζί με τη Γαλλία, την Ιταλία, το Ην. Βασίλειο και τη Γερμανία). Διαθέτει αεροπλανοφόρο, σύγχρονες φρεγάτες και παγκόσμια επιχειρησιακή εμπειρία.

Προστάτιδα: Η Παναγία του Καρμίνου (Virgen del Carmen) – εορτάζεται στις 16 Ιουλίου.

Περιγραφή: Όμοια με την εθνική σημαία αλλά με μεγαλύτερη κόκκινη λωρίδα πάνω και κάτω και με μεγάλο οικόσημο του ναυτικού:

- Τρίχρωμη οριζόντια διάταξη, κόκκινο - κίτρινο - κόκκινο (μεσαία λωρίδα διπλάσια σε ύψος), τα χρώματα τα είναι παραδοσιακά βασιλικά,

- Το μεγάλο Εθνικό Έμβλημα, βρίσκεται αριστερά στη μεσαία κίτρινη λωρίδα,

- Πύργος (ισχύ, άμυνα) και Λιοντάρι (θάρρος), αντιπροσωπεύουν τα βασίλεια της Καστίλλης και του Λεόν,
- Αραγωνία / Ναβάρρα - πολιτική ενότητα,
- Γρανάδα (ρόδι), εθνική ολοκλήρωση,
- Ανδεγαβικά λουλούδια (Βουρβόνοι) - βασιλική δυναστεία,

- Στήλες του Ηρακλή με το μότο «**plus ultra**» σημαίνει πέρα από τα όρια. Αναφέρεται στην εποχή των Μεγάλων Ανακαλύψεων (Κολόμβος, Μαγγελάνος κ.α.), εκφράζει τη ναυτική ισχύ και παγκόσμια παρουσία της Ισπανίας και το

- Βασιλικό Στέμμα, το οποίο συμβολίζει την μοναρχία, τη συνέχεια του κράτους και την εξουσία του βασιλιά, ως αρχηγού των Ενόπλων Δυνάμεων.

Σημασία: Είναι βαθιά συμβολική και συνδέεται με την ιστορική, στρατιωτική και αυτοκρατορική ταυτότητα της Ισπανίας.

Ιστορικό στοιχείο: Καθιερώθηκε το 1785 από τον Βασιλιά Κάρολο Γ', για να ξεχωρίζει στη θάλασσα από τις άλλες σημαίες.

Χρήση: Η σημαία υψώνεται στην πρύμνη κατά τη διάρκεια της παραμονής σε λιμάνι και στον κεντρικό ιστό (μεσαίος ιστός), των πολεμικών πλοίων. Επιπλέον, υψώνεται σε ναυτικές βάσεις, στρατιωτικά λιμάνια και φέρεται σε επίσημες τελετές, ναυτικές παρελάσεις και ασκήσεις.

Επιπρόσθετα, είναι νομικά κατοχυρωμένη από τον ισπανικό στρατιωτικό κανονισμό και το Σύνταγμα ως Σύμβολο Παράδοσης και Κυριαρχίας στη θάλασσα.

Γερμανία –Dienstflagge der Seestreitkräfte der Bundeswehr

Το Πολεμικό Ναυτικό της Γερμανίας, διαθέτει σύγχρονο και ικανό ναυτικό, αλλά δεν είναι τόσο ισχυρό παγκοσμίως, όσο της Γαλλίας ή της Ιταλίας.

Προστάτης: Ο Άγιος Νικόλαος (θεωρείται ανεπίσημα) – (Sankt Nikolaus) – εορτάζεται στις 6 Δεκεμβρίου.

Περιγραφή: Ορθογώνια σημαία με εθνικά χρώματα.

- Τρίχρωμο υπόβαθρο, (μαύρο - κόκκινο - χρυσό (οριζόντια), είναι χρώματα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας,
- Σιδερένιος Σταυρός σε λευκό φόντο, παλιό στρα-

τιωτικό σύμβολο της Πρωσίας (από το 1813) και

-Ομοσπονδιακός αετός στο κέντρο, σύμβολο της γερμανικής κρατικής εξουσίας και της ενότητας του έθνους και ριζώνεται στη Ρωμαϊκή και Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία.

Σημασία: Συμβολίζει την Εθνική κυριαρχία στη θάλασσα, Ιστορική στρατιωτική παράδοση (μέσω του Σιδερένιου Σταυρού), Συνταγματική νομιμότητα και δημοκρατική συνέχεια (μέσω του αετού και των χρωμάτων) και Δέσμευση στις διεθνείς αποστολές (NATO, Ε.Ε., ΟΗΕ).

Ιστορικό στοιχείο: Καθιερώθηκε το 1956, με την ίδρυση της Bundesmarine (Ομοσπονδιακού Ναυτικού) της Δυτικής Γερμανίας, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, για να διακρίνει τα στρατιωτικά πλοία από τα πολιτικά.

Χρήση: Η σημαία, υψώνεται στην πρύμνη κατά την αγκυροβόληση και όταν πλέει στο κεντρικό κατάρτι των πολεμικών πλοίων. Επιπλέον φέρεται στις βάσεις, ναυπηγεία και τελετές.

Ελλάδα: Εθνική Σημαία - Πολεμική Σημαία του Πολεμικού Ναυτικού

Εθνική Σημαία

Πολεμική Σημαία

Το Πολεμικό Ναυτικό (ΠΝ) της Ελλάδας, θεωρείται ένα από τα πιο έμπειρα και ενεργά σε πραγματικές επιχειρησιακές συνθήκες, κυρίως λόγω της έντασης στην Ανατολική Μεσόγειο και το Αιγαίο. Αν και αριθμητικά υστερεί σε σχέση με μεγαλύτερους στόλους

όπως της Γαλλίας ή της Ιταλίας, διαθέτει εξαιρετικά εκπαιδευόμενα στελέχη, σύγχρονα υποβρύχια και επιχειρησιακή ετοιμότητα που υπερτερεί σε σχέση με πολλές άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης με μικρότερη ναυτική παρουσία. Με την ενίσχυση του στόλου (π.χ. φρεγάτες Belharra), αναβαθμίζεται περαιτέρω, διατηρώντας σημαντική θέση μεταξύ των ευρωπαϊκών ναυτικών δυνάμεων.

Προστάτης: Ο Άγιος Νικόλαος - εορτάζεται στις 6 Δεκεμβρίου.

Περιγραφή: Εθνική Σημαία: Ορθογώνια σημαία, η οποία αποτελείται από 9 οριζόντιες εναλλασσόμενες λευκές και κυανές (μπλε) γραμμές, ξεκινώντας από πάνω με κυανή. Στην επάνω αριστερή γωνία (καντόνι), υπάρχει ένας λευκός σταυρός σε κυανό φόντο, που συμβολίζει την Ορθοδοξία.

Πολεμική Σημαία: Κυανό (μπλε) φόντο με μεγάλο λευκό σταυρό που διαιρεί τη σημαία, σε 4 μπλε τεταρτημόρια.

Σημασία - Εθνική Σημαία: Το κυανό (μπλε) συμβολίζει το γαλανό της ελληνικής θάλασσας και του ουρανού, το λευκό αντιπροσωπεύει την καθαρότητα, την ειρήνη και τον αφρό των κυμάτων, ο λευκός σταυρός στο μπλε τετράγωνο, τη Χριστιανική Ορθόδοξη πίστη ως θεμέλιο της ελληνικής ταυτότητας κατά την Επανάσταση και την ενότητα του έθνους, γύρω από την πίστη. Επιπρόσθετα, οι 9 γραμμές λέγεται ότι αντιστοιχούν στις συλλαβές της φράσης: «**Ελευθερία ή Θάνατος**». Άλλη ερμηνεία είναι πως συμβολίζουν τα κύματα του Αιγαίου.

Πολεμική Σημαία: Το κυανό (μπλε) φόντο συμβολίζει το γαλανό του ουρανού και της ελληνικής θάλασσας. Τα στοιχεία άρρηκτα συνδεδεμένα με την ελληνική ταυτότητα και την ναυτοσύνη και ο λευκός σταυρός, συμβολίζει την Ορθοδοξία, την κυρίαρχη θρησκεία των Ελλήνων και την πίστη στον αγώνα για την ελευθερία. Επιπλέον ο σταυρός παραπέμπει στην ενότητα και ομοψυχία του ελληνικού λαού, κατά την διάρκεια των εθνικών αγώνων.

Ιστορικό στοιχείο - Εθνική Σημαία: Αρχικά χρησιμοποιείτο κυρίως από το Πολεμικό Ναυτικό και αργότερα καθιερώθηκε ως εθνική σημαία του κράτους, το έτος 1822.

Πολεμική Σημαία: Καθιερώθηκε το 1822 από την Α΄ Εθνοσυνέλευση στην Επίδαυρο, μαζί με τις υπόλοιπες σημαίες της Επανάστασης. Η επίσημη τυποποίησή της ολοκληρώθηκε με Βασιλικά Διατάγματα, κατά τον 19° αιώνα. Σήμερα η χρήση και το τελετουργικό της Πολεμικής Σημαίας, ρυθμίζονται από τον Κανονισμό Σημάτων του Πολεμικού Ναυτικού.

Χρήση - Εθνική Σημαία: Η σημαία υψώνεται στην πρύμνη όταν το πλοίο είναι σε Ναύσταθμο, λιμάνι και αγκυροβολημένο και σε άλλες θέσεις (π.χ. ιστός στο μέσον ή στην πλώρη) όταν το πλοίο βρίσκεται εν πλω. Επιπλέον, φέρεται σε ναυτικές βάσεις και στρατιωτικές εγκαταστάσεις, σε επίσημες τελετές, παρελάσεις, δοξολογίες και σε επικήδειες τιμές ή ναυτικά μνημεία.

Η χρήση της διέπεται από αυστηρούς κανονισμούς. Η προσβολή ή καταστροφή της επισύρει ποινικές κυρώσεις, (άρθρο 188 Ποινικού Κώδικα για προσβολή εθνικού συμβόλου).

Πολεμική Σημαία: Δύναται να χρησιμοποιηθεί μόνο σε τελετές, παρελάσεις και στις παραλαβές των πολεμικών πλοίων.

Ολλανδία – Oorlogsvlag van de Koninklijke Marine

Το Πολεμικό Ναυτικό της Ολλανδίας, θεωρείται μέτρια ισχυρό σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με έμφαση στην τεχνολογία, συμμαχική συνεργασία (ιδίως NATO), και ευελιξία. Δεν είναι από τα μεγαλύτερα ναυτικά παγκοσμίως, αλλά είναι υψηλής ποιότητας και τεχνογνωσίας.

Προστάτης: Ο Άγιος Νικόλαος (θεωρείται ανεπίσημα) - (Sinterklaas) – εορτάζεται στις 5 Δεκεμβρίου.

Περιγραφή: Τρίχρωμη οριζόντια σημαία: Κόκκινο (πάνω), Λευκό (μεσαίο) και Μπλε (κάτω). Στο κέντρο υπάρχει ένα μεγάλο εθνικό έμβλημα (εθνόσημο) της Ολλανδίας, το οποίο περιλαμβάνει:

- Χρυσό λιοντάρι (κρατά σπαθί και δεμάτιο από βέλη (σύμβολο δύναμης, άμυνας και ενότητας των επαρχιών,
- Βασιλικό στέμμα εκφράζει τη μοναρχική εξουσία (Οίκος Οράγγης),
- Μπλε ασπίδα με χρυσά στοιχεία, σύμβολο του

Μέσο (Αστικό) έμβλημα ή (Middelste Rijkswapen)

Έλασσον έμβλημα ή (Klein Rijkswapen)

βασιλείου και της ναυτικής δύναμης και

- Κορδέλα με το σύνθημα: **je Maintiendrai** (θα διατηρήσω ή θα υπερασπιστώ), ιστορικό σύνθημα του Οίκου Οράγγης. Το ρητό προέρχεται από τον **οίκο Nassau**, από τον οποίο κατάγεται η ολλανδική βασιλική οικογένεια.

Σημασία: Συμβολίζει την ιστορική ναυτική υπεροχή της χώρας, τον πατριωτισμό, την αμυντική ισχύ μέσω του λιονταριού και του σπαθιού, την προστασία των θαλάσσιων συνόρων και την διεθνή παρουσία.

Ιστορικό στοιχείο: Η ναυτική σημαία της Ολλανδίας, προέρχεται από τη σημαία του πρίγκιπα της Οράγγης και καθιερώθηκε στον 17° αιώνα, την εποχή που η Ολλανδία ήταν ναυτική υπερδύναμη.

Χρήση: Η σημαία υψώνεται στον ιστό της πρύμνης των πολεμικών πλοίων, όταν βρίσκονται στο λιμάνι και στον κύριο ιστό ή αλλού όταν βρίσκονται εν πλω. Επιπλέον φέρεται σε ναυτικές βάσεις, σε επίσημες τελετές και μεσίστιες για ναυτικές απώλειες ή εθνικό πένθος. ■

Ελληνική σημαία

Βάσος Γερμενής (1896-1966)

1950, λάδι σε μουσαμά, 160x97 εκ.

Βασιλικός Πολτός: Ιδιότητες και οφέλη

Της Δρ. Σοφίας Καραμπουρνιώτη
Γεωπόνου

Τι είναι ο βασιλικός πολτός

Ο βασιλικός πολτός είναι το προϊόν που παράγεται από τους υποφαρυγγικούς και γναθικούς αδένες των νεαρών εργατριών μελισσών *Apis mellifera* L. Το χρώμα του είναι υποκίτρινο, έχει κρεμώδη, παχύρρευστη υφή, ελαφριά όξινη γεύση και διαπεραστική οσμή.

Ο βασιλικός πολτός είναι η αποκλειστική τροφή της βασίλισσας σε όλη τη διάρκεια της ζωής της, ενώ οι προνύμφες των εργατριών μελισσών και των κηφήνων τρέφονται με βασιλικό πολτό μόνος τις πρώτες μέρες της ζωής τους.

Οι επιστήμονες τον αποκάλεσαν «θαυματοουργή τροφή» στην προσπάθειά τους να εξηγήσουν τη διαφορά μεταξύ βασίλισσας μέλισσας που τρέφεται αποκλειστικά με βασιλικό πολτό και εργάτριας μέλισσας που τρέφεται κυρίως με μέλι.

Πράγματι, η βασίλισσα διαφέρει από την εργάτρια από πολλές απόψεις. Η βασίλισσα έχει αναπτυγμένα τα αναπαραγωγικά της όργανα και είναι η μόνη που μπορεί να γεννά αυγά σε ένα μελίσσι, περίπου 2.500 ανά ημέρα. Από την άλλη η εργάτρια μέλισσα αναπτύσσει περισσότερο τα όργανα που σχετίζονται με την συλλογή νέκταρος και γύρης, όπως τη μακριά προβοσκίδα και τους υποδοχείς για την συλλογή της γύρης,

ενώ έχει ισχυρότερες γνάθους, καθώς και αδένες για την παραγωγή βασιλικού πολτού και κεριού.²

Κατά μέσο όρο, η επώαση της βασίλισσας διαρκεί 15.5 μέρες, ενώ της εργάτριας μέλισσας χρειάζεται 21 ημέρες, ενώ η βασίλισσα και η εργάτρια διαφέρουν και στην συνολική διάρκεια ζωής τους. Συγκεκριμένα οι εργάτριες ζουν από 45 ημέρες έως 6 μήνες ανάλογα με την περίοδο που έχουν γεννηθεί, ενώ η βασίλισσα ζει 4-5 χρόνια.

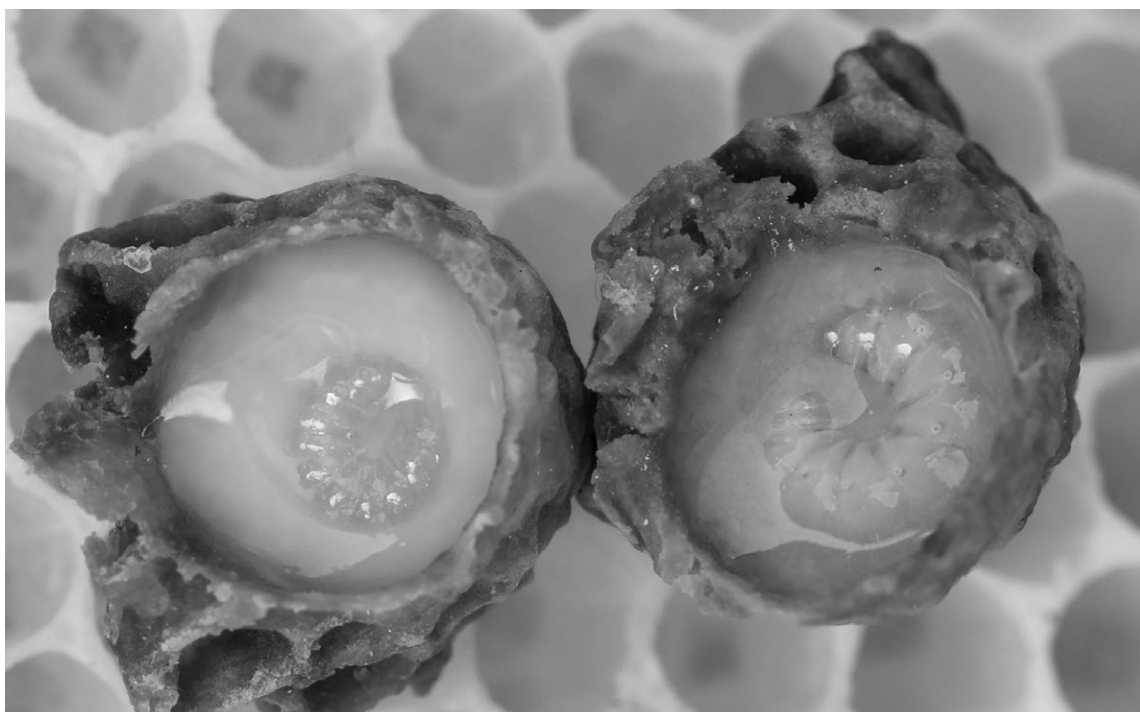
Μεγάλη διαφορά παρουσιάζεται και στην ανάπτυξη. Οι δύο προνύμφες ξεκινούν την ζωή τους από δύο πανομοιότυπα αυγά, από το ένα όμως θα προκύψει εργάτρια και από το άλλο βασίλισσα. Η εργάτρια έχει μήκος στα 11 mm και ζυγίζει κατά μέσο όρο 125 mg, ενώ η βασίλισσα 17 mm και περίπου 200 mg.²

Νομοθεσία

Η νομοθεσία για τον βασιλικό πολτό στην Ελλάδα ορίζεται από το άρθρο 87α του Κώδικα Τροφίμων και Ποτών. Καθώς δεν υπάρχει ενιαία νομοθεσία σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, το εθνικό πλαίσιο θεσπίστηκε για να διασφαλίσει την ποιότητα, την ιχνηλασιμότητα και την προστασία των καταναλωτών.¹

Το νομικό πλαίσιο απαιτεί συγκεκριμένα τα εξής:

Ποιοτικά Χαρακτηριστικά: Ο καθαρός βασιλικός

πολτός πρέπει να είναι απαλλαγμένος από ξένες ουσίες δεν πρέπει να περιέχει προνύμφες ή τμήματα εντόμων και να είναι απαλλαγμένος από παθογόνα μικρόβια, χημικά κατάλοιπα και φυτοφάρμακα.

Συνθήκες Διακίνησης: Επειδή είναι ευαλλοίωτο τρόφιμο, η νομοθεσία επιβάλλει τη συντήρηση και διακίνησή του αυστηρά σε ψύξη ή για μεγαλύτερα διαστήματα σε κατάψυξη.

Υλικά Συσκευασίας: Τα υλικά που έρχονται σε επαφή με τον πολτό πρέπει να συμμορφώνονται με τις αυστηρές προδιαγραφές για τα τρόφιμα.¹

Χημική σύσταση βασιλικού πολτού

Η πρώτη μελέτη για την χημική σύσταση του βασιλικού πολτού δημοσιεύτηκε το 1852 (Wetherill), ενώ το 1888 δημοσιεύτηκε από τον von Planta μία πολύ εκτενής μελέτη με τίτλο “About the Larval Food of Bees” και με αντικείμενο το τρόπο παραγωγής του βασιλικού πολτού από τις μέλισσες.²

Ο ελληνικός βασιλικός πολτός αποτελείται από νερό σε ποσοστό άνω του 60%. Τα λιπαρά συστατικά, παρόλο που αποτελούν περίπου το 5% της σύστασης του, είναι ένα μοναδικό και από πολλές απόψεις πολύ ενδιαφέρον χαρακτηριστικό του βασιλικού πολτού, καθώς αποτελούνται από ελεύθερα λιπαρά οξέα με εξαιρετικά σπάνιες και ασυνήθιστες δομές. Το κυριότερο λιπαρό οξύ του βασιλικού πολτού είναι το 10-υδροξυ-δεκενοϊκό οξύ το οποίο δεν έχει ανιχνευτεί ποτέ σε άλλη φυσική πρώτη ύλη και ούτε σε άλλα μελισσοκομικά προϊόντα.² Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία το

10-υδροξυ-δεκενοϊκό οξύ για τον ελληνικό βασιλικό πολτό πρέπει να κυμαίνεται μεταξύ 1-6%.¹

Η περιεκτικότητα του βασιλικού πολτού σε βιταμίνες έχει αποτελέσει αντικείμενο αρκετών ερευνών που έδειξαν ότι είναι εξαιρετικά πλούσιος σε βιταμίνες. Ενδεικτικά ο βασιλικός πολτός είναι πλούσιος θειαμίνη, ριβοφλαβίνη, νιασίνη, βιοτίνη, φολικό οξύ κ.α. Επίσης έχουν βρεθεί ίχνη βιταμίνης C ενώ απουσιάζουν εντελώς οι βιταμίνες A, D και K.

Τα σάκχαρα που περιέχει ο βασιλικός πολτός είναι κυρίως φρουκτόζη και γλυκόζη σε σχετικά σταθερή αναλογία. Τα σάκχάρά του ελληνικού βασιλικού πολτού κυμαίνονται μεταξύ 7-16% βάρους του βασιλικού πολτού.¹

Τα κυριότερα μεταλλικά άλατα που έχουν ανιχνευτεί είναι κάλιο, νάτριο, ψευδάργυρος, σίδηρος και μαγνήσιο, με υψηλότερο σε συγκέντρωση το κάλιο.

Οι πρωτεΐνες αποτελούν ένα σημαντικό κομμάτι των συστατικών του βασιλικού πολτού και πρέπει να υπερβαίνουν το 10% και αποτελούν πηγή αζώτου και απαραίτητων αμινοξέων για τις προνύμφες των μελισσών.^{1, 2, 3}

Συλλογή βασιλικού πολτού

Για παραγωγή σχετικά μεγάλων ποσοτήτων, βασιλικός πολτός παράγεται τεχνητά με τη μέθοδο του εμβολισμού σε μελίσσια.^{3,6} Κατά τη μέθοδο αυτή, αρχικά ο μελισσοκόμος περιορίζει τη βασίλισσα στο μελίσι και δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες ώστε να ενεργοποιηθούν οι νεαρές μέλισσες που παράγουν το βασιλικό

πολτό.⁶ Κατόπιν, ο μελισσοκόμος προσθέτει στο μέλι σσι τεχνητά βασιλικά κελιά στα οποία μεταφέρει προνύμφες εργατριών ηλικίας 1-3 ημερών. Οι νεαρές εργάτριες μέλισσες καλύπτουν τις προνύμφες με βασιλικό πολτό για να τις μετατρέψουν σε βασίλισσες. Τη 3^η μέρα μετά τον εμβολισμό, τα εμβολιασμένα βασιλικά κελιά έχουν τη μεγαλύτερη ποσότητα βασιλικού πολτού. Αφού αφαιρεθεί η προνύμφη, συλλέγεται ο βασιλικός πολτός, περνάει από λεπτή σήτα για να συγκρατηθούν τυχόν ξένα σώματα και μπορεί να επαναληφθεί εκ νέου η διαδικασία. Από κάθε βασιλικό κελί παίρνουμε περίπου 0,3 γραμμάρια βασιλικό πολτό.^{3,6}

Ο βασιλικός πολτός διατηρείται στο ψυγείο, σε περικές καλά γεμάτους και προστατευμένους από το φως ή σε καταψύκτη όταν το προϊόν δεν πρόκειται να καταναλωθεί σύντομα.^{3,6}

Βιολογικές δράσεις βασιλικού πολτού

Στις αρχές της δεκαετίας του '50 εμφανίστηκαν οι πρώτες υποθέσεις για την επίδραση του βασιλικού πολτού στην υγεία του ανθρώπου βασισμένες στο «φαινόμενο της μακροβιότητας της βασίλισσας».¹

Γενικά, ο βασιλικός πολτός θεωρείται ότι τονώνει, διεγείρει και προκαλεί ευφορία σε υγιείς ανθρώπους όταν χορηγείται από το στόμα για 1-2 μήνες με κατάποση ή υπογλώσσια σε καθημερινές δόσεις.

Πρέπει να επισημάνουμε ότι παρόλα τα αποδεδειγμένα ωφέλη του, ο βασιλικός πολτός **ΔΕΝ αποτελεί φάρμακο** αλλά ένα φυσικό συμπλήρωμα διατροφής.

Σε επιστημονικές έρευνες βρέθηκε ότι ο βασιλικός πολτός αναστέλλει την ανάπτυξη βακτηρίων, μυκήτων και παθογόνων μικροοργανισμών και η αντιβιοτική του δράση είναι σημαντική κυρίως για τοπική χρήση.²

Η επουλωτική δράση του βασιλικού πολτού σε δερματικές κακώσεις θεωρείται ισχυρή, ενώ υπάρχουν πολλές αναφορές που τεκμηριώνουν ότι ο βασιλικός πολτός ανανεώνει τους ιστούς.^{2,4}

Ο βασιλικός πολτός έχει σημαντικά οφέλη στη πρόληψη της απώλειας του κολλαγόνου και στην ενίσχυση της παραγωγής του, ενώ επιστημονικά στοιχεία υποστηρίζουν το ρόλο του βασιλικού πολτού στη βελτίωση της ενυδάτωσης του δέρματος.⁴

Κλινική μελέτη σε ασθενείς με ηπατίτιδα Β που κατανάλωναν 1 γραμμάριο βασιλικό πολτό για 1 μήνα, παρουσίασαν βελτίωση της υγείας τους, αποδεικνύοντας ότι ο βασιλικός πολτός μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως συμπληρωματική θεραπεία.⁴

Μελέτες αποδεικνύουν θετική επίδραση στη ρύθμιση της πίεσης του αίματος, ενώ σε έρευνες διαπιστώθηκε ότι ο βασιλικός πολτός μειώνει σημαντικά τα ολικά λιπίδια του ορού, τα επίπεδα χοληστερόλης και

ρυθμίζει σε φυσιολογικά επίπεδα την HDL και LDL χοληστερόλη.^{2,4,5}

Κλινικές μελέτες έχουν πραγματοποιηθεί για τη θετική επίδραση του βασιλικού πολτού σε γυναίκες που βιώνουν συμπτώματα κατά τη διάρκεια και μετά την εμμηνόπαυση όπως εξάψεις, διαταραχές ύπνου και μυϊκούς πόνους.⁴ Σε μελέτη που πραγματοποιήθηκε στο νοσοκομείο Αρεταίειο αποδείχθηκε ότι η πρόσληψη ποσότητας βασιλικού πολτού 150 mg για τρεις μήνες σχετίζεται με σημαντική βελτιώσεις του λιπιδικού προφίλ των μετά εμμηνόπαυσιακών γυναικών και προτείνεται συμπλήρωμα βασιλικού ως μια εναλλακτική μέθοδος ελέγχου της εμμηνόπαυσης που σχετίζεται με δυσλιπιδαιμία.⁵

Επιπλέον κλινικές μελέτες υποστηρίζουν ότι η κατανάλωση βασιλικού πολτού έχει θετική επίδραση σε ασθενείς με διαβήτη τύπου Β καθώς και σε ασθενείς με αναιμία.⁴ Σε πρόσφατες μελέτες τεκμηριώθηκε ότι εκχυλίσματα βασιλικού πολτού είχαν πολύ υψηλή αντιοξειδωτική δράση, αυξάνοντας σημαντικά τη δέσμευση των ελεύθερων ριζών. Σε πειραματόζωα που κατανάλωναν βασιλικό πολτό με την τροφή τους, παρατηρήθηκε αύξηση του μέσου χρόνου επιβίωσης γύρω στο 25% γεγονός που αποδόθηκε στη μείωση της οξειδωτικής καταστροφή του DNA.²

Τέλος, αποδείχθηκε ότι η επίδραση του βασιλικού πολτού σε πρόωρα μωρά καθώς και παιδιά με ανεπαρκή διατροφή, βελτιώνει γενικά την κατάσταση της υγείας τους αυξάνοντας το βάρος, και βελτιώνοντας την όρεξη, τα ερυθρά κύτταρα και την αιμοσφαιρίνη, ενώ θετική επίδραση έχει και στην περίπτωση ηλικιωμένων ασθενών που είναι ανορεξικοί και με χαμηλή πίεση. Επιπλέον θεωρείται ότι ο βασιλικός πολτός έχει θετική επίδραση σε περιπτώσεις κατάθλιψης και νευρικού κλονισμού.²

Βιβλιογραφία

1. Κώδικας Τροφίμων και Ποτών, Άρθρο 87α.
2. Μελλίου, Ε. (2005). Μελέτη χημικών συστατικών και βιολογικών δράσεων μελιού, βασιλικού πολτού, πρόπολης, μελιτοφόρων φυτών. Διδακτορική Διατριβή Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Φαρμακευτικό Τμήμα, Τομέας Φαρμακογνωσίας και Χημείας Φυσικών Προϊόντων.
3. Χαριζάνης Π. (1996) Μέλισσα και Μελισσοκομική Τεχνική, Β' Έκδοση, Μελισσοκομική Επιθεώρηση Ν. Παππάς.
4. Goras G., Thrasyvoulou A., Tsilimpokou E (2026) The effects of royal jelly on human health: A narrative review of clinical studies. JSFA Reports
5. Lambrinouadaki I, Augoulea A, Rizos D, Politi M, Tsoitos N, Moros M, et al. Greek-origin royal jelly improves the lipid profile of postmenopausal women. Gynecol Endocrinol. 2016;32(10):835–9. <https://doi.org/10.1080/09513590.2016.1188281>.
6. Υφαντίδης Μ (2005) Η σύγχρονη μελισσοκομία ως επιστήμη και πράξη, Μελισσοκομική Επιθεώρηση Ν. Παππάς.

Η χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης στα Lethal Autonomous Weapon Systems (LAWS): Τεχνικές Προκλήσεις, Ηθικά Διλήμματα και Θεολογικός Προβληματισμός

Του **Ευάγγελου Κωστή**, Υποπλοίαρχου (Ε) ε.α.ΠΝ, Θεολόγου, Μ.Α

Η χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης στα Lethal Autonomous Weapon Systems (LAWS): Τεχνικές Προκλήσεις, Ηθικά Διλήμματα και Θεολογικός Προβληματισμός.

Σε προηγούμενο άρθρο του γράφοντος¹, είχαν επισημανθεί οι δυνατότητες και οι περιορισμοί των σύγχρονων μοντέλων Τεχνητής Νοημοσύνης στο πεδίο της Βιβλικής έρευνας και της ερμηνευτικής ανάλυσης. Συγκεκριμένα είχαν αναφερθεί οι περιορισμοί που εντοπίζονται και οι αναγκαίες ενέργειες που πρέπει να λαμβάνονται στη χρήση μοντέλων τεχνητής νοημοσύνης όπως παρακάτω:

α. Περιορισμοί

- Η εξάρτηση από τα δεδομένα εκπαίδευσης των μοντέλων (datasets).
- Προβλήματα στις στατιστικές μεθόδους, συμπεριλαμβανομένης και της Cosine Similarity.
- Η μεροληψία (bias).
- Η παραγωγή ψευδών κειμένων.

β. Αναγκαίες ενέργειες

Η ανάγκη χρησιμοποίησης επεξηγηματικής Τ.Ν. (explainable AI, ή XAI): Τεχνικές που αποσκοπούν στην κατανόηση και την επεξήγηση του τρόπου με τον οποίο το σύστημα παράγει συγκεκριμένα αποτελέσματα.

Η ανάγκη ιχνηλασιμότητας (traceability): Αρχεία ιχνηλασιμότητας και μοντέλα διαδικασιών (provenance and workflow traces). Καταγραφές για κάθε βήμα, προκειμένου να επιτραπεί μια συστηματική τεκμηρίωση και ανάλυση της διαδικασίας που ακολούθησε ένα μοντέλο τεχνητής νοημοσύνης.

Η έρευνα που είχε προηγηθεί, καταδείκνυε ότι παρά τις εντυπωσιακές δυνατότητές της, η Τεχνητή Νοημοσύνη δεν δύναται να υποκαταστήσει τον ανθρώπινο ερμηνευτή, ούτε ακόμα και στην ερμηνεία της ανθρῶ-

πινης γραμματείας, εξαιτίας των εγγενών περιορισμών που χαρακτηρίζουν τη λειτουργία της. Συνεπώς, κάθε κείμενο που παράγεται από μοντέλα Τεχνητής Νοημοσύνης, οφείλει να υποβάλλεται σε ανθρώπινο έλεγχο και ερμηνευτική επανεξέταση².

Πολλά από τα ζητήματα εκείνου του άρθρου, επισημαίνονται και στη διεθνή επιστημονική βιβλιογραφία ως κρίσιμοι παράγοντες για την ανάπτυξη, τη διακυβέρνηση και τη χρήση των θανατηφόρων Αυτόνομων Οπλικών Συστημάτων (Lethal Autonomous Weapon Systems – LAWS) και Autonomous and Intelligent Systems (AIS). Η διεθνής αυτή συζήτηση καταδεικνύει, ότι οι τεχνικοί περιορισμοί αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, όταν τα συστήματα αυτά καλούνται να ενεργήσουν ή να αναλάβουν κρίσιμες αποφάσεις στο θέατρο των στρατιωτικών επιχειρήσεων.

Πιο συγκεκριμένα, το IEEE Standards Association σε White Paper που εξέδωσε, εξετάζει συνολικά όλες τις μορφές αυτονομίας στα οπικά συστήματα. Επισημαίνει ότι πέραν των κινδύνων που απορρέουν από κυβερνοεπιθέσεις (hacking) και εχθρική χειραγώγηση των συστημάτων (adversarial manipulation)³, ανακύπτουν πρόσθετες νομικές, ηθικές και τεχνικές προκλήσεις. Οι προκλήσεις αυτές καθίστανται ακόμη εντονότερες όταν εφαρμόζεται χρήση βίας, ιδίως στην περίπτωση πιο προηγμένων αυτόνομων τεχνολογιών, όπως τα non-

2 Ευάγγελος Κωστής, «Διαδικτυακή Βάση Δεδομένων για την Ερμηνευτική Ανάλυση της Βίβλου: Το Πρόγραμμα ΛΟΓΟΣ σε MS Access ως Εργαλείο Βιβλικής Έρευνας και Ερμηνείας» (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Θεολογική Σχολή, Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκευολογίας, 2025), 205–206, <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/3501179>

3 Emmanuel Bloch, Ariel Conn, Denise Garcia, Amandeep Gill, Ashley Llorens, Mart Noorma, and Heather Roff, *Ethical and Technical Challenges in the Development, Use, and Governance of Autonomous Weapons Systems* (Piscataway, NJ: IEEE Standards Association, 2022), 17.

1 Υποπλοίαρχος (Ε) Ευάγγελος Κωστής Π.Ν. ε.α. «Αναζητώντας τον Άκτιστο Λόγο στη Βίβλο με κτιστούς αλγόριθμους: Το αδιέξοδο της Τεχνητής Νοημοσύνης», *Θαλασσινοί Απόηχοι* 186 (Μάιος–Ιούνιος 2025): 45–48.

deterministic^{4,5} προγράμματα τεχνητής νοημοσύνης και τα συστήματα online machine learning. Σημειώνει ότι καθώς ένα σύστημα μηχανικής μάθησης λαμβάνει νέα δεδομένα και αλληλοεπιδρά με το περιβάλλον, οι στόχοι του θα μπορούσαν να αρχίσουν να αποκλίνουν από την αρχική πρόθεση ή την αρχική του εκπαίδευση («its goals could begin to shift from their original intent or training»)⁶. Το IEEE Standards Association προτείνει την ανάπτυξη Αυτόνομων Οπλικών Συστημάτων (AWS) με δυνατότητα διενέργειας ελέγχων (audits), οι οποίοι να παρέχουν εξηγήσεις για τους λόγους των ενεργειών που έκανε το σύστημα⁷. Επιπλέον, τονίζει την ανάγκη διασφάλισης της ιχνηλασιμότητας (traceability), ώστε να μπορεί να ανασυγκροτηθεί και να γίνει κατανοητό γιατί ένα σύστημα που λειτουργούσε εκτός επικοινωνίας ενήργησε με τον συγκεκριμένο τρόπο⁸.

Σε άρθρο του διεθνούς επιστημονικού περιοδικού Ethics and Information Technology του εκδοτικού οίκου Springer Nature, οι Ariel Conn και Ingvild Bode, σημειώνουν ότι: «Όταν οι συζητήσεις γύρω από την ανθρωπινή συμμετοχή ξεκινούν από το σημείο όπου ένα υποθετικό Autonomous and Intelligent System (AIS) έχει κάνει κάποια ανεπιθύμητη ενέργεια, συνήθως τίθεται το ερώτημα: «τι γίνεται μετά;...». Αντί να επικεντρωνόμαστε πρώτα στο σύστημα στην πιο αυτόνομη κατάστασή του, είναι πιο χρήσιμο να σκεφτούμε πότε κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής του, οι άνθρωποι έχουν πιο σαφή και άμεσο έλεγχο στο σύστημα (π.χ.

μέσω έρευνας, σχεδιασμού, δοκιμών ή προμηθειών) και πώς εκείνες τις πρώιμες στιγμές, ο άνθρωπος παράγοντας αποφάσεων μπορεί να λάβει μέτρα για να μειωθεί η πιθανότητα ένα AIS να ενεργήσει “ακατάλληλα” ή να προβεί σε λανθασμένες ενέργειες»⁹. Οι συγγραφείς επισημαίνουν ότι τα συστήματα που ενσωματώνουν αυτονομία βασισμένη στην Τεχνητή Νοημοσύνη είναι δυσκολότερο να κατανοηθούν και να προβλεφθούν. Μεταξύ άλλων, επισημαίνουν χαρακτηριστικούς τεχνικούς περιορισμούς και κινδύνους των συστημάτων Τεχνητής Νοημοσύνης, όπως το black box problem¹⁰, τη μεροληψία (bias), τις «παραισθήσεις» (hallucinations) και την εχθρική χειραγώγηση των συστημάτων Τεχνητής Νοημοσύνης (AIS) μέσω adversarial attacks¹¹. Το άρθρο αναφέρει, ότι επειδή τα συστήματα Τεχνητής Νοημοσύνης δεν επεξεργάζονται τις πληροφορίες με τον ίδιο τρόπο όπως ο άνθρωπος, μπορεί να είναι δύσκολο να προβλεφθεί τόσο ο τρόπος με τον οποίο θα συμπεριφερθεί η Τεχνητή Νοημοσύνη όσο και το πώς και πότε θα αποτύχει. Η απρόβλεπτη αυτή φύση, σύμφωνα με τους συγγραφείς, δημιουργεί σοβαρές νομικές ανησυχίες. Οι Conn και Bode χρησιμοποιούν τον ευρύτερο όρο Autonomous and Intelligent Systems (AIS) in defence, προκειμένου να καλύψουν το σύνολο των εφαρμογών αυτονομίας και τεχνητής νοημοσύνης στον στρατιωτικό τομέα και όχι μόνο τα

4 Ένας μη ντετερμινιστικός (non-deterministic) αλγόριθμος έχει κατά κάποιον τρόπο, «δικό του νου», ακόμη και όταν του δοθούν τα ίδια δεδομένα εισόδου, το αποτέλεσμα μπορεί να διαφέρει. Τα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης που εκπαιδεύονται με ορισμένους αλγόριθμους μηχανικής μάθησης (Machine Learning – ML) είναι μη ντετερμινιστικά...Μετάφραση από Jonathan Ming En Tan, “Non-Deterministic Artificial Intelligence Systems and the Future of the Law on Unilateral Mistakes in Singapore,” Singapore Academy of Law Journal 34 (2022): 93. Ανεκτήθηκε την 3 Ιουλίου 2026 από: <https://journalsonline.academyPublishing.org.sg/Journals/Singapore-Academy-of-Law-Journal/Current-Issue/ctl/eFirstSALPDFJournalView/mid/494/ArticleId/1732/Citation/JournalsOnlinePDF>

5 Emmanuel Bloch et al., *Ethical and Technical Challenges in the Development, Use, and Governance of Autonomous Weapons Systems* (Piscataway, NJ: IEEE Standards Association, 2022), 15.

6 Bloch et al., *Ethical and Technical Challenges in the Development, Use, and Governance of Autonomous Weapons Systems*, 17.

7 Bloch et al., *Ethical and Technical Challenges in the Development, Use, and Governance of Autonomous Weapons Systems*, 14.

8 Bloch et al., *Ethical and Technical Challenges in the Development, Use, and Governance of Autonomous Weapons Systems*, 21.

9 Ariel Conn and Ingvild Bode, “Establishing Human Responsibility and Accountability at Early Stages of the Lifecycle for AI-Based Defence Systems,” *Ethics and Information Technology* 27, art. 51 (2025): 1, <https://doi.org/10.1007/s10676-025-09862-1>.

10 Ο μη ντετερμινισμός προκύπτει από τις συνεχείς προσαρμογές των βαρών που αποδίδονται στα δεδομένα εισόδου. Τέτοια μη ντετερμινιστικά τεχνητά νευρωνικά δίκτυα (Artificial Neural Networks – ANNs) αποτελούν “μαύρα κουτιά” (black boxes): ενώ οι άνθρωποι μπορούν να παρατηρούν τα δεδομένα που εισάγονται και τα συμπεράσματα που παράγονται ως έξοδος, η ενδιάμεση λογική της μηχανής, δηλαδή ο λόγος για τον οποίο αποδόθηκαν συγκεκριμένα βάρη σε κάθε δεδομένο εισόδου και, κατά συνέπεια, ο λόγος για τον οποίο προέκυψε ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα, παραμένει “στο σκοτάδι” (“**Black Box Problem**”). Η αδιαφάνεια αυτή τοποθετεί τη μελλοντική συμπεριφορά της τεχνητής νοημοσύνης πέρα από τον έλεγχο και την εύλογη δυνατότητα πρόβλεψης εκ μέρους των προγραμματιστών και των χρηστών της.» Δική μου μετάφραση από Jonathan Ming En Tan, “Non-Deterministic Artificial Intelligence Systems and the Future of the Law on Unilateral Mistakes in Singapore,” *Singapore Academy of Law Journal* 34 (2022): 93.

11 Conn and Bode, “Establishing Human Responsibility and Accountability,” 4.

Στιγμιότυπο από το βίντεο του π. Νικολάου Λουδοβίκου
«Υπάρχει Φάντασμα στη Μηχανή;», κανάλι Antifono.gr, YouTube

Autonomous Weapon Systems (AWS)¹².

Το Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), σε μελέτη του για τα Αυτόνομα Οπλικά Συστήματα (AWS), υποστηρίζει ότι η διεθνής συζήτηση για τη ρύθμισή τους δεν θα πρέπει να περιορίζεται αποκλειστικά στο πλαίσιο του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου. Αντιθέτως, θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη και το ευρύτερο φάσμα των νομικών, ηθικών και σχετικών με την ασφάλεια ζητημάτων που ανακύπτουν από την ανάπτυξη και τη χρήση τους. Επιπλέον, αναφέρει ότι έχουν διατυπωθεί προβληματισμοί σχετικά με τις επιπτώσεις των AWS στα ανθρώπινα δικαιώματα, τον κίνδυνο ακούσιας κλιμάκωσης και τη στρατηγική σταθερότητα. Η μελέτη παρουσιάζει και τις επιφυλάξεις που έχουν διατυπωθεί ως προς μια τέτοια διεύρυνση της συζήτησης, όπως η δυσχέρεια επίτευξης συναίνεσης ως προς τον ορισμό των AWS και το ενδεχόμενο η συζήτηση είτε να απαιτήσει σημαντικά περισσότερο χρόνο είτε να παραμείνει περισσότερο σε επιφανειακό επίπεδο¹³.

Η διεθνής συζήτηση γύρω από τα Autonomous and Intelligent Systems (AIS) επικεντρώνεται κυρίως στα

ζητήματα ευθύνης, ηθικής, λογοδοσίας, διακυβέρνησης και ουσιαστικού ανθρώπινου ελέγχου. Ποια μπορεί να είναι η θέση της Ορθόδοξης Χριστιανικής Θεολογίας απέναντι στις προκλήσεις αυτές, με βάση τη βιβλική και πατερική οντολογία και ανθρωπολογία;

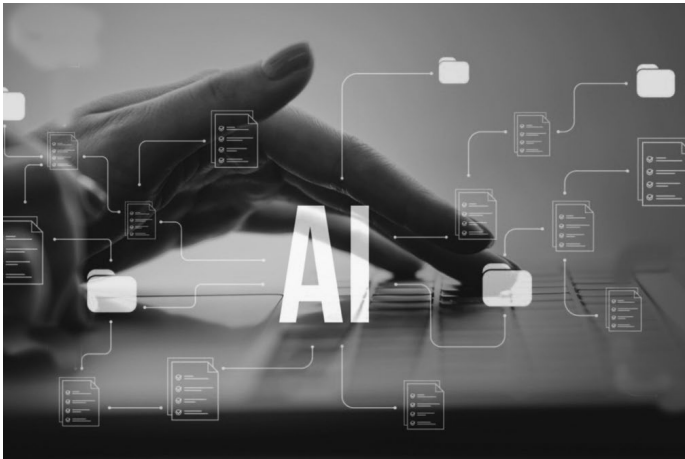
Σύμφωνα με τον π. Νικόλαο Λουδοβίκο, η Ενσάρκωση του Θεού Λόγου προσδίδει τεράστια οντολογική αξιοπρέπεια στον υλικό και ιστορικό κόσμο. Η Ορθόδοξη Χριστιανική Θεολογία εξαιτίας της ενσάρκωσης του Χριστού εντός της ανθρώπινης ιστορίας, αντιμετωπίζει πάντα με βαθύτατα θετικό τρόπο την επιστήμη και την τεχνολογία, αλλά όχι όμως ως αυτόνομες πηγές νοήματος. Εφόσον ο ίδιος ο Θεός έγινε άνθρωπος αυτό έχει καταλυτικές συνέπειες για την ύλη, την σωματικότητα, την επιστήμη, την έρευνα του κόσμου και την ιστορία. «*Η βιβλική εμπειρία συνεχώς υπενθυμίζει ότι η επιστημονική γνώση των όντων παραπέμπει στους άκτιστους θείους λόγους που ο Δημιουργός-Λόγος έχει εναποθέσει εντός τους, κατευθύνοντας την επιστημονική γνώση προς την οικείωση της δικής Του σοφίας, ωραιότητας και ελεύθερης αγάπης*»¹⁴, σύμφωνα με τη βιβλική μαρτυρία ότι «*πάσα σοφία παρά Κυρίου...*» (-Σοφία Σειράχ 1:1). Μέσα σε αυτό το Χριστολογικό πλαίσιο αναδεικνύεται και η ιδιαίτερη θέση του ανθρώπου στη δημιουργία, καθώς ο Θεός Λόγος έγινε άνθρωπος.

Ο Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεος Βλάχος σημειώνει ότι «...το κατ' εικόνα, στην

12 Conn and Bode, “Establishing Human Responsibility and Accountability,” 4.

13 Blanchard, Alexander, Vincent Boulanin, Laura Bruun, and Netta Goussac. “Dilemmas in the Policy Debate on Autonomous Weapon Systems.” SIPRI Commentary (Topical Backgrounder). Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute, February 6, 2025. Accessed June 30, 2026. <https://www.sipri.org/commentary/topical-backgrounder/2025/dilemmas-policy-debate-autonomous-weapon-systems>

14 π. Νικόλαος Λουδοβίκος, *Η Ανοικτή Ιστορία και οι Εχθροί της: Η Ανοδος του Βελούδινου Ολοκληρωτισμού* (Αθήνα: Εκδόσεις Αρμός, 2020), 16–17.

διδασκαλία των Αγίων Πατέρων, συνδέεται στενά με την ελευθερία, το αυτεξούσιο. Και αυτό είναι που χαρακτηρίζει τον άνθρωπο»¹⁵.

Ο π. Νικόλαος Λουδοβίκος αναφέρει ότι: «Το σύμπαν της τεχνητής νοημοσύνης, είναι αυτό που εμείς φτιάχνουμε ως σύμπαν της. Το ρομπότ μπορεί να καταλάβει πολλά πράγματα και να έχει μία σχετική αυτοσυνειδησία, αλλά ποτέ αυτή η αυτοσυνειδησία δεν θα προέρχεται από την απόλυτη επαφή με το απόλυτο παν που είναι ο κάθε άνθρωπος...». Στη συνέχεια αναφέρεται στους αγίους και τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος, τα οποία έλαβαν από τον Θεό, όπως το να γνωρίζουν γεγονότα από το παρελθόν και να τους αποκαλύπτονται γεγονότα από το μέλλον. «Όλα αυτά σημαίνουν ότι για τον άνθρωπο η ελευθερία και η θεοειδία είναι στον κόσμο του «είναι του», στις δυνατότητές του. Επομένως, ο άνθρωπος έχει δυνατότητες που δεν μπορούν να κληρονομηθούν σε καμία τεχνητή νοημοσύνη. Φανταστείτε λοιπόν, πόσο τραγικό θα είναι να αφήσουμε στην τεχνητή νοημοσύνη να κυβερνήσει εντελώς τη ζωή μας, επειδή είναι πιο αποτελεσματική και πιο έξυπνη». Για τη θέση των αγίων σημειώνει ότι: «Οι άγιοι δεν θα εξαφάνιζαν την τεχνολογία. Το αντίθετο. Να την κάνουμε χρήσιμη μας ενδιαφέρει και λιγότερο επικίνδυνη ή δυνατόν ακίνδυνη». Ακόμα και η Τ.Ν., θα έμπαινε σε μία διαδικασία προσευχής και σχέσης με τον Θεό. Δη-

λαδή ο άνθρωπος να χρησιμοποιεί την τεχνολογία μέσα σε μία σχέση ζωής με τον Θεό. Διαφορετικά, προειδοποιεί ότι οδηγούμαστε σε «αχαρτογράφητα νερά» και σε έναν ορατό κίνδυνο μετανθρωπισμού, ο οποίος τροφοδοτείται από μια «ηθική του γούστου», όπου το «επειδή μου αρέσει» υποκαθιστά την πηγή της Αλήθειας. Αν η ελευθερία τονίζει ο π. Νικόλαος, χωριστεί από τη σοφία, τότε η μεγαλύτερη ελευθερία είναι η πυρηνική έκρηξη¹⁶.

Βιβλιογραφία

Βλάχος, Αρχιμ. Ίερόθεος. *Πρόσωπο και Έλευθερία*. ΛΕΒΑΔΕΙΑ: Ίερά Μονή Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου (Πελαγίας), 1991.

Κωστής, Ευάγγελος. «*Διαδικτυακή Βάση Δεδομένων για την Ερμηνευτική Ανάλυση της Βίβλου: Το Πρόγραμμα ΛΟΓΟΣ σε MS Access ως Εργαλείο Βιβλικής Έρευνας και Ερμηνείας*». Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Θεολογική Σχολή, Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκευολογίας, 2025. <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/3501179>

Κωστής, Ευάγγελος. «Αναζητώντας τον Ακτιστο Λόγο στη Βίβλο με κτιστούς αλγόριθμους: Το αδιέξοδο της Τεχνητής Νοημοσύνης». *Θαλασσινοί Απόηχοι* 186 (Μάιος-Ιούνιος 2025): 45-48.

Λουδοβίκος, π. Νικόλαος. *Η Ανοικτή Ιστορία και οι Εχθροί της: Η Ανοδος του Βελούδινου Ολοκληρωτισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Αρμός, 2020.

Λουδοβίκος, π. Νικόλαος. «Υπάρχει Φάντασμα στην Μηχανή;» Βίντεο YouTube. Αναρτήθηκε από Antifono.gr. <https://www.youtube.com/watch?v=JlQuVrAKbyE>

Bloch, Emmanuel, Ariel Conn, Denise Garcia, Amandeep Gill, Ashley Llorens, Mart Noorma, and Heather Roff. *Ethical and Technical Challenges in the Development, Use, and Governance of Autonomous Weapons Systems*. Piscataway, NJ: IEEE Standards Association, 2022.

Blanchard, Alexander, Vincent Boulanin, Laura Bruun, and Netta Goussac. "Dilemmas in the Policy Debate on Autonomous Weapon Systems." SIPRI Commentary (Topical Backgrounder). Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute, February 6, 2025. Accessed June 30, 2026. <https://www.sipri.org/commentary/topical-backgrounder/2025/dilemmas-policy-debate-autonomous-weapon-systems>.

Conn, Ariel, and Ingvild Bode. "Establishing Human Responsibility and Accountability at Early Stages of the Lifecycle for AI-Based Defence Systems." *Ethics and Information Technology* 27, art. 51 (2025). <https://doi.org/10.1007/s10676-025-09862-1>.

Tan, Jonathan Ming En. "Non-Deterministic Artificial Intelligence Systems and the Future of the Law on Unilateral Mistakes in Singapore." *Singapore Academy of Law Journal* 34 (2022): 91-124. Accessed July 3, 2026. <https://journalsonline.academypublishing.org.sg/Journals/Singapore-Academy-of-Law-Journal/Current-Issue/ctl/eFirstSALPDFJournalView/mid/494/ArticleId/1732/Citation/JournalsOnlinePDF>

15 Αρχιμ. Ίερόθεος Βλάχος, *Πρόσωπο και Έλευθερία* (ΛΕΒΑΔΕΙΑ: Ίερά Μονή Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου [Πελαγίας], 1991), 104.

16 π. Νικόλαος Λουδοβίκος, «Υπάρχει Φάντασμα στην Μηχανή;», βίντεο YouTube, αναρτήθηκε από Antifono.gr, 00:26-00:35, <https://www.youtube.com/watch?v=JlQuVrAKbyE>

Η Ελλάδα εν Δυνάμει Παραγωγός Υδρογονανθράκων

Του Κωνσταντίνου Βαρβαρέσου Αντιναύαρχου ε.α. ΠΝ

Η Ελλάδα από το Μάιο του 1968 μέχρι τον Φεβρουάριο του 1974, υπέγραψε 19 συμβάσεις που εκχωρούσαν δικαιώματα σε ξένες εταιρίες, υποθαλάσσιων ερευνών και εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων σε θαλάσσιες και χερσαίες περιοχές: στο Βόρειο Αιγαίο, στα Βορειοδυτικά και Βορειοανατολικά της Πελοποννήσου, στο Ιόνιο Πέλαγος, στην Κυπαρισσία, στο Κεντρικό Αιγαίο, στο Θρακικό Πέλαγος, στη Λήμνο, στη Λεκάνη Θεσσαλονίκης και στον Σιγγιτικό Κόλπο¹.

Το 1974 ανακοινώθηκε η ανακάλυψη του κοιτάσματος πετρελαίου στον Πρίνο, στη θαλάσσια περιοχή της Θάσου. Μετά από έρευνες της εταιρίας Oceanic μεταξύ 1971 και 1974, σε τρεις περιοχές ερευνών που της είχαν εκχωρηθεί με ισάριθμες συμβάσεις. Η Τουρκία ενεργοποιήθηκε άμεσα και έθεσε για πρώτη φορά θέμα αλλαγής του status quo στο Αιγαίο, με διεκδικήσεις στην ελληνική Υφαλοκρηπίδα. Το δε αποκορύφωμα της κρίσης, ήταν την 9^η Μαΐου 1974 όπου σημειώθηκε και η πρώτη έξοδος του τουρκικού ερευνητικού σκάφους Τσανταρλί (Çandarlı), στη θεωρούμενη ως τουρκική υφαλοκρηπίδα.

Στην Ελλάδα έχει να πραγματοποιηθεί ερευνητική γεώτρηση για υδρογονάνθρακες από το 1981 στο κοιτάσμα του Πρίνου. Μέχρι σήμερα το μοναδικό κοιτάσμα που παράγει πετρέλαιο, στα επίπεδα περίπου των 1.500 βαρελιών ημερησίως είναι του Πρίνου της Καβάλας, το οποίο εκμεταλλεύεται η διεθνής εταιρία Energean. Το κοιτάσμα μεταξύ Θάσου και Καβάλας ανακαλύφθηκε το 1972 και η εκμετάλλευσή του άρχισε το 1981. Η μέγιστη παραγωγή πετρελαίου έφθασε το 1986 στα 26.000 βαρέλια ημερησίως και η μέγιστη παραγωγή φυσικού αερίου το 1987.

Σύμφωνα με την Ελληνική Διαχειριστική Εταιρεία Υδρογονανθράκων και Ενεργειακών Πόρων (ΕΔΕΥΕΠ), τη Δευτέρα στις 16 Φεβρουαρίου 2026, πραγματοποιήθηκε η υπογραφή των συμβάσεων μίσθωσης μεταξύ της Ελλάδος και της κοινοπραξίας Chevron-HELLENIC ENERGY (70%-30% αντιστοίχως). Οι συμφωνίες αφορούν στην παραχώρηση των αποκλειστικών δικαιωμάτων έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στα θαλάσσια οικοπέδα <<μπλοκ Α2>>, <<Νότια της

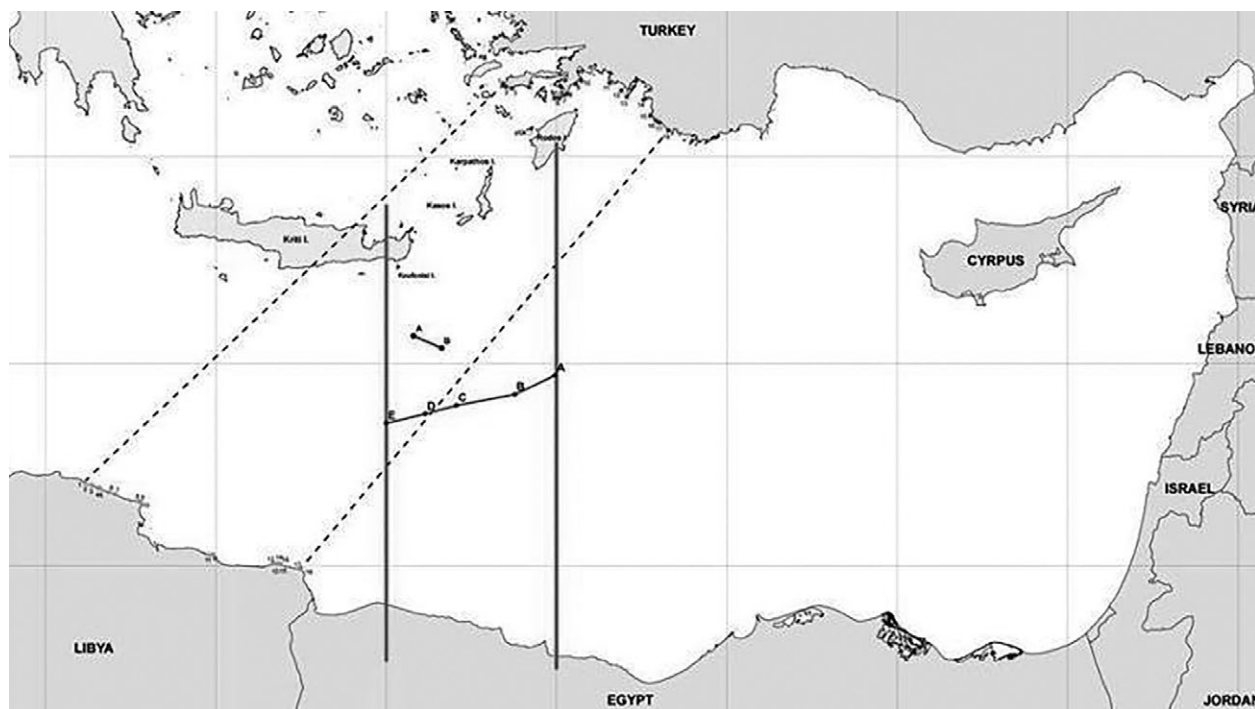
Πελοποννήσου>>, <<Νότια της Κρήτης 1>> και <<Νότια της Κρήτης 2>>. Ο σχετικός διεθνής διαγωνισμός ολοκληρώθηκε με ταχύτατες διαδικασίες, μέσα σε διάστημα μόλις 10 μηνών.

Τα θαλάσσια οικοπέδα νοτίως της Κρήτης και νότια της Πελοποννήσου, θα κάνουν την Ελλάδα εν δυνάμει παραγωγό φυσικού αερίου, εφόσον βέβαια αποδώσουν οι σεισμικές έρευνες και η ερευνητική γεώτρηση που θα ακολουθήσει κρίνει, ότι το κοιτάσμα είναι προς εκμετάλλευση. Σε περίπτωση που ολοκληρωθούν όλα τα στάδια επιτυχώς, αυτό είναι προς όφελος της οικονομίας της και συγχρόνως θα καταστήσει τη χώρα εξαγωγέα φυσικού αερίου προς την Ευρώπη. Έτσι θα καταστεί δυνατόν τα κοιτάσματα του ελλαδικού χώρου να καλύψουν τις ευρωπαϊκές ανάγκες, μετά την απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης να διακόψει το 2027 τις εισροές του ρωσικού φυσικού αερίου. Αποτελεί δε σημαντική εξέλιξη για την Ελλάδα και συγχρόνως κατοχύρωση των κυριαρχικών δικαιωμάτων, έστω και εάν από το 2014 που έγινε ο πρώτος διεθνής διαγωνισμός σημειώθηκαν καθυστερήσεις και αποχωρήσεις εταιριών.

Η ανωτέρω παραχώρηση στα νότια της Κρήτης, εξοβελίζει το Τούρκο-Λιβυκό Μνημόνιο που υπεγράφη το 2019, μεταξύ της Τουρκίας και της κυβέρνησης της Δυτικής Λιβύης και δεν αναγνώριζε Υφαλοκρηπίδα και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη στο νησί της Κρήτης. Όπου η Τουρκική Εθνοσυνέλευση αμέσως έσπευσε να το επικυρώσει, ενώ σε αντίθετη περίπτωση το Λιβυκό Κοινοβούλιο που βρίσκεται στην Ανατολική Λιβύη, δεν έχει προβεί μέχρι σήμερα σε επικύρωσή του.

Βέβαια τα νότια όρια και των δύο περιοχών εφάπτονται της Μέσης Γραμμής, όπως ανακηρύχθηκε το 2014 η ΑΟΖ της Ελλάδος. Αυτό αποτελεί το πρώτο στάδιο, καθόσον πρέπει να ακολουθήσει η Συμφωνία Οριοθέτησης της ΑΟΖ, μετά από διαπραγματεύσεις με την Λιβύη. Από πρακτικής πλευράς στις διαπραγματεύσεις μεταξύ των χωρών, ενδέχεται να υπάρξει μετακίνηση της Μέσης Γραμμής. Ενδεικτικά στις διαπραγματεύσεις με την Ιταλία στην περιοχή των Διαπόντιων Νησιών (Νήσοι Οθωνοί) και στις Στροφάδες το όριο μετακινήθηκε εις βάρος της Ελλάδος, ενώ στην περιοχή της Καλαβρίας και της Νήσου Κεφαλονιάς εις βάρος της Ιταλίας. Στην περίπτωση των διαπραγματεύσεων με την Αίγυπτο, στα Νησιά Κρήτη, Κάρπαθο και Ρόδο δόθηκε επήρεια 44% και στις Αιγυπτιακές Ηπειρωτικές

1 Ο Σιγγιτικός κόλπος βρίσκεται στη Χαλκιδική, μεταξύ των χερσονήσων της Σιθωνίας και του Αγίου Όρους.

Χάρτης με το Τούρκο-Λιβυκό Μνημόνιο.

Ακτές δόθηκε επήρεια 56%.

Εφόσον οι διαπραγματεύσεις με την Λιβύη για την οριοθέτηση της ΑΟΖ καταλήξουν σε Συμφωνία, είναι σίγουρο ότι τα όρια της Μέσης Γραμμής θα μεταβληθούν εις βάρος της μίας ή της άλλης πλευράς. Οπότε στις Συμβάσεις με τις εταιρείες, πρέπει να λαμβάνεται μέριμνα για την αυξομείωση των ορίων των θαλασσοτεμαχίων, με όρους που θα διασφαλίζουν την Ελλάδα, για το ενδεχόμενο ιδιαίτερα της μείωσης της έκτασης των περιοχών που παραχωρήθηκαν στα νότια της Κρήτης.

Επίσης έχουν παραχωρηθεί τα αποκλειστικά δικαιώματα έρευνας και εκμετάλλευσης στα θαλάσσια οικόπεδα << Δυτικά της Κρήτης >> και << Νοτιοδυτικά της Κρήτης >> στην κοινοπραξία ExxonMobil- HELLENiQ ENERGY (70%-30% αντιστοίχως). Σημαντική εξέλιξη σύμφωνα με τον προγραμματισμό της κοινοπραξίας, είναι η εκτέλεση δοκιμαστικής γεώτρησης περί τον Φεβρουάριο του 2027.

Η παραχώρηση των θαλασσοτεμαχίων δυτικά και νότια της Κρήτης για έρευνα και εκμετάλλευση στις αμερικάνικες εταιρίες κολοσσούς, όπως η ExxonMobil και η Chevron αντιστοίχως, προσδίδουν σημαντικά στοιχεία στα προγράμματα που αφορούν τους υδρογονάνθρακες στις ελληνικές περιοχές, με οφέλη λόγω της υψηλής τεχνολογίας που διαθέτουν και συνάμα παρέχουν γεωπολιτική αναβάθμιση της χώρας.

Οι συμβάσεις με την κοινοπραξία Chevron-HELLENiQ

ENERGY και την ExxonMobil- HELLENiQ ENERGY, είναι συμφέρουσες για την Ελλάδα, διότι έχει ανάγκη για ανακάλυψη, εξόρυξη και εκμετάλλευση των δικών της κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου. Επιπρόσθετα αυτή την περίοδο που η Ευρώπη αναζητά νέες πηγές ενέργειας, η πιθανή εύρεση στο Ιόνιο και στο Κρητικό Πέλαγος κοιτασμάτων φυσικού αερίου, θα καταστήσει την Ελλάδα τροφοδότη φυσικού αερίου κυρίως την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Ανατολική Μεσόγειος τα τελευταία χρόνια έχει αναδειχτεί σε σημαντική ενεργειακή περιοχή, καθόσον δραστηριοποιούνται αμερικάνικες (Chevron, ExxonMobil), γαλλικές (TotalEnergies), ιταλικές (ENI), βρετανική/πορτογαλική (BP), καταριανές (QatarEnergy) και κοινοπραξίες διεθνών εταιριών. Σημαντικοί ενεργειακοί πόροι (πετρέλαιο και φυσικό αέριο), έχουν εντοπιστεί κυρίως σε κοιτάσματα στο Ισραήλ (Leviathan, Tamar), στην Κύπρο (Aphrodite) και στην Αίγυπτο (Zohr).

Πηγές

Η Συμφωνία του 1977 Ελλάδος -Ιταλίας περί Οριοθέτησης της Υφαλοκρηπίδας (Νόμος υπ' αριθ. 786/1978 στο ΦΕΚ 101/Α/21-6-1978)

Κύρωση Συμφωνίας μεταξύ Ελλάδος-Ιταλίας για την Οριοθέτηση των Θαλασσίων Ζωνών τους (Νόμος υπ' Αριθ. 4716 στο ΦΕΚ 163^Α/28.08.2020)

Κύρωση Συμφωνίας μεταξύ Ελλάδος-Αιγύπτου για την Οριοθέτηση των Θαλασσίων Ζωνών τους (Νόμος υπ' Αριθ. 4717 στο ΦΕΚ 164^Α/28.08.2020)

Turkey signs maritime boundaries deal with Libya amid exploration row (Reuters November 28, 2019 by Daren Butler and Gumrukcu)

Διά βίου μάθηση και τεχνολογική ετοιμότητα: ο νέος πολλαπλασιαστής ισχύος των Ενόπλων Δυνάμεων

Του Μιχαήλ Τζάμαλη

Στελέχους με εξειδίκευση στη διά βίου μάθηση και στην ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων

Από το εργαλείο στον άνθρωπο

Κάθε εποχή της στρατιωτικής ιστορίας είχε τα δικά της εργαλεία. Από την πυξίδα, τον ασύρματο και το ραντάρ έως τα δίκτυα διοίκησης, τα μη επανδρωμένα μέσα και την τεχνητή νοημοσύνη, η τεχνολογία άλλαζε πάντοτε τον τρόπο με τον οποίο οι Ένοπλες Δυνάμεις αντιλαμβάνονται, σχεδιάζουν και ενεργούν. Ωστόσο, το εργαλείο από μόνο του δεν ήταν το αποφασιστικό στοιχείο. Ήταν ο άνθρωπος που μπορούσε να το κατανοήσει, να το εντάξει σε σωστές διαδικασίες, να το χρησιμοποιήσει με πειθαρχία και να αναλάβει την ευθύνη για τις συνέπειες της χρήσης του.

Σήμερα, η τεχνολογική αλλαγή δεν είναι απλώς ταχύτερη· είναι και βαθύτερη. Το πεδίο της άμυνας

γίνεται όλο και περισσότερο ψηφιακό, διακλαδικό, δικτυωμένο και πλούσιο σε δεδομένα. Οι πληροφορίες προέρχονται από αισθητήρες, δορυφόρους, συστήματα επιτήρησης, τον κυβερνοχώρο, ανοικτές πηγές και ψηφιακές επικοινωνίες. Η πρόκληση δεν είναι μόνο να αποκτηθούν προηγμένα μέσα, αλλά να διαμορφωθεί ανθρώπινο δυναμικό ικανό να τα αξιοποιεί με κρίση. Γι' αυτό η διά βίου μάθηση δεν αποτελεί πλέον εκπαιδευτική πολυτέλεια, αλλά ουσιαστική συνιστώσα ετοιμότητας, ανθεκτικότητας και αποτροπής.

Η νέα τεχνολογική πραγματικότητα

Το ΝΑΤΟ, μέσα από τη στρατηγική του για τον ψηφιακό

Συνεργατική μάθηση και αναβάθμιση δεξιοτήτων.

Η διά βίου μάθηση και η συστηματική ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων ενισχύουν τη συνεργασία, προσαρμοστικότητα και την επιχειρησιακή ετοιμότητα των στελεχών.

μετασχηματισμό, επισημαίνει ότι η Συμμαχία πρέπει να είναι έτοιμη για επιχειρήσεις σε όλα τα πεδία (ξηρά, θάλασσα, αέρα, κυβερνοχώρο και διάστημα) με ενισχυμένη διαλειτουργικότητα, πληροφοριακή υπεροχή και ταχύτερη λήψη αποφάσεων. Στην ίδια κατεύθυνση, η στρατηγική δεδομένων της Συμμαχίας αναγνωρίζει ότι τα δεδομένα δεν είναι απλό διοικητικό υλικό, αλλά στρατηγικός πόρος που απαιτεί κανόνες, ποιότητα, κοινή γλώσσα και ανθρώπους με επάρκεια στη χρήση τους.

Η ελληνική αμυντική συζήτηση κινείται επίσης προς αυτή την κατεύθυνση. Οι δημόσιες αναφορές στην «Ατζέντα 2030» του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, στην αμυντική καινοτομία, στα μη επανδρωμένα συστήματα, στην τεχνητή νοημοσύνη και στις νέες τεχνολογίες δείχνουν ότι ο εκσυγχρονισμός δεν αφορά μόνο την προμήθεια μέσων. Αφορά και την αλλαγή κουλτούρας, τον τρόπο εκπαίδευσης, τη συνεργασία με την έρευνα και την ικανότητα ταχείας προσαρμογής. Για το Πολεμικό Ναυτικό και το Λιμενικό Σώμα, αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία: το θαλάσσιο περιβάλλον απαιτεί σύνθεση

της επιχειρησιακής εικόνας, αποτελεσματική επικοινωνία και συντονισμό, αναλυτική ικανότητα και ψύχραιμη λήψη αποφάσεων σε συνθήκες απόστασης, πίεσης και πολυπλοκότητας.

Δεξιότητες για ετοιμότητα και ανθεκτικότητα

Η τεχνολογική ετοιμότητα δεν σημαίνει ότι κάθε στέλεχος πρέπει να γίνει προγραμματιστής ή ειδικός κυβερνοασφάλειας. Σημαίνει, όμως, ότι όλα τα στελέχη χρειάζονται έναν κοινό πυρήνα σύγχρονων δεξιοτήτων: βασική ψηφιακή επάρκεια, κατανόηση δεδομένων, βασικές πρακτικές ασφαλούς ψηφιακής συμπεριφοράς (κυβερνο-υγιεινή), γραμματισμό στην τεχνητή νοημοσύνη, κριτική αξιολόγηση της πληροφορίας και επίγνωση των κινδύνων παραπληροφόρησης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θέσει ως στόχο, στο πλαίσιο της Ψηφιακής Δεκαετίας, το 80% των ενηλίκων να διαθέτει τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες έως το 2030. Το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Ψηφιακών Ικανοτήτων DigComp 3.0 οργανώνει αυτές τις ικανότητες σε γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις που απαιτούνται για την εργασία,

Τεχνολογική ετοιμότητα και ανθρώπινη κρίση Η τεχνολογία λειτουργεί ως πραγματικός πολλαπλασιαστής ισχύος όταν συνδυάζεται με εκπαιδευμένο προσωπικό, κριτική σκέψη, υπεύθυνη διοίκηση και συνεχή επιμόρφωση.

τη μάθηση και τη συμμετοχή στη σύγχρονη κοινωνία. Για τις Ένοπλες Δυνάμεις, η λογική αυτή μεταφράζεται σε συνεχή επιμόρφωση όλων των βαθμίδων: από τον αξιωματικό που αξιοποιεί ψηφιακή εικόνα κατάστασης μέχρι το στέλεχος επιμελητείας που εργάζεται με δεδομένα συντήρησης, αποθεμάτων ή μεταφορών.

Η διαλειτουργικότητα, η οποία συχνά παρουσιάζεται ως τεχνικό ζήτημα συστημάτων, είναι στην πράξη και ζήτημα ανθρώπων. Χρειάζεται κοινή κατανόηση, κοινή ορολογία, κοινές διαδικασίες και προσωπικό που μπορεί να συνεργάζεται με άλλους Κλάδους, συμμαχικές δυνάμεις, δημόσιους φορείς και τεχνολογικούς εταίρους. Χωρίς αυτή τη βάση, ακόμη και το καλύτερο ψηφιακό εργαλείο παραμένει μερικώς αξιοποιημένο.

Τεχνητή νοημοσύνη: δυνατότητες, όρια και ευθύνη

Η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί να συμβάλει στην ανάλυση μεγάλου όγκου δεδομένων, στην εκπαίδευση μέσω προσομοιώσεων, στην κυβερνοάμυνα, στην επιμελητεία και στην υποστήριξη της λήψης αποφάσεων. Μπορεί να βοηθήσει έναν οργανισμό να εντοπίσει μοτίβα, να επιταχύνει διαδικασίες και να περιορίσει τον πληροφοριακό θόρυβο. Δεν μπορεί όμως να αντικαταστήσει τη διοικητική ευθύνη, την ηθική κρίση και την αξιολόγηση του ευρύτερου πλαισίου.

Η αναθεωρημένη στρατηγική του NATO για την τεχνητή νοημοσύνη υπογραμμίζει αρχές όπως η νομιμότητα, η υπευθυνότητα και λογοδοσία, η δυνατότητα επεξήγησης και ελέγχου των αποτελεσμάτων των συστημάτων, η αξιοπιστία, η δυνατότητα ανθρώπινου ελέγχου και ο μετριασμός προκαταλήψεων. Αυτές οι αρχές δεν είναι θεωρητική προσθήκη. Είναι προϋπόθεση ώστε η τεχνολογία να υπηρετεί νόμιμους, αναλογικούς και ηθικά ελέγχιμους σκοπούς. Ο γραμματισμός στην ΤΝ σημαίνει ακριβώς αυτό: να γνωρίζει το στέλεχος τι μπορεί να προσφέρει ένα σύστημα, πού βρίσκονται τα όριά του, πότε χρειάζεται επαλήθευση και πώς αποφεύγεται η άκριτη εμπιστοσύνη σε μια αλγοριθμική σύσταση.

Κυβερνοεργήγηση και πληροφοριακή ανθεκτικότητα

Η κυβερνοασφάλεια δεν είναι πλέον υπόθεση μόνο εξειδικευμένων τμημάτων. Κάθε οργανισμός είναι τόσο ανθεκτικός όσο η καθημερινή πειθαρχία των ανθρώπων του. Η προστασία διαπιστευτηρίων, η σωστή διαχείριση πληροφοριών, η προσοχή σε ύποπτους συνδέσμους, η χρήση εγκεκριμένων εργαλείων και η έγκαιρη αναφορά περιστατικών αποτελούν μορφές σύγχρονης υπηρεσιακής ευθύνης.

Το ίδιο ισχύει και για το πληροφοριακό περιβάλλον. Συνθετικά παραποιημένο οπτικοακουστικό υλικό (deepfakes), παραπλανητικό περιεχόμενο, κακόβουλη χρήση των κοινωνικών δικτύων και παραποιημένη απεικόνιση γεγονότων μπορούν να επηρεάσουν την αντίληψη, την εμπιστοσύνη και τη συνοχή. Ιδίως σε περιόδους κρίσης, η ικανότητα ελέγχου των πηγών και ψύχραιμης αξιολόγησης των πληροφοριών είναι μέρος της άμυνας. Στο ναυτικό περιβάλλον, όπου η επιχειρησιακή εικόνα συντίθεται από πολλαπλές πηγές και συνδέεται με λιμένες, θαλάσσιες γραμμές επικοινωνίας, κρίσιμες υποδομές και διεθνή συνεργασία, η πληροφοριακή ανθεκτικότητα αποκτά ακόμη μεγαλύτερη αξία.

Κουλτούρα μάθησης για τις Ένοπλες Δυνάμεις

Η διά βίου μάθηση χρειάζεται να γίνει σταθερό στοιχείο κουλτούρας. Αυτό σημαίνει σύντομες και επαναλαμβανόμενες μορφές επιμόρφωσης, πρακτικά σενάρια, σύντομες πιστοποιημένες μαθησιακές ενότητες (microcredentials) και αξιοποίηση προσομοιώσεων, συνεργασία με πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα, αλλά και συστηματική διάχυση γνώσης μέσα στις ίδιες τις μονάδες. Σημαίνει επίσης ότι η επιχειρησιακή εμπειρία και η σύγχρονη τεχνολογική εξοικείωση, ανεξαρτήτως ηλικίας ή βαθμού, μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά, μέσα από ομάδες μάθησης, ασκήσεις, ανασκοπήσεις μετά από ασκήσεις και εκπαιδευτικές δραστηριότητες, καθώς και ανταλλαγή καλών πρακτικών. Δεν αρκεί ένα πρόγραμμα να ολοκληρώνεται τυπικά. Πρέπει να βελτιώνει πρακτικές και συμπεριφορές, να ενισχύει την αυτοπεποίθηση του στελέχους και να δημιουργεί κοινή γλώσσα μεταξύ επιχειρησιακών, τεχνικών και διοικητικών λειτουργιών.

Η εμπειρία από τον χώρο της διά βίου μάθησης δείχνει ότι οι οργανισμοί δεν μετασχηματίζονται επειδή αποκτούν νέα εργαλεία. Μετασχηματίζονται όταν οι άνθρωποι τους κατανοούν τον σκοπό της αλλαγής, εκπαιδεύονται πρακτικά, ενθαρρύνονται να μαθαίνουν και αναπτύσσουν υπεύθυνη στάση απέναντι στην τεχνολογία. Αυτό ταιριάζει ιδιαίτερα στις Ένοπλες Δυνάμεις, όπου η εκπαίδευση, η πειθαρχία, η ευθύνη και το καθήκον αποτελούν ήδη θεμέλια της θεσμικής αποστολής.

Επίλογος

Η αμυντική ισχύς στον 21ο αιώνα δεν θα εξαρτάται μόνο από τον αριθμό των συστημάτων, τις δυνατότητες των πλατφορμών ή την ταχύτητα των αλγορίθμων. Θα εξαρτάται πρωτίστως από την ικανότητα των ανθρώπων να μαθαίνουν γρήγορα, να προσαρμόζονται υπεύθυνα,

να συνεργάζονται διακλαδικά και να μετατρέπουν την πληροφορία σε αξιόπιστη απόφαση. Η τεχνολογία γίνεται πραγματικός πολλαπλασιαστής ισχύος όταν βρίσκεται στα χέρια ανθρώπων που διαθέτουν γνώση, κρίση, πειθαρχία και αίσθημα ευθύνης.

Για μια χώρα με μακρά ναυτική παράδοση, η γνώση υπήρξε πάντοτε πυξίδα. Στη νέα ψηφιακή εποχή, η πυξίδα αυτή δεν καταργείται· εμπλουτίζεται. Η διά βίου μάθηση αποτελεί πλέον αναπόσπαστο μέρος του καθηκόντος: καθήκον προς την αποστολή, προς τους συναδέλφους, προς την κοινωνία και προς την Πατρίδα.

Σημείωση: Οι εικόνες αποτελούν ενδεικτικές ψηφιακές απεικονίσεις και δημιουργήθηκαν με τη χρήση εργαλείων παραγωγικής τεχνητής νοημοσύνης.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- NATO, Alliance Digital Strategy, 13 Ιανουαρίου 2026. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2026/01/13/alliance-digital-strategy>
- NATO, Summary of NATO's revised Artificial Intelligence (AI) Strategy, 10 Ιουλίου 2024. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2024/07/10/summary-of-natos-revised-artificial-intelligence-ai-strategy>
- NATO, Data Strategy for the Alliance, 5 Μαΐου 2025. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/05/05/data-strategy-for-the-alliance>
- European Commission, Digital skills initiatives / Europe's Digital Decade targets. [https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-](https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-skills-initiatives)

skills-initiatives

Joint Research Centre – European Commission, DigComp 3.0: European Digital Competence Framework, 2025. https://joint-research-centre.ec.europa.eu/projects-and-activities/education-and-training/digital-transformation-education/digital-competence-framework-digcomp/digcomp-30_en

ENISA, European Cybersecurity Skills Framework (ECSF), 2022. <https://www.enisa.europa.eu/topics/skills-and-competences/skills-development/european-cybersecurity-skills-framework-ecsf>

OECD, OECD Skills Outlook 2023: Skills for a Resilient Green and Digital Transition, 2023. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-skills-outlook-2023_27452f29-en.html

Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, Παρουσίαση της Β' Φάσης της μεταρρύθμισης «Ατζέντα 2030» στις Ένοπλες Δυνάμεις, 24 Ιουλίου 2025. <https://www.mod.mil.gr/en/minister-of-national-defence-n-dendias-presents-phase-b-of/>

Ο Μιχαήλ Τζάμαλης εξειδικεύεται στη διά βίου μάθηση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, καθώς και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων. Είναι πτυχιούχος του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου στη Διά Βίου Μάθηση από το Institute of Education του University of London. Διαθέτει περισσότερα από 15 έτη επαγγελματικής εμπειρίας. Από το 2021 εργάζεται στη Microsoft, όπου συντονίζει πρωτοβουλίες και δράσεις για την ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων επαγγελματιών του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, καθώς και πολιτών. Προηγουμένως εργάστηκε επί περίπου εννέα έτη ως επιστημονικό στέλεχος σε οργανισμό, με αντικείμενο τον σχεδιασμό, τον συντονισμό και την υλοποίηση προγραμμάτων εκπαίδευσης, κατάρτισης και πιστοποίησης. Διαθέτει επίσης εμπειρία σε ευρωπαϊκά προγράμματα, διακρατικές συνεργασίες και δράσεις εκπαίδευσης ενηλίκων σε συνεργασία με φορείς του Υπουργείου Παιδείας.

Από την Αϋπνία του Ανθρώπου στο «Στρες του Φωτός» των Φυτών

Του Γεωργίου Βρέκου Γεωπόνου-Φυτοπαθολόγου (MSc)

Μια παγκόσμια έρευνα το 2023 ανέδειξε μια σκληρή πραγματικότητα: ο σύγχρονος άνθρωπος έχει χάσει την επαφή του με το σκοτάδι. Οι οθόνες των κινητών τηλεφώνων και ο τεχνητός φωτισμός έχουν επεκτείνει την ημέρα εις βάρος της νύχτας, οδηγώντας πολλούς ανθρώπους σε μια κατάσταση διαρκούς κόπωσης.

Ωστόσο, αυτή η απομάκρυνση από τους φυσικούς κύκλους δεν αφορά μόνο τον άνθρωπο. Στη γεωπονία παρατηρείται ένα αντίστοιχο φαινόμενο, καθώς η φωτορύπανση και η εντατικοποίηση της παραγωγής διαταράσσουν το βιολογικό ρολόι των φυτών.

1. Ο μηχανισμός του φωτός

Στον άνθρωπο, το σκοτάδι ενεργοποιεί την παραγωγή μελατονίνης από την επίφυση, της ορμόνης που προετοιμάζει το σώμα για ξεκούραση και αποκατάσταση.

Η διαδικασία αυτή επηρεάζεται από ειδικά φωτοευαίσθητα κύτταρα του αμφιβληστροειδούς. Ακόμη και μικρές ποσότητες μπλε φωτός μπορούν να καταστείλουν τη μελατονίνη και να «επαναρυθμίσουν» το εσωτερικό μας ρολόι. Οι συνέπειες δεν περιορίζονται στην αϋπνία. Η χρόνια διαταραχή του κιρκάδιου ρυθμού έχει συσχετιστεί με αυξημένα επίπεδα κορτιζόλης, αντίσταση στην ινσουλίνη, εξασθένηση του ανοσοποιητικού συστήματος και επιτάχυνση της κυτταρικής γήρανσης.

Στα φυτά, τον αντίστοιχο ρόλο παίζουν ειδικοί φωτοϋποδοχείς, τα φυτοχρώματα και τα κρυπτοχρώματα. Τα φυτοχρώματα λειτουργούν σαν βιολογικοί διακόπτες που επιτρέπουν στο φυτό να αντιλαμβάνεται αν είναι ημέρα ή νύχτα. Όταν το τεχνητό φως από πόλεις, δρόμους ή εγκαταστάσεις παραμένει ενεργό κατά τη διάρκεια της νύχτας, οι μηχανισμοί αυτοί απορρυθμίζονται

και το φυτό δυσκολεύεται να «καταλάβει» ότι ήρθε η ώρα να περάσει στη νυχτερινή του λειτουργία.

Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι τα κρυπτοχρώματα έχουν εξελικτικές ομοιότητες με αντίστοιχα μόρια που υπάρχουν και στον άνθρωπο, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι βασικοί μηχανισμοί μέτρησης του βιολογικού χρόνου έχουν πολύ βαθιές εξελικτικές ρίζες.

2. Οξειδωτικό στρες και επιπτώσεις στην παραγωγή

Όπως ένας άνθρωπος που δεν κοιμάται επαρκώς εμφανίζει προβλήματα στο ανοσοποιητικό, στον μεταβολισμό και στη νευρολογική λειτουργία, έτσι και τα φυτά που εκτίθενται συνεχώς στο φως παρουσιάζουν σημαντικές διαταραχές.

Αναστολή της ανθοφορίας

Πολλά φυτά χρειάζονται μια ελάχιστη και αδιάκοπη περίοδο σκότους για να ξεκινήσουν την ανθοφορία τους. Ακόμη και μια σύντομη έκθεση σε φως κατά τη διάρκεια της νύχτας μπορεί να διακόψει αυτή τη διαδικασία. Το αποτέλεσμα μπορεί να είναι μειωμένη ή καθυστερημένη ανθοφορία, με άμεσες συνέπειες στην παραγωγή.

Οξειδωτικό στρες και φωτοαναστολή

Κατά τη διάρκεια της νύχτας, τα φυτά επιδιορθώνουν βλάβες που δημιουργούνται στα φωτοσυνθετικά τους συστήματα κατά την ημέρα. Όταν η περίοδος του σκό-

τους διαταράσσεται, οι βλάβες συσσωρεύονται και αυξάνεται η παραγωγή ελεύθερων ριζών οξυγόνου.

Τα συμπτώματα περιλαμβάνουν χλώρωση, ξήρανση στις άκρες των φύλλων και πρόωρη γήρανση των φυτικών ιστών.

Διαταραχή της υδατικής ισορροπίας

Το άνοιγμα και το κλείσιμο των στομάτων των φύλλων ακολουθεί επίσης κirkάδιους ρυθμούς. Η φωτορύπανση μπορεί να προκαλέσει ακατάλληλο άνοιγμα των στομάτων κατά τη διάρκεια της νύχτας, οδηγώντας σε αυξημένη απώλεια νερού και μειωμένη αντοχή στην ξηρασία.

Επιγενετικές επιδράσεις

Νεότερες μελέτες δείχνουν ότι η χρόνια έκθεση στη φωτορύπανση μπορεί να επηρεάσει τη λειτουργία γονιδίων που ρυθμίζουν το βιολογικό ρολόι των φυτών. Ορισμένες από αυτές τις αλλαγές φαίνεται να μεταφέρονται και στις επόμενες γενιές μέσω των σπόρων.

Αντίστοιχα φαινόμενα παρατηρούνται και στον άνθρωπο, όπου η μακροχρόνια διαταραχή του κirkάδιου ρυθμού συνδέεται με αλλαγές στους βιολογικούς μηχανισμούς που σχετίζονται με τη γήρανση.

3. Η γεωργία ακριβείας και η διαχείριση του φωτός

Η σύγχρονη γεωπονία αντιμετωπίζει πλέον το φως ως έναν παράγοντα που πρέπει να χορηγείται με ακρίβεια,

σχεδόν όπως ένα φάρμακο.

Σε σύγχρονες κάθετες καλλιέργειες στην Ολλανδία, την Ιαπωνία και τη Σιγκαπούρη, τα συστήματα φωτισμού LED προγραμματίζονται με μεγάλη ακρίβεια ως προς το χρώμα, την ένταση και τη διάρκεια του φωτός.

Χρησιμοποιούνται διαφορετικά μήκη κύματος για διαφορετικές λειτουργίες των φυτών, ενώ εφαρμόζονται και τεχνητές «ανατολές» και «δύσεις», ώστε να προσομοιώνεται όσο το δυνατόν πιο πιστά ο φυσικός ημερήσιος κύκλος.

Το αποτέλεσμα είναι αυξημένη παραγωγικότητα, καλύτερη ανάπτυξη και μικρότερη καταπόνηση των φυτών.

Το παράδειγμα αυτό προσφέρει ένα ενδιαφέρον μάθημα και για τον άνθρωπο. Η μείωση της έκθεσης σε μπλε φως τις βραδινές ώρες, η χρήση θερμού φωτισμού και η απομάκρυνση από τις οθόνες πριν τον ύπνο αποτελούν πρακτικές που βοηθούν το βιολογικό μας ρολόι να λειτουργεί φυσιολογικά.

4. Η οικολογική αλυσίδα που διαταράσσεται

Η φωτορύπανση δεν επηρεάζει μόνο τα φυτά. Επηρεάζει και τους οργανισμούς που εξαρτώνται από αυτά.

Πολλά νυχτολούλουδα απελευθερώνουν τα αρώματά τους μόνο κατά τη διάρκεια της νύχτας, προσελκύοντας τους νυχτόβιους επικονιαστές τους. Όταν το σκοτάδι διαταράσσεται, μειώνεται η παραγωγή αυτών των αρωμάτων και οι επικονιαστές δυσκολεύονται να εντοπίσουν τα άνθη.

Παράλληλα, νυχτόβια έντομα και νυχτερίδες αποπροσανατολίζονται από τον τεχνητό φωτισμό, καθώς βασίζονται σε φυσικά φωτεινά σήματα για την πλοήγησή τους.

Οι συνέπειες γίνονται ορατές στην επικοινωνία και τελικά στην παραγωγή καρπών και σπόρων.

Η επίδραση επεκτείνεται ακόμη και στο έδαφος. Τα μυκητιακά δίκτυα που συνδέονται με τις ρίζες των φυτών διαθέτουν και αυτά δικούς τους βιολογικούς ρυθμούς. Ενδείξεις από πρόσφατες έρευνες δείχνουν ότι η φωτορύπανση μπορεί να επηρεάσει τον συγχρονισμό αυτών των υπόγειων οικοσυστημάτων και την ανταλλαγή θρεπτικών στοιχείων μεταξύ φυτών και μυκήτων.

5. Γιατί το σκοτάδι είναι πληροφορία

Ο κιρκάδιος ρυθμός δεν εξελίχθηκε απλώς ως αντίδραση στο φως. Αποτελεί έναν μηχανισμό πρόβλεψης.

Ο οργανισμός προετοιμάζεται για γεγονότα που πρόκειται να συμβούν. Η κορτιζόλη αυξάνεται λίγο πριν ξυπνήσουμε, η θερμοκρασία του σώματος μειώνεται πριν τον ύπνο και η ευαισθησία στην ινσουλίνη είναι

υψηλότερη τις πρωινές ώρες.

Αντίστοιχα, τα φυτά αρχίζουν να προετοιμάζουν τους μηχανισμούς της φωτοσύνθεσης πριν ακόμη ανατείλει ο ήλιος.

Για να λειτουργήσει όμως αυτό το σύστημα, χρειάζεται ένα σαφές σήμα που να ξεχωρίζει την ημέρα από τη νύχτα. Το σκοτάδι δεν είναι απλώς η απουσία φωτός. Είναι ένα βιολογικό μήνυμα που επιτρέπει στον οργανισμό να επανασυγχρονίσει το εσωτερικό του ρολόι.

Όταν αυτό το μήνυμα απουσιάζει, τα βιολογικά ρολόγια αρχίζουν σταδιακά να αποσυγχρονίζονται.

Από εξελικτική άποψη, η συνεχής έκθεση στο τεχνητό φως είναι ένα εξαιρετικά πρόσφατο φαινόμενο. Οι οργανισμοί δεν έχουν προλάβει να προσαρμοστούν πλήρως σε αυτή τη νέα πραγματικότητα.

Επίλογος

Η ανάγκη για σκοτάδι αποτελεί μια κοινή βιολογική γλώσσα όλων των ζωντανών οργανισμών.

Είτε πρόκειται για έναν άνθρωπο που αντιμετωπίζει χρόνια κόπωση, είτε για μια καλλιέργεια που επηρεάζεται από τη φωτορύπανση, είτε για έναν μύκητα που λειτουργεί στο υπόγειο οικοσύστημα ενός δάσους, το μήνυμα είναι το ίδιο: ο σεβασμός των βιολογικών ρυθμών δεν είναι πολυτέλεια, αλλά βασική προϋπόθεση για την υγεία και τη βιωσιμότητα.

Ζούμε σε έναν πολιτισμό που συνδέει τον φωτισμό με την πρόοδο, την παραγωγικότητα και την ασφάλεια. Ωστόσο, η επιστήμη μάς υπενθυμίζει ότι το σκοτάδι δεν είναι εχθρός. Είναι ένας απαραίτητος σύμμαχος της ζωής.

Κλείνοντας νωρίτερα την οθόνη μας, μειώνοντας τον περιττό εξωτερικό φωτισμό και επιλέγοντας θερμότερο φως τις βραδινές ώρες, σεβόμαστε έναν αρχέγονο βιολογικό ρυθμό που μοιραζόμαστε με κάθε ζωντανό οργανισμό στον πλανήτη.

Ένα φύλλο καλαμποκιού και ένας νευρώνας του ανθρώπινου εγκεφάλου μπορεί να μοιάζουν εντελώς διαφορετικά. Έχουν όμως μια κοινή ανάγκη: και τα δύο χρειάζονται τη νύχτα για να λειτουργήσουν σωστά.

Γεώργιος Βρέκος, Γεωπόνος – Φυτοπαθολόγος (MSc) με εξειδίκευση στη Μοριακή Βιολογία. Διαθέτω πολύτιμη επαγγελματική εμπειρία στη φαρμακευτική βιομηχανία σαν Στέλεχος Πωλήσεων Φαρμάκων με ισχυρό επιστημονικό υπόβαθρο. Συνδυάζω τη βαθιά κατανόηση των βιολογικών μηχανισμών και της φαρμακευτικής αγοράς με αποδεδειγμένη ικανότητα στην ανάπτυξη πελατολογίου και την επίτευξη εμπορικών στόχων. Εξειδικεύομαι στην επιστημονικά τεκμηριωμένη προώθηση προϊόντων (scientific selling) και στη χτίσιμο σχέσεων εμπιστοσύνης με επαγγελματίες υγείας.

Η Ακαδημία του Εδιμβούργου στη Σκωτία. «Η Παιδεία και της Σοφίας και της Αρετής Μητήρ».

File: The Edinburgh Academy 008.jpg - Wikimedia Commons

Κλασικές Σπουδές στην εποχή της τεχνολογίας: Πλάνη ή Αναγκαιότητα;

Του Ανδρέα Αναστασόπουλου Πλοίαρχου (Ε) ε.α. ΠΝ

Προέλευση και εκπρόσωποι των Κλασικών Σπουδών

Ο κλάδος των ανθρωπιστικών επιστημών που ασχολείται σε βάθος με την γλώσσα, τον πολιτισμό και την σκέψη του ελληνικού και του ρωμαϊκού κόσμου στην αρχαιότητα και προβάλλει την διαχρονική τους επιρροή στον σύγχρονο κόσμο, ονομάζεται *Classics*. Προέρχεται από την λέξη *classicus* (Μπαμπινιώτης, 2011, π. 681) και περιλαμβάνει τα αντικείμενα της Γλώσσας, της Θρησκείας, της Ιστορίας, του Πολιτισμού, της Φιλοσοφίας και της Τέχνης. Η μελέτη των *Classics* καλύπτεται από δύο ιστορικές περιόδους: α) την ελληνιστική περίοδο (323 π.Χ. έως 30 π.Χ. περίπου), στην οποία διαδίδεται η Κοινή Ελληνική γλώσσα και λαμβάνει χώρα ο πολιτισμικός συγκερασμός των ελληνικών και των ανα-

τολικών στοιχείων και β) την περίοδο της αναγέννησης (1400 μ.Χ. με 1600 μ.Χ. περίπου), χρόνος μετάβασης από τον Μεσαίωνα στην νεωτερικότητα, που σηματοδοτεί την επιστροφή στα αρχαία ελληνικά και ρωμαϊκά κείμενα, την αρχή των επιστημών, την ανάπτυξη των τεχνών και την άνθιση του ανθρωπισμού. Με λίγα λόγια, την αναβίωση της αρχαιότητας με σύγχρονους όρους.

Εύλογα θα αναρωτηθεί κάποιος· σε τι ωφελεί η μελέτη των Αρχαίων Ελληνικών και Λατινικών κειμένων στον σημερινό άνθρωπο της τεχνολογίας; Μήπως γιατί οι διαρκείς αρχαιολογικές ανασκαφές ανασύρουν από το υπέδαφος αρχαία κείμενα και χειρόγραφα αξίας και αναζωπυρώνουν το ιστορικό ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας που οδηγείται έτσι σε ολική αναθεώρηση των δεδομένων; Ή μήπως γιατί η ανα-

γκαιότητα της διατήρησης της ιστορικής μας μνήμης, εμπεριέχει και την κατανόηση των μεθόδων που είχαν καλλιεργήσει οι αρχαίοι για την εκπαίδευση των νέων και των νεανίδων της αρχαίας εποχής; Όποια εκδοχή και αν επιλέξουμε, γνωρίζουμε βάσει των πηγών, ότι η αγωγή στην αρχαιότητα συμπεριλάμβανε την σωματική άσκηση, τη μουσική και την γραμματική παιδεία και επεδίωκε τον συνδυασμό τους με την ηθική διαπαιδαγώγηση, για την διαμόρφωση ολοκληρωμένων πολιτών. Εν συνεχεία, μνημονεύουμε ορισμένα χαρακτηριστικά έργα και ρήσεις αρχαίων Ελλήνων και Λατίνων προσωπικοτήτων που συμφωνούν με τον τρόπο εφαρμογής της εκπαίδευσης των πολιτών στα πρώτα στάδια της ζωής τους:

Για την σωματική άσκηση και την μουσική παιδεία, ξεχωρίζουμε δύο ρήσεις: η πρώτη του **Θαλή** του Μιλήσιου, «*Τις ευδαίμων; Ο το μεν σώμα υγιής την δε ψυχή εύπορος τη δε φύσιν ευπαιδευτος*» (<https://mail.gnomikologikon.gr/authquotes.php?auth=145>), (μτφρ. Ποιος είναι ο ευτυχισμένος; Εκείνος που είναι υγιής στο σώμα, είναι εφευρετικός στο μυαλό και από φυσικού του αρέσει η μάθηση) ενώ η δεύτερη είναι του **Πλάτωνα**, «*ἔστι δέ που ἡ μὲν ἐπὶ σώμασι γυμναστική, ἡ δ' ἐπὶ ψυχῇ μουσική*» (Πλάτων, 1992), (μτφρ. η γυμναστική παιδεύει το σώμα, ενώ η μουσική παιδεύει την ψυχή). Βλέπουμε ότι ο συνδυασμός της σωματικής και της ψυχικής καλλιέργειας, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στα πρώτα χρόνια της αγωγής των νέων/νεανίδων.

Όσον αφορά την ηθική διαπαιδαγώγηση και την καλλιέργειά της, αναφέρουμε δύο φιλόσοφους: τον **Αριστοτέλη** και τον **Κοϊντιλιανό**. Ο πρώτος στο έργο του «*Ηθικά Νικομάχεια*» εκφράζεται με την ρήση «*Αρετή δ' ἐστὶν ἑξὶς προαιρετική.. με μέσον προαιρεῖσθαι*» (Αριστοτέλης, 2006), (μτφρ., Ο ορισμός της αρετής ως ἑξὶς που επιλέγει το μέσον..) και ο δεύτερος με το έργο του περί Ρητορικής «*Institutio Oratoria*», με το οποίο ἔθεσε τον θεμέλιο λίθο στον δημόσιο λόγο των ανθρώπων. Χαρακτηριστική έκφραση του Κοϊντιλιανού από τον δέκατο τόμο, «*Non enim solum acuenda nobis ingenia, sed exercenda sunt*» (Κοϊντιλιανός, χ.χ.), (μτφρ., Το ταλέντο πρέπει όχι μόνο να «οξυνθεί» αλλά και να ασκηθεί) δλδ., δεν αρκεί η φυσική ικανότητα, αλλά απαιτείται καθημερινή πρακτική γιατί η ρητορική είναι επίκτητη αρετή, όχι εγγενής. Ένας καλός ρήτορας θα πρέπει να διαθέτει τα στοιχεία της Αρετής-Παιδείας-Άσκησης-Ηθικής συγκρότησης για να μπορέσει να εμπνεύσει και να βοηθήσει ουσιαστικά τους συνανθρώπους του από τις προκλήσεις.

Τέλος, για την κοινωνική ένταξη και την εκπαίδευσή

τους ως πολίτες, θα αναφέρουμε τους σημαντικότερους εκπροσώπους των Επιστήμων και των Τεχνών. Στις Επιστήμες, οι σημαντικότεροι εκπρόσωποι της Ιστοριογραφίας είναι ο **Ηρόδοτος** και ο **Θουκυδίδης**, ενώ των Μαθηματικών είναι ο **Πυθαγόρας** και της Ιατρικής είναι ο **Ιπποκράτης**. Ο Ηρόδοτος στο έργο του «*Ιστορίαι*», περιέγραψε την γεωπολιτική σύγκρουση του αρχαίου ελληνικού κόσμου και της περσικής αυτοκρατορίας, βασιζόμενος στην προσωπική έρευνα και αναζήτηση. Ο Θουκυδίδης με τον περίφημο «*Πελοποννησιακό Πόλεμο*», το λεγόμενο και «*κτῆμα εσαεί*», μας ἔθεσε τις βάσεις της Πολιτικής Επιστήμης για τις σχέσεις μεταξύ των κρατών και μεταξύ των ανθρώπων. Ο Πυθαγόρας, ἄφησε ως παρακαταθήκη το μοναδικό «*Πυθαγόρειο Θεώρημα*» το οποίο αποτέλεσε την βάση για την εξέλιξη της Γεωμετρίας. Είναι επίσης το μόνο θεώρημα που έχει αποδειχθεί με περισσότερους από 370 τρόπους από οποιοδήποτε άλλο. Αν και δεν ἄφησε γραπτό έργο, οι μαθητές του συγκέντρωσαν μία συλλογή αποφθεγμάτων με την ονομασία τα «*Χρυσά Έπη*» (71 εξάμετροι στίχοι), όπου πραγματεύονται τον πυρήνα της ηθικής διδασκαλίας και τον Πυθαγόρειο τρόπο ζωής. Τέλος ο Ιπποκράτης ἔγραψε την «*Ιπποκρατική Συλλογή*» (σώμα 60 ιατρικών κειμένων), αποδεικνύοντας ότι οι ασθένειες είναι τελικά αποτέλεσμα φυσικών και περιβαλλοντικών αιτιών και όχι δεισιδαιμονιών.

Στις Τέχνες, το Θέατρο και οι εκπρόσωποι του ανύψωσαν τον άνθρωπο μέσω του Δράματος και της Κωμωδίας. Ο **Αισχύλος** με το έργο του «*Ορέστεια*» συμβόλισε το πέρασμα του ανθρώπου από την πρωτόγονη αυτοδικία στο κράτος δικαίου, που υπόσχεται ισονομία σε όλους τους πολίτες, ανεξαρτήτως τάξης και υπόστασης. Ο **Ευριπίδης** στο πιο ώριμο έργο του, τις «*Βάκχες*» παρουσίασε την αιώνια σύγκρουση της λογικής και του πάθους και την αναγκαιότητα κατανόησης όλων των ανθρώπινων πλευρών. Ο **Σοφοκλής** στην περίφημη «*Αντιγόνη*», εικόνισε την μάχη της εξουσίας και του καθήκοντος, την αξία της ατομικής ευθύνης, αλλά και την αντίσταση της γυναίκας απέναντι στον ανδροκρατούμενο κόσμο της εποχής. Κλείνοντας, ο **Αριστοφάνης** με τις «*Όρνιθες*», σατίρισε την δημαγωγία της πολιτικής εξουσίας, ειρωνεύτηκε τα πολιτικά οράματα που υποσχονται την τελειότητα και απογείωσε την ανθρώπινη ανάγκη για ελπίδα.

Εν συνεχεία στην περίοδο της Αναγέννησης, αναδείχθηκαν προσωπικότητες που συνέχισαν και ἄφησαν τα εξαιρετικά έργα τους, ως παρακαταθήκη για την ανθρωπότητα. Η πνευματικότητα των κειμένων τους, ἔδωσε νέα ώθηση στις αρχές και στις αξίες. Ο **Δάντης**, με την «*Θεία Κωμωδία*» ἔγραψε για την πνευματική

«Η Σχολή των Αθηνών» – Ραφαήλ. Επεξεργασία φωτογραφίας με την προσθήκη της Ameca, ενός από τα πιο αναγνωρίσιμα ρομπότ παγκοσμίως (από την ιταλική λέξη amica= φίλη.) Η φωτογραφία είναι από το συνέδριο του Economist που έλαβε χώρα στην χώρα μας, στο Grand Resort στο Λαγονήσι, τον φετινό Ιούλιο, από τις 8-10-2026.

πορεία του ανθρώπου από την αμαρτία προς την γνώση και το φως. Ο **Πετράρχης** με την συλλογή των 366 ποιημάτων του, το περίφημο «*Canzoniere*» απέδωσε την μάχη με τον ανεκπλήρωτο έρωτά του, την Λάουρα και την εσωτερική του πάλη ανάμεσα στο πάθος και στο πνεύμα. Ο **Μακιαβέλλι** με τον πασίγνωστο «*Ηγεμόνα*», επανατοποθέτησε την πολιτική εξουσία ως την πράξη του εφικτού και όχι του ηθικού. Εξέφρασε την ρεαλιστική πλευρά των πραγμάτων που απαιτεί μία ισχυρή ηγεσία προς την επίτευξη του τελικού σκοπού. Ο **Λεονάρντο Ντα Βίντσι** και τον διάσημο πίνακά του «*Μόνα Λίζα*», θέλησε να εκφράσει την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης ψυχής και την συνύπαρξη της αρμονίας της φύσης με τον άνθρωπο. Ο **Μιχαήλ Άγγελος**, με το γλυπτό του «*Δαβίδ*», συμβόλισε τον άνθρωπο ως το μέτρο της ανθρώπινης δύναμης και της ελευθερίας για την δημοκρατία, αλλά και την ανάγκη της πνευματικής υπεροχής απέναντι στην βία. Ο **Ραφαήλ** με τον περίφημο πίνακά του, «*Η Σχολή των Αθηνών*», συμβόλισε την ένωση όλων των επιστημών, την φιλοσοφική αναζήτηση της αλήθειας και την αρμονική συνύπαρξη τέχνης και λογικής. (Ο γράφων παρέστη στο καλοκαιρινό ετήσιο συνέδριο του Economist που έλαβε χώρα στην Ελλάδα, στο Λαγονήσι μεταξύ 8 και 10 Ιουλίου 2026. Στο συνέδριο εμφανίστηκε ένα από τα πρώτα ανθρωποειδή ρομπότ παγκοσμίως, η Ameca – από την ιταλική λέξη amica=φίλη. Στον επεξεργασμένο πίνακα του Ραφαήλ, παρατηρούμε την προσθήκη της Ameca. Μήπως η προσθήκη του ρομπότ στον διάσημο πίνακα του ζωγράφου σηματοδοτεί μία από τις μεγαλύτερες προ-

κλήσεις της ανθρωπότητας; Κατάφερε ο άνθρωπος να φέρει πιο κοντά από ποτέ, όλες τις επιστήμες; Εμείς τι οφείλουμε να πράξουμε για να διασφαλίσουμε την εξέλιξη και την ασφάλεια μας; Η εργαλειοποίηση όλων των τεχνολογικών δυνατοτήτων προς όφελος της ανθρωπότητας, είναι μονόδρομος, αρκεί να θέσουμε τις κατάλληλες προϋποθέσεις. Φανταστείτε την Ameca να μας μεταφράζει οποιοδήποτε αρχαίο ελληνικό ή λατινικό κείμενο. Πόσο χρόνο θα γλυτώναμε στην έρευνα. Τα διλλήματα είναι μπροστά μας και ζητούν διέξοδο. Όπως και με την επαναδιοργάνωση της εκπαίδευσης των Κλασικών Σπουδών.)

Όσα προαναφέρθηκαν, αποτελούν ένα πολύ μικρό κομμάτι του πολιτιστικού πλούτου των αρχαίων Ελλήνων και Λατίνων δημιουργών. Τα έργα τους άφησαν ανεξίτηλο αποτύπωμα, προβάλλοντας τις ανάγκες και τους αγώνες που δίνει ο άνθρωπος στην διάρκεια του βίου του. Συνοψίζοντας τα προαναφερόμενα, θα αναφέρουμε την άποψη του καθηγητή Christopher Francese από το Dickinson College (<https://www.dickinson.edu/site/χ.χ.>) της Πενσυλβάνια, ο οποίος επισημαίνει την σπουδαιότητα των Κλασικών Σπουδών στην παιδευτική αξία, στην πολιτισμική αυτογνωσία και στο ερμηνευτικό βάθος, μέσα από την εποχή της ταχύτητας και της υπερ-πληροφόρησης. Αναφέρει χαρακτηριστικά, «Οι Κλασικές Σπουδές παραμένουν αναγκαίες επειδή προσφέρουν έναν τρόπο ανάγνωσης, σκέψης και ερμηνείας που δεν αντικαθίσταται από καμία τεχνολογία. Η επαφή με τα ελληνικά και τα λατινικά κείμενα καλλιεργεί βάθος, ακρίβεια και κριτική σκέψη σε έναν κόσμο που κινείται γρήγορα και επιφανειακά.»

Το παρόν των Κλασικών Σπουδών

Το πεδίο των Σπουδών της Κλασικής Αρχαιότητας στις μέρες μας, τελεί σε διαδικασία συνεχούς αναθεώρησης και αναστοχασμού. Αφενός, η ψηφιακή έκρηξη που προβάλλει τις νέες δυνατότητες στην μετάφραση και την επαναδιατύπωση των κειμένων και των χειρόγραφων και αφετέρου, η εκμετάλλευση όλων των τεχνολογικών εργαλείων προς την διάθεση του κοινού που αναζητά και βρίσκει πληροφορίες και τεκμήρια ευκολότερα από ποτέ. Τα σύγχρονα εργαλεία κατανόησης και οπτικοποίησης των ιστορικών δεδομένων είναι πλέον οι ψηφιακές βιβλιοθήκες με βάσεις δεδομένων δισεκατομμυρίων προσβάσιμων πληροφοριών, η υπολογιστική γλωσσολογία που αναλύει κείμενα μεγάλης εκτάσεως αλλά και οι τρισδιάστατες (3D) ανακατασκευές πολιτιστικών χώρων και πόλεων που εξυπηρετούν εκπαιδευτικά, ερευνητικά και πολιτιστικά προγράμματα. Σε αυτά προστίθεται το Γεωγραφικό Σύστημα Πληροφορίας (G.I.S) που επαναφέρει τις πληροφορίες των

χώρων και των τοπίων της αρχαιότητας. Παραθέτουμε ακόλουθα στους αναγνώστες, τα πιο γνωστά προγράμματα Κλασικών Σπουδών που διδάσκονται στο ανώτατο πανεπιστημιακό επίπεδο ανά την υφήλιο και τα οποία χρησιμοποιούν τα τεχνολογικά εργαλεία για την βελτίωση των εκπαιδευτικών λειτουργιών τους:

1. Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής: στο πανεπιστήμιο του **Χάρβαρντ** με το “Classics Day”¹, στο πανεπιστήμιο του **Πρίνστον** με το “Classical Studies Outreach Day”², στο πανεπιστήμιο του **Σικάγο** με το “Latinitas Day”³. Το Τμήμα Κλασικών Σπουδών του πανεπιστημίου του Χάρβαρντ είναι διεπιστημονικό και πραγματεύεται τη μελέτη των πολιτισμών και των ιστοριών του αρχαίου ελληνικού και ρωμαϊκού κόσμου. Η θεματολογία του περιλαμβάνει την αρχαιολογία, την ιστορία της τέχνης, την ιστορία, την ιστορία της επιστήμης, τη γλώσσα, τη γλωσσολογία, τη λογοτεχνία, τη φιλοσοφία και τη θρησκεία. Οι φοιτητές/ριες έχουν επίσης την ευκαιρία να μελετήσουν τις γλώσσες των ελληνικών και των λατινικών κειμένων από τις απαρχές τους έως τη σύγχρονη εποχή. Βάσει των δυνατοτήτων του πανεπιστημίου, προσφέρονται επτά μεταπτυχιακά προγράμματα: της Αρχαίας Ιστορίας, των Βυζαντινών Ελληνικών, της Κλασικής Αρχαιολογίας -Φιλολογίας-Φιλοσοφίας, των Μεσαιωνικών Λατινικών και των Νέων Ελληνικών.
2. Ηνωμένο Βασίλειο: στο πανεπιστήμιο της **Οξφόρδης**⁴ με το “Ancient World Day”, στο πανεπιστήμιο του **Κέιμπριτζ**⁵ με το “Greek Play Festival” καθώς και η Πανεθνική εβδομάδα προώθησης των Κλασικών Σπουδών⁶. Στο πανεπιστήμιο της Οξφόρδης οι Κλασικές Σπουδές και οι Σύγχρονες Γλώσσες (CML) δίνουν τη δυνατότητα στους φοιτητές/ιες να συνδυάσουν την εκτεταμένη μελέτη της αρχαίας ελληνικής και της λατινικής γλώσσας, με μια μοντέρνα γλώσσα. Με την μελέτη των αρχαίων πολιτισμών, οι διδασκόμενοι/ες εξετάζουν τον τρόπο που η κλασική λογοτεχνία και κουλτούρα έχει επηρεάσει την εποχή μας. Οι επιλογές που διατίθενται είναι είτε η παρακολούθηση των Αρχαίων Ελληνικών, είτε των Λατινικών. Το πτυχίο τους είναι ισάξιο και για τις δύο επιλογές.

3. Ιταλία: στα πανεπιστήμια της **Ρώμης**, της **Μπολόνια** και της **Πίζα** διοργανώνεται η “Giornata della Cultura Classica” (Ημέρα Κλασικής Παιδείας). Στην ιταλική επικράτεια λειτουργούν περί τα 700-750 περίπου, λύκεια τύπου *Liceo Classico*⁷ και έχει ως κεντρικό άξονα τη εκμάθηση της λατινικής και της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και γραμματείας, με στόχο τη διαμόρφωση ανθρωπιστικής παιδείας υψηλού επιπέδου. (Παρακολουθούν περίπου 140.000 μαθητές/ιες!!)

4. Μεξικό: στο πανεπιστήμιο του **UNAM** υπάρχει ενεργό το πρόγραμμα “Colegio de Letras Clásicas”⁸.
5. Αργεντινή: στο πανεπιστήμιο του **Μπουένος Άιρες** υπάρχει ενεργό το πρόγραμμα “Departamento de Letras Clásicas”⁹.
6. Κορέα: στο πανεπιστήμιο της **Σεούλ** υπάρχει το “Classical Studies”¹⁰.
7. Ιαπωνία: στο πανεπιστήμιο του **Τόκιο** υπάρχει το “Department of Classics”¹¹.
8. Νότιος Αφρική: στο πανεπιστήμιο του **Κέιπ Τάουν** υπάρχει το “Department of Classics”¹² και στο πανεπιστήμιο της **Πραιτόρια** υπάρχει το “Department of Ancient Languages and Cultures”¹³.
9. Αυστραλία: στο πανεπιστήμιο του **Σίδνεϊ** υπάρχει το “Ancient History Day”¹⁴.

Ο επαναπροσδιορισμός του όρου *Κλασικός* σχετίζεται πλέον με τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό που υφίσταται. Τα νέα δεδομένα που έρχονται στο φως της έρευνας, αναθεωρούν ολιστικά το ιστορικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό πλαίσιο της αρχαίας εποχής. Από την θέαση της αρχαίας Αθήνας και της Ρώμης καταγράφεται μία καινούργια οπτική, που αποκαλύπτει την πολυπλοκότητα των δύο κοινωνιών. Η κατανόηση της καθημερινότητας από την πλευρά της δημοκρατίας και της ταυτότητας, έως την πλευρά των έμφυλων σχέσεων και της μετανάστευσης, επιβάλλει στο *Κλασικό* να αναθεωρήσει τις απόψεις του και να γίνει περισσότερο

1 (<https://classics.fas.harvard.edu> (classics.fas.harvard.edu in Bing))

2 (<https://classics.princeton.edu/outreach>)

3 (<https://classics.uchicago.edu>)

4 <https://www.classics.ox.ac.uk/classics-and-modern-languages>

5 (<https://www.cambridgegreekplay.com>)

6 (<https://classicsforall.org.uk> (classicsforall.org.uk in Bing))

7 (<https://www.liceotasso.edu.it>)

8 (<https://letrascasificas.filos.unam.mx> (letrascasificas.filos.unam.mx in Bing))

9 (<http://letras.filo.uba.ar> (letras.filo.uba.ar in Bing))

10 (<https://cls.snu.ac.kr> (cls.snu.ac.kr in Bing))

11 (<https://www.l.u-tokyo.ac.jp> (l.u-tokyo.ac.jp in Bing))

12 (<https://www.classics.uct.ac.za> (classics.uct.ac.za in Bing))

13 (<https://www.up.ac.za/ancient-languages-and-cultures> (up.ac.za in Bing))

14 (<https://www.sydney.edu.au/handbooks/arts/subject-areas/ancient-history/overview.html>)

δημιουργικό σ' έναν κόσμο που επιθυμεί την πνευματική του ανάπτυξη. Να μπορέσουν οι άνθρωποι να εξελίξουν τις γνώσεις τους από το αμιγώς ιστορικό κομμάτι, στο ευρύτερο πολιτιστικό, για να αντιληφθούν τον παραγκωνισμένο ανθρώπινο χαρακτήρα χωρίς τις υφιστάμενες προκαταλήψεις.

Η Διαχρονική επίδραση των Κλασικών Σπουδών

Παρόλο που διαχρονικά ο νόμος της στρατιωτικής ισχύος υποτάσσει τον άνθρωπο, η προστιθέμενη αξία του πολιτισμού κατορθώνει και υποτάσσει την συνείδηση του κατακτητή και διαμορφώνει το τελικό αποτέλεσμα. Ο περίφημος φιλόσοφος, ρήτορας και συγγραφέας **Κικέρων** δήλωσε ότι στην Ελλάδα μπόρεσε και έμαθε «*non ex rhetorum officinis sed ex Academiae spatiis exstitisse*» (<https://www.latin-is-simple.com/en/library/cicero/philosophia/orator/>), (μτφρ. «...όχι από τα εργαστήρια των ρητόρων, αλλά από τους περιπάτους της Ακαδημίας...»), επισημαίνοντας μας ότι η θεμελίωση της ρητορικής του δεινότητας, ήταν το αποτέλεσμα της ελληνικής φιλοσοφικής του καλλιέργειας. Άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα έχουμε από τον ποιητή **Οράτιο** που δήλωσε ότι «*Graecia capta ferum victorem cepit et artes intulit agresti Latio*» (Henri-Irénée Marrou), (μτφρ. «Η υποδουλωθείσα Ελλάδα τον άγριο νικητή της δάμασε και εισήγαγε τις τέχνες στο αγροίκο Λάτιο»), θέλοντας μεταφορικά να καταδείξει τον σπουδαίο ρόλο που διαδραμάτιζε η εκμάθηση της ελληνικής γραμματείας στα παιδιά των Ρωμαίων.

Η προσφορά των Κλασικών Σπουδών στη Γενική Παιδεία του κοινωνικού συνόλου συνεχίζει να προσφέρει το όραμα και την ελπίδα για όλα τα ανθρώπινα ζητήματα που αναζητούν διέξοδο και λύση. Συμβάλλει στο πνευματικό οπλοστάσιο του πολίτη. Αυτό που με απλά λόγια κατέθεσε στο έργο του ο **Πλάτωνας**, «... δεν χτίζουμε την πόλη... πως δηλαδή μία μόνο τάξη θα είναι εξαιρετικά ευτυχισμένη, αλλά πως ολόκληρη η πόλη θα είναι όσο το δυνατόν πιο ευτυχισμένη» (Πλάτων, 1992, p. 420b.). Γι' αυτό και η πολιτεία που είναι υπεύθυνη για την διαπαιδαγώγηση των μελών της, οφείλει να παραδειγματίζει με την θέσπιση των αρχών της προσφοράς προς το κοινό καλό για την συνολική ευημερία και όχι για την προσωπική ευμάρεια. Εφόσον οι άνθρωποι κατανοήσουν τον ορισμό της εξουσίας στην Αθηναϊκή δημοκρατία, την διαχείριση των κρίσεων τους και την εφαρμογή των αποφάσεων της δικαιοσύνης, θα αντιληφθούν καλύτερα τις ακραίες πρακτικές που αντίκεινται στις αξίες της αλληλεγγύης, του αλληλοσεβασμού και θα μπορούν να επιχειρηματολογούν με λόγο πολιτικά άρτιο και επιστημονικά δομημένο. Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και πάλι ο λυρικός

Το άγαλμα βρίσκεται από το 1873 στην Galleria dell'Accademia της Φλωρεντίας.

Δαβίδ (Μιχαήλ Άγγελος) - Βικιπαίδεια

ποιητής **Οράτιος** που δηλώνει ότι, «*Aut prodesse volunt aut delectare poetae*», (Horace, 1926) (μτφρ. «Η λογοτεχνία μορφώνει και τέρπει- διπλή λειτουργία της κλασικής παιδείας.»). Η Κλασική Παιδεία για τον ποιητή, λογίζεται ως το μέτρο της διανοητικής ανθρώπινης ανάπτυξης και ως η βάση για την εξέλιξη της κρίσης και της αισθητικής του. Ίσως τώρα είναι η πιο κατάλληλη στιγμή για τον επανασχεδιασμό της διδασκαλίας των Κλασικών Σπουδών στην δημόσια εκπαίδευση, έτσι ώστε οι νέες γενιές να μπορέσουν να αντιληφθούν τα διδάγματα που έχουν καταγράψει/αναπτύξει ενδελεχώς οι αρχαίοι παιδαγωγοί και διδάσκαλοι. Οφείλουμε τέλος να κατανοήσουμε ότι η γνώση και η ορθή αναπαραγωγή της μητρικής μας γλώσσας, ισοδυναμεί με την ποσότητα και την ποιότητα «δέκα στρατών και ναυτικών». Κλείνουμε με την πρόταση του καθηγητή της Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας Richard Hunter του πανεπιστημίου του Κέιμπριτζ για την σπουδαιότητα των αρχαίων κειμένων: «Ένα πράγμα απολύτως κρίσιμο είναι η σημασία της μνήμης, την οποία η μελέτη του

Το «Inveniemus viam aut faciemus» είναι μια λατινική φράση που σημαίνει «Θα βρούμε έναν δρόμο ή θα φτιάξουμε έναν»

παρελθόντος μπορεί να κρατήσει ζωντανή».

Ευγενική Υπενθύμιση

Ακολουθώντας, αναφέρουμε αδρομερώς και άλλα προγράμματα των *Classics* αλλά και τις δράσεις των πιο αξιόλογων ελληνικών εδρών/ιδρυμάτων του εξωτερικού:

α) Καναδάς: στο πανεπιστήμιο του **Τορόντο** υπάρχει το “*Department of Classics*”¹⁵. Το Τμήμα Κλασικών Σπουδών ασχολείται με την μελέτη του αρχαίου ελληνικού και ρωμαϊκού πολιτισμού, από την ίδρυσή του ως King's College το 1827. Από τα μεγαλύτερα ιδρύματα στη Βόρεια Αμερική και με προσωπικό άνω των 20 καθηγητών/ριων, που διατηρεί προγράμματα προπτυχιακού και μεταπτυχιακού επιπέδου. Η θεματολογία του καλύπτει ιστορικά, όλες τις πλευρές του ελληνικού και ρωμαϊκού κόσμου: από την λογοτεχνία, την ιστορία και τη φιλοσοφία, έως την τέχνη, την αρχαιολογία και τη θρησκεία, με απαρχή την ελληνιστική περίοδο και ολοκλήρωση της τον μεσαίωνα.

Επίσης, στο πανεπιστήμιο **McGill** στο Μόντρεαλ του Καναδά, έχει δημιουργηθεί το Κέντρο Ελληνικών Σπουδών που εξετάζει και μελετάει την ελληνική πολιτιστική διασπορά και την ιστορία της ελληνικής μετανάστευσης στον Καναδά. Το «*Ιδρυμα Σταύρος Νιάρχος*»

υποστηρίζει το αντίστοιχο Κέντρο Ελληνικών Σπουδών στο πανεπιστήμιο **Simon Fraser** στο Βανκούβερ που είναι αφοσιωμένο στην διδασκαλία και την ανάδειξη της ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού.

β) Γερμανία: στα πανεπιστήμια του **Αμβούργου**, του **Βερολίνου**, του **Μονάχου**, του **Φράϊμπουργκ** και του **Μάιντς**, οι σπουδές εστιάζονται στην μελέτη της ελληνικής και της ρωμαϊκής αρχαιότητας, σε επίπεδο *Bachelor* και *Master*¹⁶.

γ) Γαλλία: στα πανεπιστήμια της **Σορβόνης**, της **Λυών**, της **Μασσαλίας**, του **Μπορντώ** και της **Λίλ**, τα προγράμματα καλύπτουν πλήρως την ελληνική και την ρωμαϊκή αρχαιότητα, από την εξειδίκευση στις γλώσσες, έως την μελέτη της λογοτεχνίας, της ιστορίας και της αρχαιολογίας¹⁷.

δ) Ισπανία: στα πανεπιστήμια της **Μαδρίτης**, της **Βαρκελώνης** και της **Βαλένθιας**, σε επίπεδο *Bachelor* και *Master*¹⁸, καλύπτονται τα πεδία της ιστορίας, της αρχαιολογίας, της γλώσσας και της φιλολογίας

15 <https://www.schoolandcollegelists.com/CA/Toronto/423497577835605/University-of-Toronto%2C-Department-of-Classics, χ.χ.>

16 <https://www.mygermanuniversity.com/subjects/classical-antiquity>

17 https://lettres.sorbonne-universite.fr/faculte/unites-de-formation-et-de-recherche-ufr/ufr-de-grec/offre-de-formation?utm_

18 https://www.topuniversities.com/universities/universitat-autonoma-de-barcelona/undergrad/bachelors-degree-ancient-studies?utm_

για την ελληνική και την ρωμαϊκή αρχαιότητα.

ε) **Βραζιλία**: στα πανεπιστήμια του **Ρίο Ντε Τζανέιρο** και του **Σάο Πάολο**¹⁹, διδάσκονται μαθήματα για τον αρχαίο κλασσικό κόσμο και σε επίπεδο έρευνας.

στ) **Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής**: το τμήμα Κλασικών Σπουδών του πανεπιστημίου της **Βοστώνης**, προσφέρει μαθήματα αρχαίων και νέων Ελληνικών και Λατινικών σε όλα τα επίπεδα (από προπτυχιακό έως διδακτορικό). Σύμφωνα με πηγές του τμήματος, η γνώση των Κλασικών Σπουδών διευκολύνει τους διδασκόμενους/ες στην πληρέστερη κατανόηση μαθημάτων όπως η Ιστορία, οι Πολιτικές Επιστήμες, η Ιατρική, η Φιλοσοφία, η Γλωσσολογία, η Ψυχολογία κ.α. Το πανεπιστήμιο **Κολούμπια** με το Πρόγραμμα Ελληνικών Σπουδών «**Σταύρος Νιάρχος**», εξετάζει την διαχρονική μελέτη του ελληνισμού.

ζ) **Ουρουγουάη**: από το 1978, το «**Ίδρυμα Τσάκου**», μετονομαζόμενο το 2002 σε ίδρυμα «**Μαρία Τσάκου**», έχει αφοσιωθεί στην διάδοση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, μέσω των ομηρικών επών και του κειμένου του «**Επιτάφιου**» του Περικλή. Επίσης έως σήμερα, έχουν διδάξει την ελληνική γλώσσα σε πάνω από 4000 μαθητές/ιες.

η) **Ιταλία**: από το 1665, λειτουργεί στο campo dei Greci στην **Βενετία**, η σχολή του Κερκυραίου Θωμά Φλαγγίνη, ο οποίος δώρισε όλα του τα υπάρχοντα για την βελτίωση της παιδείας των σκλαβωμένων Ελλήνων/δων. Λειτουργήσε ως Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών, έρευνας και παιδείας, ενώ από το 2012 ορίστηκε με νόμο η μετατροπή του από ερευνητικό σε πολιτιστικό κέντρο. Επίσης το πανεπιστήμιο **Σαπιέντζα** της Ρώμης, έχει χαρακτηριστεί ως το κορυφαίο Ίδρυμα στον κόσμο για τις σπουδές στην Κλασική και στην Αρχαία Ιστορία.

θ) **Ηνωμένο Βασίλειο**: στο φημισμένο **King's College of London**, που λειτουργεί από το 1918 και παρέχεται το Classics B.A. (Greek & Latin) τριετούς διάρκειας, υφίσταται η έδρα «**Κοραή**» - *Koraes Chair of Modern Greek and Byzantine History, Language and Literature* - και η οποία προάγει την έρευνα πολιτικών και διανοητικών μεθόδων με τις οποίες συνδέεται ο αρχαίος με τον σύγχρονο κόσμο. Χαρακτηριστικό του κολλεγίου είναι ότι από το 1953, διοργανώνει την ετήσια θεατρική παράσταση με επιλογή έργου από τον Αισχύλο έως τον Αριστοφάνη, ενώ παίζεται καθ' ολοκληρία στην ελληνική γλώσσα. Τέλος, το πανε-

πιστήμιο της Οξφόρδης υπάρχει η παλαιότερη και μεγαλύτερη σχολή Κλασικών Σπουδών του κόσμου, καθώς και η **Έδρα Βυζαντινής και Νεοελληνικής Γλώσσας και Φιλολογίας** που ενισχύεται από το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος.

ι) **Ολλανδία**: Στο πανεπιστήμιο του **Άμστερνταμ**, λειτουργεί η Έδρα Νεοελληνικών Σπουδών «**Μαριλένα Λασκαρίδη**», που έχει ως σκοπό την σύνδεση της αρχαίας κληρονομιάς της Ελλάδας με την νεότερη Ιστορία της.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

1. Αριστοτέλης. (2006). *Ηθικά Νικομάχεια* (Τόμ. Β'). Αθήνα: ΖΗΤΡΟΣ.
2. Κοϊντιλιανός. (χ.χ.). *Institutio Oratoria*.
3. Μπαμπινιώτης, Γ. (2011). *Ετυμολογικό Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (Β' ΕΚΔΟΣΗ εκδ.). Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
4. Πλάτων. (1992). *Πολιτεία* (Τόμ. IV). Κάκτος.
5. Πλάτων. (1992). *Πολιτεία* (Τόμ. 1-2). Αθήνα, Ελλάδα: Κάκτος.

Ξενόγλωσση

1. Horace. (1926). *Ars Poetica*.

Διαδικτυακές πηγές

Ξενόγλωσσες

1. Henri-Irénée Marrou, J. B. (χ.χ.). <https://www.britannica.com/topic/education/Roman-adoption-of-Hellenistic-education>. Encyclopedia Britannica. England.
2. <http://letras.filo.uba.ar> (χ.χ.).
3. <https://classics.fas.harvard.edu> (χ.χ.).
4. <https://classics.princeton.edu/outreach>. (χ.χ.).
5. <https://classics.uchicago.edu>. (χ.χ.).
6. <https://classics.utoronto.ca>. (χ.χ.).
7. <https://classicsforall.org.uk> (χ.χ.).
8. <https://cls.snu.ac.kr> (χ.χ.).
9. <https://dml.fflch.usp.br> (χ.χ.).
10. <https://letrasclassicas.filos.unam.mx> (χ.χ.).
11. <https://mail.gnomikologikon.gr/authquotes.php?auth=145>. (χ.χ.).
12. <https://phil.pku.edu.cn> (χ.χ.).
13. <https://www.altphilologenverband.de>. (χ.χ.).
14. <https://www.aplaes.org>. (χ.χ.).
15. <https://www.cambridgegreekplay.com>. (χ.χ.).
16. <https://www.classics.ox.ac.uk/outreach> (χ.χ.).
17. <https://www.classics.uct.ac.za> (χ.χ.).
18. <https://www.dickinson.edu/> (χ.χ.).
19. <https://www.l.u-tokyo.ac.jp> (χ.χ.).
20. <https://www.latin-is-simple.com/en/library/cicero/philosophia/orator/>. (χ.χ.). Orator Ad M. Brutum by Cicero.
21. <https://www.liceotasso.edu.it>. (χ.χ.).
22. <https://www.schoolandcollegelists.com/CA/Toronto/423497577835605/University-of-Toronto%2C-Department-of-Classics>. (χ.χ.).
23. <https://www.schoolandcollegelists.com/CA/Toronto/423497577835605/University-of-Toronto%2C-Department-of-Classics>. (χ.χ.).
24. <https://www.sydney.edu.au/handbooks/arts/subject-areas/ancient-history/overview.html>. (χ.χ.).
25. <https://www.up.ac.za/ancient-languages-and-cultures> (χ.χ.).

Ο Ανδρέας Αναστασόπουλος είναι πτυχιούχος, στην «Ισπανική Γλώσσα και Πολιτισμό» της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών του Ε.Α.Π. και φοιτητής της ίδιας Σχολής, στο ΜΠΣ «Σύγχρονος Ιταλικός Πολιτισμός και Ειδικά Ζητήματα Ορολογίας και Ερμηνείας», επίσης του Ε.Α.Π. Σχεδιάζει και παραδίδει μαθήματα ισπανικής γλώσσας και πολιτισμού μέσω διαδικτύου και παράλληλης εκπαιδευτικής πλατφόρμας. Είναι απόφοιτος της 7^{ης}, 10^{ης} και 11^{ης} Ε.Σ στο Ι.Δ.Ε/Γ.Ε.ΕΘ.Α.

19 https://ppglc.fflch.usp.br/en/post-graduate-program-classical-letters?utm_

Το μεγάλο ταξίδι του μπισκότου

Της Βερωνίκης Σκουφάλου

Ξέρετε ότι κάθε φορά που παίρνετε ένα μπισκότο για τον καφέ σας ή για να το προσφέρετε σε κάποιον φίλο σας, συμμετέχετε σε ένα ταξίδι γεύσης που έχει ξεκινήσει πολλούς αιώνες πριν;

Το μπισκότο δεν είναι μια νοστιμιά που ανακαλύψαμε πρόσφατα. Αντιθέτως, η προέλευσή του μας πηγαίνει πίσω σε αρχαιότατους χρόνους.

Η λέξη μπισκότο προέρχεται από τα λατινικά, σημαίνει δύο φορές (bis) ψημένο (coctus) και περιγράφει ένα αρτοσκεύασμα το οποίο έχει παρασκευαστεί με τα διαθέσιμα δημητριακά της εποχής και με συγκεκριμένη τεχνική, δηλαδή έχει ψηθεί δύο φορές για να αντιστέκεται στην αλλοίωση. Με την τεχνική αυτή ήταν δυνατή η αποθήκευσή του για μεγάλο διάστημα κι έτσι συντηρούσε τον αστικό και αγροτικό πληθυσμό της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, τους στρατιώτες που έλειπαν μεγάλα διαστήματα σε εκστρατείες, το τεράστιο πλήθος που τους ακολουθούσε ως βοηθητικό προσωπικό, τους εμπόρους και, γενικότερα, όλους όσους μετακινούνταν από μέρος σε μέρος και έπρεπε να έχουν εφοδιαστεί με κάποιο είδος ανθεκτικής τροφής για το ταξίδι τους.

Μια σύντομη διευκρινιστική παρένθεση πριν ξεκινήσει το ταξίδι του μπισκότου στον κόσμο: Η τεχνική του διπλοψησίματος ενός αρτοσκευάσματος για να αποβάλλει την υγρασία και να μεγιστοποιήσει το διάστημα της συντήρησής του είναι πολύ παλαιότερη από τους ρωμαϊκούς χρόνους. Είναι ήδη γνωστή στους αρχαίους Έλληνες, οι οποίοι παρασκεύαζαν τον διπυρίτη άρτο, δηλαδή ένα ψωμί που είχε ψηθεί δύο φορές, τον πρόγονο του σημερινού παξιμαδιού. Οι αρχαιολόγοι βασισμένοι σε ευρήματα δημητριακών και θραύσματα αγγείων κατασκευασμένα με τρόπο ώστε να αντέχουν τη διπλή διαδικασία του ψησίματος, πιστεύουν ότι η τεχνική αυτή ήταν ήδη γνωστή στους Μινωίτες, στους Αιγύπτιους και ίσως και σε παλαιότερους πολιτισμούς.

Το διπλοψημένο αρτοσκεύασμα των Λατίνων, γίνεται το **biscotto** των Ιταλών.

Οι Γάλλοι διακρίνουν ανάμεσα σε φρυγανιά (**biscotte**) και σε μπισκότο (**biscuit**).

Στην Αγγλία ένα **biscuit** συνοδεύει το παραδοσιακό afternoon tea και στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, στις Η.Π.Α. και στον Καναδά, το **biscuit** είναι το μικρό ψωμάκι, τραγανό εξωτερικά, αφράτο από μέσα, ιδανικό για να φτιάξουμε σάντουιτς ή να απλώσουμε τη μαρμελάδα μας.

Τα ολλανδικά beschuiten met muisjes.

Οι Ισπανοί χρησιμοποιούν τη λέξη **biscocho**, για να περιγράψουν ένα γλυκό τύπου κέικ.

Οι Ολλανδοί ονομάζουν **beschuit** το διπλοψημένο ανθεκτικό αρτοσκεύασμα που έπαιρναν στα πλοία οι ναυτικοί την εποχή του αποικισμού των νέων εδαφών. Σήμερα, το **beschuit met muisjes**, «παξιμάδια με μικρά ζαχαρωτά», είναι μια εκλεπτυσμένη εξέλιξη του πρώτου αρτοσκευάσματος, το οποίο παραδοσιακά προσφέρουν για να γιορτάσουν τη γέννηση των παιδιών τους. Το 2010 Ολλανδοί διαδηλωτές στη Χάγη πρόσφεραν στον πρωθυπουργό 4405 τέτοια γλυκά ως διαμαρτυρία. Κατά την εκτίμηση υγειονομικών οργανώσεων, αυτός ήταν ο αριθμός των γυναικών των αναπτυσσόμενων χωρών που αναμενόταν να πεθάνουν από περιπλοκές στον τοκετό ή στη λοχεία μόνο κατά τη διάρκεια της τριήμερης Συνόδου Κορυφής του ΟΗΕ για τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας εκείνη τη χρονιά. Με τη συμβολική αυτή κίνηση κάλεσαν την κυβέρνηση τους να διατηρήσει το θέμα της μητρικής θνησιμότητας ψηλά στη διεθνή ατζέντα και να αρνηθεί να συμφωνήσει σε περικοπές στον τομέα της υγείας.

Οι Ολλανδοί θαλασσοπόροι παίρνουν μαζί τους το **beschuit** μέχρι τις ακτές της Νότιας Αφρικής, όπου το βρίσκουμε στα Afrikaans ως **beskuit**.

Με τα πλοία των Πορτογάλων το μπισκότο φτάνει στη Βραζιλία ως **biscoito**.

Με το ίδιο όνομα συναντάμε στο Περού, στο Μεξικό και στη Βολιβία ένα είδος βάσης γλυκού όπως το γνωστό μας παντεσπάνι.

Κι ακόμα, σε πολλά νησιά των Φιλιππίνων βρίσκουμε το **biskotso**, ένα γλυκό αρτοσκεύασμα, πιθανότητα εξέλιξη του αρτοσκευάσματος που είχαν οι Ισπανοί ναυτικοί στα πλοία τους όταν έφτασαν στα νησιά.

Το μπισκότο στις διάφορες παραλλαγές του αποτελούσε για τους ναυτικούς, τους ταξιδιώτες και τους

στρατιώτες ένα από τα λίγα ανθεκτικά είδη διατροφής μέχρι την ανακάλυψη της κονσέρβας.

Στη σύγχρονη εποχή το μπισκότο καθιερώθηκε σε μη λατινογενείς γλώσσες που έχουν άλλους χαρακτηριστικούς ήχους και μελωδία. Όμως, σε όλες αναγνωρίζεται ο ήχος και η σημασία της λέξης. Έτσι, στα τουρκικά λέμε **bisküvi**, στα αλβανικά **biskotë**, στα ιαπωνικά **bisuketto**, στα χίντι (την πλέον διαδεδομένη γλώσσα της Ινδίας) **biskuṭ**, προφανώς δάνειο από την μακρά παρουσία των Βρετανών στη χώρα, και στα φαρσί (περσικά) **baskawīt** ή **biskwīt**.

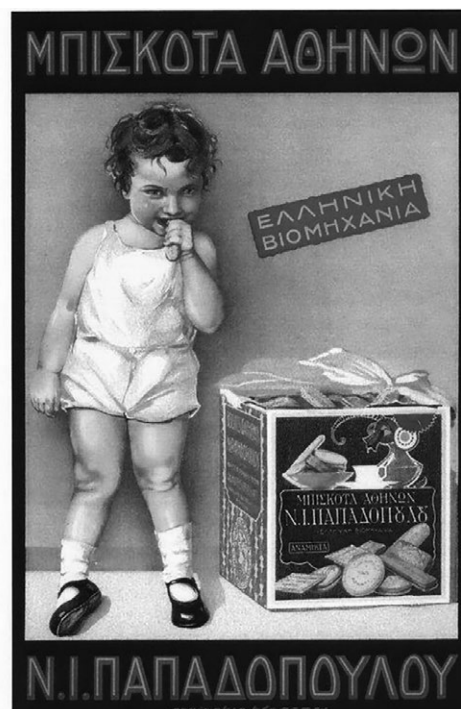
Στις αρχές του προηγούμενου αιώνα ένα άλλο είδος μπισκότου έκανε ακριβώς την αντίθετη διαδρομή. Το **μπισκότο ANZAC** (Australian and New Zealand Army Corps) ξεκίνησε από την Αυστραλία και έφτασε στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια του 1ου Παγκοσμίου Πολέμου. Η ιστορία λέει ότι για να υποστηρίξουν ηθικά και διατροφικά τους Αυστραλούς και Νεοζηλανδούς στρατιώτες που μάχονταν στην Ευρώπη, και συγκεκριμένα στην Καλλίπολη το 1915-1916, οι γυναίκες που είχαν μείνει στην πατρίδα έπρεπε να επιλύσουν το ίδιο πρόβλημα των αρχαίων ταξιδιωτών. Χρειάστηκε να επινοήσουν μια συνταγή για θρεπτικά μπισκότα με τα διαθέσιμα υλικά, τα οποία θα μπορούσαν να αντέξουν το πολυήμερο θαλάσσιο ταξίδι μέχρι να φτάσουν στις στρατιωτικές μονάδες των Αυστραλών και Νεοζηλανδών στα Δαρδανέλια. Αντικαθιστώντας τα αυγά που σπάνιζαν με σιρόπι μελάσας έφτιαξαν μπισκότα χρησιμοποιώντας δημητριακά και τα έκλεισαν αεροστεγώς σε μεταλλικά κουτιά τσαγιού. Σήμερα, τα μπισκότα ANZAC αποτελούν μέρος της ιστορίας και του πολιτισμού της Αυστραλίας και της Νέας Ζηλανδίας, προστατεύονται με ειδική νομοθεσία, η εμπορική χρήση του ονόματός τους εποπτεύεται από το Department of Veteran's Affairs και τα έσοδα από τις πωλήσεις τους ενισχύει τις οργανώσεις των παλαιμάχων στρατιωτικών.

Τα μπισκότα Anzac με το επετειακό μήνυμα Lest we forget (Για να θυμόμαστε).

Σημείο πώλησης μπισκότων Παπαδοπούλου.

Παλιά διαφημιστική αφίσα των μπισκότων Παπαδοπούλου.

Μετά την μικρασιατική καταστροφή του 1922 η οικογένεια Παπαδοπούλου ξεριζώνεται από την Κωνσταντινούπολη και επιβιβάζεται σε πλοίο με προορισμό τη Μασσαλία. Στον Πειραιά, ενδιάμεσο σταθμό του ταξιδιού τους, διαπιστώνουν ότι τα μπισκότα είναι άγνωστα στους ντόπιους και διαβλέπουν μια προοπτική για επιβίωση. Αποβιβάζονται στο λιμάνι, εγκαθίστανται σε ένα προσφυγικό σπίτι κάπου στον Λυκαβητό, αγοράζουν έναν μικρό φούρνο και ξεκινούν την παραγωγή των πρώτων μπισκότων. Το 1938 μεταφέρουν την

επιτυχημένη βιοτεχνία τους σε ένα μικρό εργοστάσιο στην οδό Θεσσαλονίκης εξοπλισμένο με τα πρώτα μηχανήματα για τις ανάγκες της παραγωγής και ξεκινά η ιστορία της γνωστής βιομηχανίας.

Η Βίλλα Αλλατίνη στις αρχές του 20ού αιώνα.

Η Βίλλα Αλλατίνη σήμερα.

Η οικογένεια Αλλατίνη (Allatini) φτάνει στη Θεσσαλονίκη από το Λιβόρνο της Ιταλίας στις αρχές του 19ου αιώνα και δραστηριοποιείται μεταξύ άλλων και στην εμπορία δημητριακών και αλεύρων για περισσότερα από 100 χρόνια. Λίγο πριν το ξέσπασμα του 1ου Παγκοσμίου Πολέμου, οι απόγονοι των ιδρυτών επιστρέφουν στην Ιταλία αλλά ο τομέας των μπισκότων Αλλατίνη συνεχίζει να έχει κυρίαρχη θέση στην ελληνική αγορά ως τμήμα της γνωστής ELBISCO (Ελληνική Εταιρία Μπισκότων).

Στη Θεσσαλονίκη, στην περιοχή του Ντεπώ, διατηρείται η ωραιότατη Βίλλα Αλλατίνη, εξοχική κατοικία της οικογένειας τότε, η οποία σήμερα στεγάζει υπηρεσίες της περιφέρειας.

Σχετικά πρόσφατα έκανε την εμφάνισή του στην ελληνική αγορά μια σειρά μπισκότων και άλλων σχετικών προϊόντων μεγάλης Βελγικής εταιρίας με εμπορικό όνομα που συνδυάζει το μπισκότο (biscuit) με τον καφέ (coffee). Η επιλογή αυτού του ονόματος για την προώθηση των προϊόντων σε τουλάχιστον 70 χώρες σύμφωνα με την ιστοσελίδα της εταιρίας δεν είναι τυχαία. Αποδεικνύει ότι ο λεξικολογικός πυρήνας του «μπισκότου» παραμένει δυναμικός, ευδιάκριτος και κατανοητός σε τόσες γλώσσες και λαούς.

Το αρτοσκεύασμα των Ρωμαίων τόσους αιώνες μετά από την επινόησή του και έχοντας ταξιδέψει με τόσες μορφές σε όλον τον πλανήτη, συνεχίζει να συγκινεί τους σύγχρονους καταναλωτές παρά την εξάπλωση αμέτρητων ειδών από cookies και cakes. Είναι φορέας πολιτισμού έχοντας ακολουθήσει στρατούς, εξερευνητές και εμπόρους, συνυπάρχει με τα παραδοσιακά αρτοσκευάσματα των λαών που συναντάει, προσαρμόζεται στα διαθέσιμα υλικά κάθε εποχής και περιοχής, γίνεται σύμβολο ιστορικής μνήμης για τους Αυστραλούς και τους Νεοζηλανδούς, σύμβολο κοινωνικής ευαισθητοποίησης για τους Ολλανδούς και αποτελεί μια αξεπέραστη γευστική απόλαυση στην καθημερινότητά μας. Βιβλιογραφικές πηγές

Βιβλιογραφικές Πηγές

elbisco.gr/χρονολόγιο. (χ.χ.). Ανάκτηση από <https://elbisco.gr/%cf%87%cf%81%ce%b-%f%ce%bd%ce%bf%ce%bb%cf%8c%ce%b3%ce%b9%ce%bf/>

https://anzacday.org.au. (χ.χ.). Ανάκτηση από <https://anzacday.org.au/www1-ANZAC-biscuits>

https://greek_greek.en-academic.com. (χ.χ.). Ανάκτηση από https://greek_greek.en-academic.com/38786/%CE%B4%CE%B9%CF%80%CF%85%CF%81%CE%AF%CF%84%CE%B7%CF%82

Vos, A. (χ.χ.). *https://indebuurt.nl/denhaag/nieuws*. Ανάκτηση από <https://indebuurt.nl/denhaag/nieuws/opmerkelijk/er-wordt-beschuit-met-muisjes-uitgedeeld-op-stations-in-den-haag-en-dit-is-waarom~96295/?referrer=https%3A%2F2Fduckduckgo.com%2F>

Αγγελοπούλου, Α. (χ.χ.). *Χάριν λόγου και τέχνης-Χάριν φίλων*. Ανάκτηση από <https://annagelopoulou.blogspot.com/2011/12/h.html>

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ. (χ.χ.). Ανάκτηση από <https://papadopoulou.gr/>

Η Βερωνίκη Σκουφάλου είναι πτυχιούχος του τμήματος Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Α.Π.Θ και του τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Ε.Κ.Π.Α.

Τα επιστημονικά της ενδιαφέροντα εστιάζονται σε θέματα γλώσσας, πολιτισμού και διαπολιτισμικής επικοινωνίας.

Με τον Γιώργο Δούσκο πίσω από τις κάμερες

Συνέντευξη του **Γιώργου Δούσκου**, ιδρυτή και CEO του πρακτορείου βοηθητικών ηθοποιών «Media Characters Agency», στον **Βασίλειο Κατσαμπή** Πλοίαρχο (Ε) ε.α, μέλους της Συντακτικής Επιτροπής των *Θαλασσινών Απόηχων*.

Στην συνομιλία μας με τον κ. Δρούσκο, επιδιώξαμε μέσα από στοχευμένες ερωτήσεις να αναδείξουμε αφενός, την λειτουργία και την συμβολή ενός πρακτορείου βοηθητικών ηθοποιών και αφετέρου, τις προκλήσεις στην επιλογή και διαχείριση του καστ, που διέπονται κάτω από αυστηρές προϋποθέσεις επαγγελματισμού και ασφάλειας στις παραγωγές. Ευελπιστούμε ότι η κουβέντα μας θα αφήσει το ανάλογο αποτύπωμα σε ένα θέμα τόσο ενδιαφέρον αλλά και ταυτόχρονα αθέατο, που αφορά την λειτουργία μιας παραγωγής σε τηλεόραση και κινηματογράφο.

Θαλασσινοί Απόηχοι: Για κάποιον που δεν γνωρίζει καλά τα παρασκήνια της τηλεόρασης και του κινηματογράφου, πώς θα περιγράφατε με απλά λόγια τον ρόλο του πρακτορείου σας σε μια παραγωγή;

— Είμαστε ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στο όραμα του σκηνοθέτη και την πραγματικότητα. Ένα σενάριο μπορεί να γράφει «μια γεμάτη καφετέρια» ή «μια έντονη σκηνή στο δρόμο». Δικός μας ρόλος είναι να ζωντανέψουμε αυτό το κάδρο, επιλέγοντας και διαθέτοντας τους κατάλληλους ανθρώπους (βοηθητικούς ηθοποιούς «κομπάρσους» και ηθοποιούς) που θα δώσουν ρεαλισμό, ενέργεια και αλήθεια σε κάθε πλάνο. Χωρίς τη σωστή στελέχωση του background, καμία σκηνή δεν μπορεί να δείξει πειστική.

Θαλασσινοί Απόηχοι: Υπάρχει ένας μύθος ότι για να γραφτεί κάποιος στο πρακτορείο σας και να παίξει σε μια σειρά, πρέπει να έχει σπουδάσει υποκριτική. Τι ισχύει τελικά;

— Αυτός είναι ίσως ο μεγαλύτερος μύθος και χαίρομαι που μου δίνεται η ευκαιρία να τον καταρρίψω. Για τους βοηθητικούς ρόλους (κομπάρσους) δεν απαιτείται καμία απολύτως προηγούμενη εμπειρία ή σπουδές. Οι παραγωγές αναζητούν καθημερινούς ανθρώπους κάθε ηλικίας, σωματότυπου και στυλ. Είμαστε ανοιχτοί σε όλους: από φοιτητές και συνταξιούχους, μέχρι και εργαζόμενους που θέλουν μια extra απασχόληση ή απλά να ζήσουν την εμπειρία ενός γυρίσματος.

Θαλασσινοί Απόηχοι: Από την άλλη πλευρά, πώς βοηθάει το πρακτορείο σας έναν επαγγελματία ή έναν νέο, ανερχόμενο ηθοποιό;

— Για τους ηθοποιούς λειτουργούμε ως managers και σύμμαχοι. Ένας νέος ηθοποιός είναι δύσκολο να χτυπήσει μόνος του τις πόρτες των μεγάλων παραγωγών ή των διευθυντών κάστινγκ (casting directors). Εμείς

έχουμε χτίσει σχέσεις εμπιστοσύνης ετών με τη βιομηχανία. Όταν μας ζητείται ένα συγκεκριμένο προφίλ για έναν ρόλο, προτείνουμε στοχευμένα τους ανθρώπους μας και τους ανοίγουμε δρόμους που μόνοι τους θα δυσκολεύονταν πολύ να βρουν.

Θαλασσινοί Απόηχοι: Ποια είναι η διαδικασία εγγραφής στο πρακτορείο σας και τι είναι αυτό που προσέχετε περισσότερο σε μια πρώτη επαφή;

— Η διαδικασία είναι εξαιρετικά απλή και γίνεται με φυσική παρουσία του κάθε ανθρώπου στο γραφείο μας. Το πιο κρίσιμο εργαλείο για εμάς είναι οι φωτογραφίες. Δεν χρειαζόμαστε ακριβές, καλλιτεχνικές φωτογραφίες, αλλά καθαρές, πρόσφατες φωτογραφίες και είναι ο βασικός λόγος που ζητάμε να μας επισκεφθούν καθώς η υπόλοιπη διαδικασία εγγραφής θα μπορούσε να γίνει και ηλεκτρονικά. Στην πρώτη επαφή, αυτό που εκτιμάμε πάνω από όλα είναι η ειλικρίνεια και η θετική διάθεση.

Θαλασσινοί Απόηχοι: Πολλοί συνδέουν τα πρακτορεία κάστινγκ μόνο με σινεμά και σήριαλ. Σε τι είδους άλλα projects μπορεί να συμμετάσχει κάποιος μέσω εσάς;

— Η αγορά είναι τεράστια. Το πρακτορείο μας εξυπηρετεί κατά βάση και τροφοδοτεί συνεχώς με κόσμο τηλεοπτικές σειρές και ταινίες. Θα υπάρξει ζήτηση και από τη διαφημιστική αγορά (τηλεοπτικά και ψηφιακά σποτ), τα μουσικά βίντεο κ.λπ., καθώς και εταιρικά βίντεο ή διεθνείς παραγωγές που επιλέγουν την Ελλάδα για τα γυρίσματά τους. Αυτό σημαίνει ότι οι ευκαιρίες για απασχόληση είναι συνεχείς καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Θαλασσινοί Απόηχοι: Πώς διασφαλίζει το δικό σας πρακτορείο τα δικαιώματα των ανθρώπων που στέλνει στα γυρίσματα; Γιατί κάποιος να επιλέξει εσάς;

— Ο επαγγελματισμός και ο σεβασμός στον άνθρωπο είναι οι κόκκινες γραμμές μας. Λειτουργούμε ως ασπίδα για τα μέλη μας. Διασφαλίζουμε ότι τηρούνται οι νόμιμες διαδικασίες, οι συμφωνημένες αμοιβές, τα ωράρια, η ασφάλιση και οι σωστές συνθήκες υγιεινής και διατροφής στο σετ. Όταν κάποιος πηγαίνει σε γύρισμα μέσω του πρακτορείου μας, ξέρει ότι δεν είναι μόνος του, υπάρχει μια ολόκληρη ομάδα από πίσω που τον στηρίζει.

Θαλασσινοί Απόηχοι: Στον χώρο σας ακούγεται συχνά ο όρος "Characters". Μπορείτε να μας εξηγήσετε τι σημαίνει και πώς μπορεί να λειτουργήσει υπέρ ενός ενδιαφερόμενου;

— Characters είναι η επιλογή ενός ατόμου με βάση τα έντονα, ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εμφάνισης ή της προσωπικότητάς του που παραπέμπουν σε έναν συγκεκριμένο «τύπο» ρόλου.

Για παράδειγμα, κάποιος με πολύ αυστηρό παρουσιαστικό μπορεί να είναι ιδανικός για ρόλους εξουσίας, ενώ κάποιος με πιο εναλλακτικό στυλ, τατουάζ ή ιδιαίτερα μαλλιά να ζητείται συνεχώς για νεανικά projects. Αντί να προσπαθεί κανείς να κρύψει την ιδιαιτερότητά του, εμείς τον προτρέπουμε να την αναδείξει, γιατί αυτή μπορεί να είναι το «εισιτήριό» του για το επόμενο γύρισμα.

Θαλασσινοί Απόηχοι: Πιστεύετε ότι η εμπειρία του βοηθητικού ηθοποιού (κομπάρσου) μπορεί να αποτελέσει ένα καλό «σχολείο» για κάποιον που θέλει να ασχοληθεί πιο σοβαρά με τη βιομηχανία του θεάματος;

— Αναμφίβολα! Το σετ είναι το καλύτερο πανεπιστήμιο. Ένας βοηθητικός ηθοποιός έχει τη μοναδική ευκαιρία να βρεθεί στην «καρδιά» της δημιουργίας. Βλέπει πώς στήνονται τα φώτα, πώς κινείται η κάμερα,

πώς κατευθύνει ο σκηνοθέτης τους πρωταγωνιστές και πώς δουλεύουν οι επαγγελματίες κάτω από πίεση. Πολλοί γνωστοί ηθοποιοί ξεκίνησαν από αυτό το στάδιο και έπειτα εγγράφηκαν σε δραματική σχολή, ώστε να εξασκήσουν το επάγγελμα.

Θαλασσινοί Απόηχοι: Πώς βλέπετε το μέλλον της οπτικοακουστικής παραγωγής στην Ελλάδα και ποιος είναι ο στόχος του πρακτορείου σας για τα επόμενα χρόνια;

— Η Ελλάδα γνωρίζει μια πραγματική άνθηση τα τελευταία χρόνια, προσελκύοντας όλο και περισσότερες εγχώριες αλλά και μεγάλες ξένες παραγωγές.

Ο στόχος μας είναι να συνεχίσουμε να αναβαθμίζουμε τον κλάδο, αποδεικνύοντας ότι το casting των βοηθητικών ηθοποιών δεν είναι μια τυχαία διαδικασία, αλλά μια εξειδικευμένη υπηρεσία. Θέλουμε να εμπλουτίσουμε συνεχώς τη βάση δεδομένων μας με νέα, φρέσκα πρόσωπα, ώστε να μπορούμε να καλύψουμε κάθε πιθανή και απίθανη απαίτηση που θα μας ζητηθεί.

Θαλασσινοί Απόηχοι: Κλείνοντας, αν έπρεπε να δώσετε μία και μοναδική συμβουλή σε κάποιον που διαβάζει αυτή τη συνέντευξη και σκέφτεται να κάνει την εγγραφή του σήμερα, ποια θα ήταν αυτή;

— Θα του έλεγα απλά: «Τόλμησέ το και δείξε επαγγελματισμό». Δεν έχεις τίποτα να χάσεις, παρά μόνο να κερδίσεις εμπειρίες, νέες γνωριμίες, χρήματα και μια μοναδική ματιά στον κόσμο της μαγείας της τηλεόρασης.

Όταν όμως έρθει η ώρα του γυρίσματος, δείξε συνέπεια, σεβάσου τα ωράρια και ακολούθησε τις οδηγίες. Η συνέπεια και ο επαγγελματισμός είναι τα χαρακτηριστικά που κάνουν ένα πρακτορείο να σε ξεχωρίσει και να σε καλεί ξανά και ξανά!

Με την ολοκλήρωση της συνέντευξης, θέλουμε να επισημάνουμε ότι το αναγνωστικό κοινό πάντοτε δείχνει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον και εκτίμηση για τα ζητήματα που άπτονται της καλλιτεχνικής σφαίρας. Η συζήτηση αυτή σίγουρα βοήθησε στον εμπλουτισμό της γνώσης μας αλλά και διεύρυνε την θέασή μας γύρω από ένα χώρο που προσφέρει και ευκαιρίες επαγγελματικής απασχόλησης. Ευχόμαστε από καρδιάς Καλές Επιτυχίες στον κ. Δρούσκο και το πρακτορείο του «Media Characters Agency» και τον ευχαριστούμε θερμά που μοιράστηκε μαζί μας τις εμπειρίες του και τις απόψεις του.

Ραβδούχος και Ράβδος: ιστορία και εξέλιξη

Του Σπύρου Μουμούρη, Μουσικού ΠΝ

Τί σημαίνει η λέξη μπάντα; Η λέξη μπάντα προέρχεται από την ιταλική γλώσσα «banda» και σημαίνει συμμορία αλλά και ζώνη. Στην αγγλική γλώσσα η λέξη band έχει την ίδια ετυμολογία επηρεασμένη από τα ιταλικά αλλά επίσης σημαίνει και το δυνατό συναισθηματικό δέσιμο μεταξύ ανθρώπων που συγκροτούν μία δυνατή φιλία. Σε αυτό το δοκίμιο θα κάνουμε μία σύντομη αναφορά στην μπάντα πριν σταθούμε σε ένα στέλεχός της, του οποίου ο ρόλος είναι σχεδόν άγνωστος για την ελληνική πραγματικότητα: τον *Ραβδούχο*.

Από το 17ο αιώνα, η μπάντα οργανώνεται και εμπλουτίζεται με περισσότερα πνευστά όργανα, τόσο χάλκινα όσο και ξύλινα, ενώ, περισσότερες πόλεις καταρτίζουν μόνιμα σχήματα. Σημαντική είναι πλέον και η αναγκαιότητα σχηματών μπάντας στο στρατό κάθε χώρας, καθώς μεταλλάσσεται η τεχνική διεξαγωγής συγκρούσεων στους σχηματισμούς πεζικού. Τον επόμενο αιώνα η μπάντα, με την προσθήκη κι άλλων ακόμη καινούργιων οργάνων θα μεταλλάξει το ηχόχρωμά της σε πιο συμφωνικό ύφος, ενώ σημαντικοί συνθέτες της εποχής θα συνθέσουν έργα και εμβατήρια μόνο για μπάντα. Κάθε χώρα με την εξέλιξη της μπάντας αποκτά και αναπτύσσει τον δικό της τύπο και σχολή μπάντας. Οι Ιταλοί, οι Βρετανοί, οι Ρώσοι, οι Γάλλοι, οι Γερμανοί, θα έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στο πεδίο αυτό. Ακόμα όμως και η μπάντα των γενιτσάρων («μεχτέρ») μέχρι το 1826 θα έχει διαμορφώσει τη δική της ταυτότητα.

Η επιρροή της επί τετρακόσια έτη Βενετικής κυριαρχίας κατέστη ωστόσο ισχυρότατη, με αποτέλεσμα την αφομοίωση της Ιταλικής σχολής με τη Βρετανική κοινωνικοπολιτική κουλτούρα στη μουσική εκπαίδευση. Η πρόσμιξη αυτή διαμόρφωσε την ξεχωριστή πολιτιστική και πολιτισμική ταυτότητα των Επτανήσων, καθιερώνοντας τα θεμέλια της γενικευμένης πνευματικής καλλιέργειας των Επτανησίων, παρέχοντας παράλληλα τη δυνατότητα διατήρησης και διαιώνισης της ελληνικής γλώσσας και της ανάπτυξης του πρώιμου ελεύθερου ελληνικού κράτους, κατά την περίοδο του Ιωάννη Καποδίστρια. Σε αυτό συνετέλεσε το γεγονός ότι μεγάλοι αρχιμουσικοί των Επτανήσων, λόγιοι ποιητές, γιατροί, διπλωμάτες, μετέπειτα εκπρόσωποι της επαναστατικής σχολής, είχαν σπουδάσει σε επιφανή ιδρύματα της Ιταλίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να εμφανιστούν φιλοπροοδευτικοί μουσικοί σύλλογοι και μπάντες, σε όλες τις μεγάλες πόλεις των Επτανήσων, ως ανεξάρτητα φιλαρμονικά ιδρύματα ή δημοτικές μπάντες, οι οποίες συμμετείχαν

σε πολλών ειδών εκδηλώσεις.

Στην απέναντι όχθη του Ατλαντικού, στις ΗΠΑ, θα αρχίσει ένα νέο κύμα ανάπτυξης και εξέλιξης της μπάντας, το οποίο είναι πράγματι αξιοθαύμαστο. Οι μπάντες της Αμερικής ακολουθούν τον δικό τους δρόμο. Αποκτούν το δικό τους ρεπερτόριο. Συνθέτες παγκόσμιας εμβέλειας πρωτοπορούν στις συνθέσεις τους. Η μπάντα εντάσσεται στο σύστημα εκπαίδευσης κάθε πολιτείας των ΗΠΑ, ενώ περνά στα πανεπιστήμια¹, με πρόγραμμα μαθημάτων για σπουδές πάνω στη μπάντα και στις νέες μορφές που μπορεί να παρουσιάζει.

Ας περάσουμε στο κύριο θέμα που αφορά τον ραβδούχο και τη ράβδο. Την εξέλιξή του από την εμφάνισή του με τον τίτλο του DRUM MAJOR, έως το ρόλο που γνωρίζουμε σήμερα.

Ο ραβδούχος εμφανίζεται στη Μεγάλη Βρετανία με τον τίτλο του DRUM MAJOR («αρχιτυμπανιστής» θα λέγαμε σήμερα). Αν και υπάρχουν αναφορές στον τίτλο αυτόν προ του 1590, πιθανότατα να υπήρχε παλαιότερα, ίσως από όταν εμφανίζεται η φάλαγγα των Ελβετών μισθοφόρων στους οποίους και αναφέρεται η παρουσία μουσικού συνόλου αποτελούμενου από κρουστά και πλάγιες φλογέρες (drums and fife) το 1315 στη μάχη του Μοργκαρτέν. Ο DRUM MAJOR θεσμοθετείται το 1650 στον Αγγλικό Στρατό, σε ένα σώμα μουσικών, αποτελούμενο από κρουστά και πλάγιες φλογέρες (fife and drums). Ο ρόλος του σώματος μουσικών ήταν να διατηρεί σε υψηλό επίπεδο το ηθικό των στρατιωτών, να δίνει το ρυθμό κατά τη διάρκεια μίας πορείας και να αποδίδει τα υπηρεσιακά καλέσματα, που αφορούν την καθημερινή ρουτίνα του στρατιώτη (εγερτήριο-πρωινή επιθεώρηση, διανομή συσσιτίου κ.λπ.). Κυρίως όμως, ήταν να μεταβιβάζει τις οδηγίες-πληροφορίες, κατά τη διάρκεια διεξαγωγής και εξέλιξης μίας μάχης από το κέντρο διοίκησης, προς τους διοικητές των λόχων, μέσω των μουσικών κελευσμάτων.

Η θέση του DRUM MAJOR δεν ήταν μία απλή υπόθεση. Στα καθήκοντά του ο DRUM MAJOR υπήρχε πλήθος ευθυνών και αρμοδιοτήτων. Μερικά από αυτά ήταν, να υπερασπίζεται τα μέλη της μπάντας του καθώς οι μουσικοί, αντιμέτωποι με αρνητικές επικρίσεις και αντιδράσεις από τους

1 Mc Crobie Lawrence V, The History of the Wind Band Historical Information.

Ραβδούχος του Σώματος Τυμπάνων και Σαλπικτών των Πεζοναυτών των Ηνωμένων Πολιτειών.

πηγή: https://www.flickr.com/photos/marine_corps/6981859835/

υπολοίπους άνδρες του συντάγματος, διότι ήταν στην πλειοψηφία τους παιδιά κάτω των δεκαπέντε ετών. Καλλιεργούσε σιδηρά πειθαρχία στα μέλη της μπάντας, τα οποία επιθεωρούνταν καθημερινά, ενώ πρόσεχε η κάθε λεπτομέρεια πάνω τους (στολή, όργανο, εμφάνιση, καθημερινή μελέτη, συμπεριφορά) να είναι άψογη. Φρόντιζε οι στολές των μουσικών να μην είναι απαραίτητα ίδιες με τις στολές των στρατιωτών του συντάγματος, ώστε να ξεχωρίζουν για ιδιαίτερα πρακτικούς λόγους. Ειδικό καθήκον της μπάντας καθώς και φροντίδας του DRUM MAJOR κατά τη διάρκεια μιας μάχης ήταν η φύλαξη της σημαίας του συντάγματος. Μετά την καθιέρωση του κόκκινου χρώματος για τα σακάκια του Αγγλικού Στρατού (Φεβρουάριος 1645), οι μουσικοί και ειδικά οι κρουστοί, έχουν από τότε μέχρι και σήμερα, άσπρα παραράμματα με ποικίλα διακριτικά όπως το στέμμα, τον αριθμό του Συντάγματος και τον θυρεό του μονάρχη. Τέλος, προγραμματίζε και επέβλεπε την εκπαίδευση του συνόλου των κρουστών και των μελών της μπάντας, ενώ διατηρούσε την απόδοσή τους σε εξαιρετικό επίπεδο.

Η μπάντα εξαιρούνταν της παροχής άλλων υπηρεσιών ακόμα και αγγαρειών, διότι ανά πάσα ώρα και στιγμή, ειδικά κατά τη διάρκεια μιας εκστρατείας, θα έπρεπε να δοθεί εντολή για γενικό συναγερμό. Φυσικά όπως γίνεται αντιληπτό, ο τρόπος οργάνωσης και εκτέλεσης των καθηκόντων του DRUM MAJOR, επηρέασε άμεσα και τις χώρες που ήταν μέλη της άλλοτε Βρετανικής Αυτοκρατορίας (κοινοπολιτείας σήμερα). Καναδάς, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία, Τζαμάικα, Νότια Αφρική και Ιορδανία έχουν επηρεαστεί τόσο πολύ, που πράγματι παρατηρείται κοινή κινησιολογία-

σημειολογία, ταυτόσημη και απaráλλακτη².

Αν παρατηρήσουμε τη ράβδο από τον τρόπο κατασκευής της, μάς δίνει την εντύπωση ότι πρόκειται για ένα πολεμικό όπλο. Η πλατιά κεφαλή, σε περίπτωση συμπλοκής, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ένας ισχυρός κεφαλοθραύστης όπως το κοντάκι ενός μουσκέτου ή να απωθήσει, να σπρώξει έναν επιτεθμένο στρατιώτη ώστε να χάσει την ισορροπία του και κατόπιν, η αιχμηρή μύτη, να λειτουργήσει ως λόγχη μουσκέτου τραυματίζοντας θανάσιμα τον επιτηθέμενο. Ο DRUM MAJOR όπως και τα μέλη της μπάντας του ήταν οπλισμένοι με ξίφος, ώστε να μπορούν να υπερασπιστούν τη σημαία του συντάγματος αλλά και την ζωή τους. Δομικά οι πρώτες ράβδοι ήταν απλές στην κατασκευή και αποτελούνταν από τρία κύρια μέρη.

Την Κεφαλή (the crown), μία στρογγυλή μεταλλική κατασκευή όχι μεγαλύτερη σε όγκο από άνοιγμα της παλάμης, η οποία στηρίζεται στο δεύτερο μέρος της ράβδου.

Τον κορμό (the staff) δηλαδή το λεπτό κυλινδρικό ξύλινο μέρος της ράβδου, το οποίο κατέληγε σε μία άκρη, το οποίο περιβάλλεται από μία λεπτή αλυσίδα, πλεγμένη σε σχέδιο Χ ώστε να μην γλυστρά από τα χέρια του ραβδούχου.

Την μυτερή άκρη (the ferrule), μία μεταλλική κατασκευή που είναι το τρίτο μέρος της ράβδου, το οποίο αποτελεί συνέχεια του κορμού και καταλήγει σε μία μεταλλική μυτερή άκρη. Συνήθως είχε δεμένα στην αρχή της μεταλλικής

2 History of the british army band The Grenadier Gurdy The Royal scotch Pipe Band Asociation Ahistory of the drums and fifes 1650-1700 G.Derbidge journeal of the society for the army historical Research.

κατασκευής δύο μικρές φούντες οι οποίες καλλωπίζουν την εμφάνιση της ράβδου, ενώ ποικίλουν στο χρώμα καθώς συμβολίζουν και το σύνταγμα στο οποίο ανήκουν η κάθε μία.

Ιδιαίτερο εξάρτημα αλλά σημαντικό για την εμφάνιση του ραβδούχου αποτελεί ο τελαμώννας. Ποικίλει ο τρόπος κατασκευής, ενώ ξεχωρίζει η λεπτομέρεια και η ποιότητα υλικών. Όπως οι ράβδοι στις στρατιωτικές μπάντες, έχει και ο τελαμώννας τον συμβολισμό του. Ποικιλία χρωμάτων, πολυτελή υφάσματα περίτεχνα ραμμένα με χρυσοκλωστή ή ασημοκλωστή, αναγράφοντας τη μονάδα που εκπροσωπεί και τις ιστορικές μάχες που συμμετείχε. Στη θέση δίπλα στην καρδιά όπως τοποθετείται στο σώμα από τον αριστερό ώμο, υπάρχουν ένα ζευγάρι μινιατούρες μπαγκέτες που συμβολίζουν την ιστορική σχέση του ραβδούχου με την αρχική του ρόλο στην μπάντα, ως αρχιτυμπανιστή «DRUM MAJOR». Άρρηκτος ο δεσμός με την ιστορία του και τον σύγχρονο ρόλο του.

Η ετυμολογία της λέξης τελαμώννας προέρχεται από την ελληνική μυθολογία, ενώ πληροφορίες αντλούμε από την Ιλιάδα του Ομήρου. Ο Όμηρος αναφέρεται, μεταξύ άλλων, στη μονομαχία ανάμεσα στον Αίαντα, βασιλιά της Σαλαμίνας, γιο του Τελαμώνα με τον Έκτορα, πρίγκηπα και διαδόχο της Τροίας. Η μονομαχία έληξε με ισοπαλία. Οι δύο αντίπαλοι στο τέλος της μονομαχίας αντάλλαξαν δώρα. Ο Έκτορας δώρισε στον Αίαντα ένα βαρύτιμο σπαθί και ο Αίαντας δώρισε στον Έκτορα μία πολυτιμη ζώνη, δώρο του πατέρα του Τελαμώνα. Εξού λοιπόν και η λέξη «τελαμώννας».

Το ερώτημα όμως που γεννάται, είναι, πώς πέρασε η ράβδος στον DRUM MAJOR και τί επηρέασε τους τότε διοικητές και μουσικούς, για την ανάγκη χρήσης της ράβδου στην μπάντα; Σε αυτό το ερώτημα η βιβλιογραφία δεν είναι σαφής. Η επικοινωνία με ραβδούχους του εξωτερικού όπως ο instructor drum major του Βασιλείου της Ολλανδίας Marc Gouswaart δεν έδωσαν απαντήσεις, καθώς δεν γνωρίζουν με ασφάλεια πότε η ράβδος και για ποιον λόγο ήρθε στα χέρια του DRUM MAJOR. Θα παρατεθεί μία προσωπική έκτιμηση, που κατά πάσα πιθανότητα ακολουθεί την ιστορική διαδρομή στο πώς υιοθετήθηκε η ράβδος.

Λόγχη —> ράβδος

Όπως αναφέραμε στην εισαγωγή, τα πρώτα σχήματα στρατιωτικών μπαντών στην Ευρώπη αποτελούνταν από κρουστά και πλάγιες φλογέρες (fifes and drums). Ακολουθούσαν παντού το σύνταγμα στο οποίο ανήκαν και συμμετείχαν στις μάχες. Η διεξαγωγή μίας μάχης εκείνης της περιόδου, ήταν το απόλυτο οργανωμένο χάος. Αυτό το χάος το έβαζαν σε τάξη οι μουσικοί. Ο διοικητής του συντάγματος εξέδιδε διαταγές για τις οποίες ο DRUM MAJOR είχε άμεση ενημέρωση. Οι διαταγές διαβιβάζονταν στους μουσικούς, οι οποίοι ανήγγειλαν προς τους διοικητές των λόχων, μέσω

των μουσικών καλεσμάτων, τι διαταγές έπρεπε να εκτελέσουν. Οι αξιωματικοί και οι λοχίες ήταν οπλισμένοι με ένα μακρύ δόρυ δυόμιση έως τριών μέτρων, το οποίο ήταν εξοπλισμένο με μία λόγχη. Η χρήση της λόγχης είχε κωδικό κινησιολογίας - σημειολογίας που όριζε τις κινήσεις των στρατιωτών. Πριν λοιπόν τη χρήση της ράβδου στην μπάντα υπήρχε η λόγχη, η οποία έδειχνε με τις κινήσεις της τις εντολές που «άκουγε» από την μπάντα. Δηλαδή ήταν ο κρίκος της διαβίβασης εντολών, προκειμένου να υπάρχει συντονισμός σε όλο το σύνταγμα μέσα στο σκηνικό του απόλυτου χάους. Στις συγχρόνες μπάντες των ευρωπαϊκών χωρών, μπορούμε να διακρίνουμε κινησιολογία των ραβδούχων, βασισμένη στα εγχειρίδια κινησιολογίας της λόγχης, η οποία με τη σειρά της έρχεται από τις αρχές του 17ου αιώνα, την εποχή που η λόγχη ήταν σε ευρεία χρήση. Αναπαράσταση της λόγχης σήμερα, μπορούμε να δούμε από την Προεδρική Μπάντα των ΗΠΑ με έδρα την Ουάσινγκτον, που κατά παράδοση αποτελείται από κρουστά, πλάγιες φλογέρες και μικρές σάλπιγγες. Αν παρατηρήσουμε την κινησιολογία του χειριστή, θα διαπιστώσουμε κοινή βάση κινήσεων με τη συγχρονη ράβδο (fifes and drums³).

Ράβδος τελετάρχη επίσημων εκδηλώσεων της αυλής

Η τήρηση του ρυθμού και του συντονισμού της ορχήστρας για το χορό της Αυλής, μάς αποδεικνύει ότι ο τελετάρχης εκτός από την τήρηση του πρωτοκόλλου, είχε και γνώσεις μουσικής. Η παραπάνω εξέλιξη οδήγησε τους βασιλείς να προσλαμβάνουν συνθέτες που θα ικανοποιούσαν τις επιθυμίες τους. Δέον να αναφερθεί ένας εκπρόσωπος της εποχής εκείνης, ο Ζαν-Μπατίστ Λυλλί. Πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στην Αυλή του Λουδοβίκου του 14ου, ως χορευτής μπαλέτου, συνθέτης μουσικής μπαλέτου, μουσικής για κωμωδίες όπως ο *Αρχοντοχωριάτης* του Μολιέρου, και όπερας. Επίσης διηύθυνε τα σχήματα της Αυλής. Κατά τον εθιμικό τρόπο της εποχής, αναφέρεται ότι κρατούσε μία ξύλινη ράβδο, χτυπώντας στο πάτωμα προκειμένου να κρατά το ρυθμό του σχήματος που διηύθυνε, τον πρόδρομο της σημερινής μπαγκέτας. Οπότε εν προκειμένω, της διατήρησης του ρυθμού σε ένα σύνταγμα πεζικού, όταν βρίσκεται σε πορεία, πιθανώς να πέρασε η ιδέα της χρήσης της ράβδου στην στρατιωτική μπάντα, με όλα τα παραπάνω καθήκοντα που προαναφέραμε. Πολύ πιθανό λοιπόν, η ράβδος να ενσωματώθηκε στην μπάντα από αυτή την επιρροή⁴.

Τη θεσμοθέτηση του DRUM MAJOR ακολουθούν όλοι οι ευρωπαϊκοί στρατοί της εποχής. Ο Βασιλιάς της Πρωσίας

3 David A. Norris-Halberds and Spontons.

4 Spohr and the Baton by Arthur Jacobs.

Η Μπάντα του Πολεμικού Ναυτικού (πηγή: Πολεμικό Ναυτικό)

ας Φρειδερίκος ο Μέγας, φιλόμουσος και εξαιρετικός φλαουτίστας ο ίδιος, το 1763 καθορίζει την σύνθεση της στρατιωτικής μπάντας και την ένταξή της ως κανονικό τμήμα του Πρωσικού Στρατού, με κάθε σύνταγμα πεζικού να έχει την δική του μπάντα. Αυτή η εξέλιξη συνεπάγεται και ακολουθείται φυσικά, από τον ραβδόχο κάθε μπάντας.

Σήμερα, ο ραβδόχος έχει τη θέση του ανώτερου στελέχους της μπάντας (όχι του αρχιμουσικού) και επιμελείται των εμφανίσεων της μπάντας. Η στολή του είναι πανομοιότυπη με την υπόλοιπη μπάντα, αλλά έχει διαφορές ως προς το καπέλο. Φέρει το βρετανικού τύπου γούνινο μαύρο καπέλο της φρουράς του Μπάκινγχαμ, ράβδο και τελαμώνα με το έμβλημα του σώματος των πεζοναυτών, όπου αναγράφονται οι μάχες και οι ηθικές αμοιβές που διαχρονικά έχει λάβει το σώμα των πεζοναυτών.

Στην Ελλάδα, επίσημα ως ραβδόχος εμφανίστηκε για πρώτη φορά με τη Μουσική του Πολεμικού Ναυτικού το 1926 ο Σπύρος Αργαλιάς, ο οποίος είχε μεταβεί για εκπαίδευση στη Μάλτα, στο εκεί παράρτημα της μπάντας των Βρετανών πεζοναυτών (Royal Marines). Ο Σπύρος Αργαλιάς ήρθε τότε σε επαφή με την κουλτούρα μίας ευρωπαϊκής μπάντας και τον τρόπο λειτουργίας της. Με αφορμή το νέο ξεκίνημα της μουσικής ΠΝ, μετά το ναυάγιο του επίτακτου πλοίου *Αλέξανδρος* (10 Μαρτίου 1923) και την απώλεια της πλειοψηφίας των μελών της μπάντας του ΠΝ που επέβαιναν σε αυτό, η καινοτομία αυτή του ραβδόχου για την ελληνική πραγματικότητα της εποχής πέρασε και καθιερώθηκε, ενώ συνοδεύει την ιστορία της μουσικής του ΠΝ μέχρι και σήμερα, ταυτόχρονα με τη σταδιακή της εξέλιξη.

Στον Ελλαδικό χώρο, επίσημα από αρχεία και καταγραφή εμφανίζεται για πρώτη φορά ράβδος στην Κέρκυρα, στη νεοσύστατη τότε Φιλαρμονική Εταιρία Κέρκυρας, από

δωρεά μουσικού της συμφωνικής ορχήστρας του San Giacomo, Giovanni Pavia, τον Απρίλιο του 1841, η οποία και εκτίθεται στο Μουσείο Μουσικής Νικόλαος Χαλικιόπουλος Μάντζαρος, στον πρώτο όροφο του κτηρίου της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κέρκυρας. Δυστυχώς, δεν υπάρχει καταγραφή χειριστού ή άλλων μουσικών που να ήταν ραβδόχοι. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με το επίσημο ελληνικό κράτος. Παρ' ότι υπάρχουν στρατιωτικοί κανονισμοί του 1915 και 1929 στη μουσική του Στρατού, δεν αναφέρεται ως καταγεγραμμένη ειδικότητα ραβδόχου όπως σολίστ ή κορυφαίου μουσικού, ώστε να υπάρχουν ονόματα. Άρα επίσημα θεσμοθετημένος ραβδόχος δεν υπάρχει στις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις ή στα σώματα ασφαλείας ακόμα και σήμερα⁵

Η χώρα μας, ως σύγχρονο ευρωπαϊκό κράτος, οφείλει να δώσει βαρύτητα και να επενδύσει περισσότερο στην παιδεία και στη μουσική εκπαίδευση, όπως οι αρχαίοι Έλληνες. Η περιήγηση σε διαδικτυακές σελίδες ανά τον κόσμο που αφορούν την παγκόσμια οικογένεια των ραβδόχων-εκπαιδευτών, μάς αποδεικνύει πόση απόσταση έχουμε ακόμα να διανύσουμε ως προς την πολιτιστική ανάπτυξη και καλλιέργεια της κουλτούρας και της παιδείας του ραβδόχου στις μπάντες της χώρας μας αλλά και στην οργάνωση της μουσικής κατάρτισης και παιδείας γενικότερα. Σημαντικός παράγοντας στην έλλειψη αυτή είναι η διαδεδομένη αντίληψη ότι η μουσική στη χώρα μας, ενίοτε και η μπάντα, έχει συνδεθεί αποκλειστικά με τη διασκέδαση και όχι με την πολιτισμική ανάπτυξη και διάθεση έκφρασης και δημιουργίας. ■

5 Εμμανουήλ Λούζης, Ιστορία Μουσικής ΠΝ-πηγές από βιβλίο του Αντωνίου Ζερβού απόστρατου αρχιμουσικού Μουσικής ΠΝ.

Μια σύγχρονη ματιά στην κατάθλιψη

Του **Τουλούμη Χαράλαμπου**, Ψυχιάτρου, τέως Συντονιστή Διευθυντή & Διευθυντή Ιατρικής Υπηρεσίας του ΨΝΑ. Ιδιώτη Ψυχιάτρου

Μη επί παντός λυπού (να μην λυπάσαι για το κάθε τι) έλεγε ο Ηράκλειτος, αλλά ο σύγχρονος άνθρωπος έχει στην καθημερινότητά του πολλά να τον απασχολούν, να τον αναστατώνουν και να τον θλίβουν (πόλεμοι, βία, οικονομική δυσπραγία, ανεργία προβληματικές σχέσεις, προβλήματα υγείας, μοναξιά, κ.τ.λ.). Γι' αυτό και δικαιολογημένα ισχυριζόταν ο Χέμινγκγουεϊ ότι η ευτυχία για τον νοήμονα άνθρωπο είναι από τα πλέον σπάνια πράγματα που γνωρίζει.

Η κατάθλιψη είναι μια διαταραχή της διάθεσης (συναισθήματος), η οποία συνιστά εκτροπή της προς την πλευρά της θλίψης, ταλανίζει τον σημερινό άνθρωπο, επηρεάζει αποφασιστικά την ενεργητικότητά του και την ποιότητα ζωής του, και, συχνά τον οδηγεί σε αυτοκτόνες σκέψεις ή πράξεις. Η διαφορά της από την θλίψη (μια συναισθηματική αντίδραση σε ένα ψυχοπιεστικό γεγονός, μια απώλεια ή ένα αδιέξοδο) είναι σαφής για τον ειδικό (αφού επηρεάζεται αποφασιστικά η λειτουργικότητα και ο ίδιος ο πάσχων την αναφέρει σαν μια πρωτόγνωρη γι' αυτόν κατάσταση), όχι όμως για τον μέσο άνθρωπο. Ο Χέρμαν Μέλβιλ (συγγραφέας του Μόμπι Ντικ ή η φάλαινα, έπασχε και ο ίδιος από κατάθλιψη) έλεγε ότι η διάκριση της θλίψης από την κατάθλιψη είναι τόσο δύσκολη όσο και η διάκριση του, πού το ένα χρώμα μεταπίπτει στο άλλο στο ουράνιο τόξο.

Η κατάθλιψη είναι από **τις συνηθέστερες ψυχικές διαταραχές** (η συχνότητα της μείζονος καταθλιπτικής διαταραχής -της πυρηνικής μορφής των καταθλίψεων- είναι 17% σε ορίζοντα μήκους ζωής, 6-7% σε ορίζοντα έτους και 5-6% όσον αφορά την επικράτηση στιγμής, δηλαδή περίπου ένα στα πέντε άτομα θα την εκδηλώσει κατά την διάρκεια της ζωής του, ή περίπου ένα στα είκοσι άτομα του πληθυσμού σε διάστημα 12 μηνών). Οι νοσούντες σε παγκόσμιο επίπεδο (από μείζονα κατάθλιψη μόνο!!) υπερβαίνουν τα 330 εκατομμύρια. Υπάρχει επίσης μια **διαχρονική αύξηση της συχνότητάς της** (π.χ. κατά την περίοδο του κορονοϊού ή την περίοδο των μνημονίων στη χώρα μας, υπήρξε μια σαφής αύξηση στην επικράτησή της) από τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο και μετά (κατ' άλλους από το 1920 και μετά). Η κατάθλιψη **είναι συνηθέστερη στις γυναίκες αναπαραγωγικής ηλικίας** (2 προς 1 υπεροχή έναντι των ανδρών) για λόγους ορμονικούς, τοκετού, διαφορετικών κοινωνικοοικονομικών συνθηκών, ή αδυναμίας εκδραμάτισης των αδιεξόδων της καθημερινότητας, αλλά και από το γεγονός ότι οι γυναίκες ευκολότερα ζητούν ιατρική αρωγή. Η κατάθλιψη είναι μια **νόσος της νεότητας** (η μέση ηλικία εμφάνισης του πρώτου επεισοδίου είναι το 27ο έτος της ηλικίας και το 40% των καταθλίψεων εμφανίζεται πρό του 20ού έτους) Η κατάθλιψη **συνυπάρχει με πλήθος σωματικών** (σακχαρώδης δια-

βήτης, νοσήματα του καρδιαγγειακού, κακοήθειες...), **νευρολογικών** (πολλαπλή σκλήρυνση, επιληψία, αγγειακό εγκεφαλικό επεισόδιο, άνοια, νόσος Πάρκινσον...), αλλά και **ψυχικών νοσημάτων** (αγχώδεις διαταραχές, εξαρτήσεις, διαταραχές προσωπικότητας, σχιζοφρένεια...). Η συνύπαρξη αυτή (η οποία προκύπτει από κοινούς αιτιοπαθογενετικούς μηχανισμούς -όπως το στρες, η νευροφλεγμονή, το οξειδωτικό στρες, η αύξηση των επιπέδων της κορτιζόλης στο αίμα) επιδεινώνει την πρόγνωση και των δύο συνυπαρχουσών καταστάσεων, αυξάνει την αντίσταση στους θεραπευτικούς χειρισμούς, μειώνει το προσδόκιμο της επιβίωσης και αρνητικά επηρεάζει την ποιότητα ζωής των ασθενών. Η κατάθλιψη αποφασιστικά και αρνητικά επηρεάζει την λειτουργικότητα και **προκαλεί ανικανότητα** (αυτή την στιγμή είναι η κύρια αιτία ανικανότητας στις αναπτυγμένες περιοχές του πλανήτη και θα γίνει το 2030 η κύρια αιτία σε παγκόσμιο επίπεδο). Αναφέρεται μάλιστα ότι το 10% περίπου του συνολικού νοσογόνου φορτίου (δηλαδή της ανικανότητας που απορρέει από το σύνολο των νοσημάτων) οφείλεται στην κατάθλιψη. Η κατάθλιψη **κοστίζει** (πέραν του ατομικού κόστους) στους φορείς παροχής περίθαλψης και στην κοινωνία. Το ετήσιο συνολικό κόστος στις Ηνωμένες Πολιτείες υπερβαίνει τα 210 δις \$ και είναι κύρια έμμεσο κόστος (δηλ. απορρέει από απώλεια παραγωγικότητας το 60% του κόστους).

Η κατάθλιψη συνεπάγεται **νευροτοξικότητα** (δηλαδή προκαλεί ατροφία κάποιων περιοχών του εγκεφάλου -όπως π.χ. ο υποκάμπος- αν παραμένει χωρίς ειδική αντιμετώπιση), γεγονός που επιβάλλει την έγκαιρη αντιμετώπισή της.

Η κατάθλιψη προκαλεί **βράχυνση** κατά 10 περίπου έτη (14 στους άνδρες) **στο προσδόκιμο της επιβίωσης**. Η βράχυνση αυτή δεν οφείλεται μόνο στην αυτοκτονικότητα, αλλά και σε άλλα αίτια, όπως η ατυχηματοθνηρία. Η κατάθλιψη **στιγματίζει** (παρά τις έντονες προσπάθειες των τελευταίων ετών για αποστιγματισμό) και συνοδεύεται από **αυτοκτονικότητα** (η αυτοκτονικότητα είναι πλέον των 20 φορές μεγαλύτερη έναντι εκείνης του γενικού πληθυσμού, ενώ το σχεδόν 70% των αυτοκτονούντων ήταν καταθλιπτικοί ασθενείς).

Η κατάθλιψη είναι μια μάλλον **χρόνια και υποτροπιάζουσα** διαταραχή. Από αυτούς που θα εμφανίσουν το 1ο επεισόδιο μείζονος κατάθλιψης (επαναλαμβάνω, της πυρηνικής διαταραχής των καταθλίψεων) το 15% δεν θα έχει άλλο επεισόδιο, το 35% θα έχει υποτροπιάζουσα πορεία (επανεμφάνιση επεισοδίων) και το υπόλοιπο 50% δεν θα έχει άλλα επεισόδια.

Τα **συμπτώματα** της κατάθλιψης περιλαμβάνουν

ένα κράμα ψυχικών (καταθλιπτική διάθεση, ανηδονία -δηλ. αδυναμία βίωσης ευχαρίστησης από δραστηριότητες / αναψυχές που πριν ήταν ευχάριστες-, αισθήματα αναξιοσύνης / απαξίωσης / μηδενισμού, αισθήματα ενοχής, αυτοκτονικότητα -σκέψεις ή ενέργειες βλάβης του εαυτού-, αναποφασιστικότητα, αναβλητικότητα, διαταραχές των γνωστικών λειτουργιών -π.χ. της μνήμης, της συγκέντρωσης, κτλ.-, ψυχοκινητική διέγερση ή αναστολή, ευερεθιστότητα, άγχος, ιδεοληπτικά/ψυχαναγκαστικά, ευσυγκινήσια, λίμναση ιδεών) και σωματικών (αϋπνία ή υπερυπνία, αδυναμία, κόπωση, καταβολή, ανορεξία ή υπερφαγία, ποικίλα άλγη σωματικά) συμπτωμάτων.

Το κράμα αυτό, ιδιαίτερο για τον κάθε ασθενή, προκαλεί δυσκολίες στην διάγνωση, ιδιαίτερα από τους ιατρούς πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας (ΠΦΥ). Σε αυτούς η αναγνωρισιμότητα ακόμα και σήμερα δεν ξεπερνά το 50% (δηλαδή από τους ασθενείς με κατάθλιψη που ζητούν την αρωγή τους αναγνωρίζονται μόνο οι μισοί σαν καταθλιπτικοί), αν και το 10% του συνόλου των ασθενών των είναι καταθλιπτικοί!! Δικαιολογημένα η κλινική εικόνα της κατάθλιψης χαρακτηρίζεται σαν πρωτεύκη, αφού, όπως ο μυθικός Πρωτέας (λέγεται ότι μπορούσε να πάρει ακόμη και την μορφή της φωτιάς), έχει πλήθος μορφών με κυριαρχία άλλοτε των ψυχικών και άλλοτε των σωματικών συμπτωμάτων.

Αιτιοπαθογενετικά η κατάθλιψη προκύπτει από αλληλεπίδραση **γενετικών** (η κληρονομικότητα έχει κάποιο ρόλο στην κατάθλιψη, όχι όμως τόσο ισχυρό όπως στην σχιζοφρένεια, την διπολική διαταραχή ή την διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας, με την κληρονομησιμότητα να προσδιορίζεται γύρω στο 40%), **περιβαλλοντικών** (αρνητικά συμβάντα ζωής, τραυματική παιδική ηλικία, πρόωρη γονεϊκή απώλεια, χρόνιο στρες π.χ. από ανεργία, οικονομική δυσπραγία, κακή σχέση, κακό εργασιακό περιβάλλον, μοναξιά, αξίζει να σημειωθεί ότι ήδη δύο χώρες στον πλανήτη, Ηνωμένο Βασίλειο και Ιαπωνία, έχουν συστήσει Υπουργείο Μοναξιάς, ανθυγιεινός τρόπος ζωής -καθιστική ζωή, κακή διαίτα, κάπνισμα, κατάχρηση ουσιών, σωματικό νόσημα, παχυσαρκία, απουσία υποστηρικτικών συστημάτων, αλλά και παράγοντες όπως η κλιματική κρίση, η ατμοσφαιρική ρύπανση, η ηχορύπανση, οι φυσικές καταστροφές) και **ψυχολογικών/βιολογικών** (νευρομεταβιβαστικές διαταραχές -οι νευρομεταβιβαστές είναι χημικές ουσίες, όπως η σεροτονίνη, η νοραδρεναλίνη και η ντοπαμίνη, με τις οποίες επικοινωνούν οι νευρώνες μεταξύ των-, χρόνια φλεγμονή στον εγκέφαλο, διαταραχές στην πλαστικότητα/αναγεννητική ικανότητα του εγκεφάλου, διαταραχές

στο εντερικό μικροβίωμα -την μικροβιακή χλωρίδα του εντέρου-, αλλά και στον άξονα υποθάλαμος-υπόφυση-επινεφρίδια με αποτέλεσμα την υπερκορτιζολαιμία παραγόντων.

Η θεραπεία της κατάθλιψης περιλαμβάνει τον συνδυασμό ψυχοθεραπείας με αντικαταθλιπτικά. Ψυχοθεραπείες που αποδίδουν είναι οι γνωσιακού τύπου και η διαπροσωπική. Προβληματισμοί αναφορικά με αυτές αφορούν το κόστος, την όχι άμεση αποτελεσματικότητα (η οποία όμως διαρκεί περισσότερο εκείνης των αντικαταθλιπτικών) και την έλλειψη επαρκώς εκπαιδευμένων, έμπειρων ψυχοθεραπευτών.

Η ψυχοθεραπευτική προσέγγιση προτείνεται για όλους τους βαθμούς σοβαρότητας της κατάθλιψης (για την ήπια/μέτρια κάποτε προτείνεται και σαν μονοθεραπεία), είναι όμως μια χρονοβόρα συχνά διαδικασία.

Η φαρμακοθεραπεία της κατάθλιψης πέραν των αμιγώς αντικαταθλιπτικών περιλαμβάνει τους σταθεροποιητές της διάθεσης (λίθιο...), τα νέα, άτυπα αντιψυχωτικά (κουετιαπίνη...), αλλά και ουσίες όπως το φυλλικό, η τοξίνη του κλωστηριδίου της αλλαντίασης, ή η κεταμίνη (π.χ. εισπνεόμενο εκνέφωμα).

Από τα αντικαταθλιπτικά κύρια χρησιμοποιούνται οι εκλεκτικοί αναστολείς επαναπρόσληψης της σεροτονίνης (SSRIs), οι αναστολείς επαναπρόσληψης της σεροτονίνης και της νοραδρεναλίνης (SNRIs), η μιρταζαπίνη, και, σπάνια πλέον, τα παλαιά τρικυκλικά αντικαταθλιπτικά.

Υπάρχουν όμως ακόμα και σήμερα προβλήματα με αυτά, όπως η χαμηλή των αποτελεσματικότητας (το % της ύφεσης -δηλ. της υποχώρησης της κατάθλιψης με επάνοδο της λειτουργικότητας στο επίπεδο προ της νόσησης- μόλις που υπερβαίνει το 30%, με αποτέλεσμα την συχνή αλλαγή του αντικαταθλιπτικού, την συγχόρησή του με άλλο αντικαταθλιπτικό, ή την ενίσχυσή

του με άλλη ουσία), η εμφάνιση του αποτελέσματος μετά από 2-4 εβδομάδες, η ασφάλειά των σε περιπτώσεις υπερδοσολογίας (π.χ. στο πλαίσιο απόπειρας αυτοκαταστροφής), οι ανεπιθύμητες ενέργειες που συνοδεύουν την λήψη των (σεξουαλικού τύπου -στυτική δυσλειτουργία, ανοργασμία, ελάττωση της λίμπιντο...-, γαστρεντερικές, αύξηση βάρους...) και αρχικά είχαν υποτιμηθεί, και, η χαμηλή συμμόρφωση (δηλ. η λήψη της συσταθείσας αγωγής σύμφωνα με τις οδηγίες του ειδικού), η οποία για την κατάθλιψη δεν υπερβαίνει το 50-60%.

Πέραν των φαρμάκων που προαναφέρθηκαν στην αντιμετώπιση της κατάθλιψης χρησιμοποιούνται (ή συνδυάζονται με φάρμακα) άλλες θεραπευτικές προσεγγίσεις όπως η ηλεκτροσπασμοθεραπεία (λίαν αποτελεσματική μέθοδος με βαρύ όμως αρνητικό κοινωνικό φορτίο), ο μαγνητικός συντονισμός, η φωτοθεραπεία, η αλλαγή του τρόπου ζωής (που περιλαμβάνει άσκηση, επαρκή ύπνο, καλή διαίτα, διακοπή των εξαρτήσεων), η επιδίωξη κάποιου στόχου/σκοπού, η ένταξη σε κάποια ομάδα, οι τεχνικές χαλάρωσης κ.τ.λ.

Γενικά, ακόμα και σήμερα που υπάρχουν αρκετά μέσα για την αντιμετώπιση της κατάθλιψης, τα χάσματα (ελλείμματα) στην αντικαταθλιπτική αγωγή είναι πολλά. Μεταξύ αυτών η πτωχή αναγνωρισιμότητα της κατάθλιψης (παρά τις προσπάθειες ευαισθητοποίησης του κοινού και των ειδικών, όπως με την θέσπιση ημέρας κατάθλιψης κ.τ.λ.), η ανεπαρκής εφαρμογή της αντικαταθλιπτικής αγωγής (η οποία χορηγείται στο περίπου 40% των ασθενών μόνο!!) (επαρκή αγωγή στις χώρες υψηλού/μέσου εισοδήματος λαμβάνει μόνο το 14% των ασθενών!!), η εύκολη πρόσβαση στον ειδικό (δεν υπερβαίνει το 20% των ασθενών). ■

Αποχαιρετισμός στον Αρχιπλοίαρχο (Δδ) Γιάννη Χαρτοφύλη ε.α. ΠΝ

Από τον Αρχιπλοίαρχο (Δδ) Γεώργιο Αλιφέρη ε.α. ΠΝ

Αθήνα 17-03-2026

Αγαπημένε συνάδελφε, φίλε και κουμπάρε μου Γιάννη, με βαθύτατη θλίψη και συγκίνηση, συγκεντρωθήκαμε εμείς που σε γνωρίσαμε και σ' αγαπήσαμε -συγγενείς, γνωστοί, φίλοι και συνάδελφοι ε.ε. και ε.α., κι ήλθαμε να σου απευθύνουμε το στερνό αντίο, σ' αυτή τη μεγάλη και ιερή ώρα του αποχωρισμού και να ευχηθούμε ο Άγιος Θεός, να σε αναπαύσει εν χώρα ζώντων.

Μας πίκρανε πολύ ο θάνατός σου, γιατί χάσαμε έναν εξαίρετο φίλο, έναν εκλεκτό συνάδελφο, έναν αφοσιωμένο σύζυγο, στοργικό πατέρα και παππού, έναν υπέροχο άνθρωπο, που ήξερε να σκορπά το γέλιο και τη χαρά στους γύρω του και να χαρίζει απλόχερα το κέφι στη συντροφιά του.

Γνωριστήκαμε πριν από 64 χρόνια, στον ευλογημένο τόπο της Ναυτικής Βάσης του ΚΕ ΠΟΡΟΣ, όπου λειτουργούσε η Σχολή Ναυτοπαίδων, εγώ νεοκαταταγής στο ΠΝ και συ με προϋπηρεσία 4 ετών, νέοι κι οι δυο, γεμάτοι ζωντάνια, δυναμισμό και όρεξη για δουλειά, με κοινή αγάπη για το Ναυτικό και κοινό ιδανικό την όσο το δυνατόν καλύτερη προσφορά των υπηρεσιών μας και την εκπλήρωση της αποστολής μας, που ήταν η μόρφωση, η διαπαιδαγώγηση, και η κατάρτιση των μελλοντικών στελεχών του Ναυτικού μας, πράγμα στο οποίο υπήρξαμε συνεπείς μέχρι την αποστρατεία μας.

Δύσκολη η αποστολή, αλλά και σταθερή η θέλησή κι η αφοσίωσή μας και την φέραμε εις πέρας με επιτυχία.

Η Υπηρεσία, αναγνωρίζοντας την προσφορά σου, σου απένειμε όλους τους τιμητικούς τίτλους και τα αξιώματα που πριν λίγο ακούσαμε, κατά την ανάγνωση του βιογραφικού σου.

Συνυπηρετήσαμε αρκετά χρόνια στο ΚΕ ΠΟΡΟΣ όπου διετέλεσα βοηθός σου σε κάποιες υπηρεσίες του και είχαμε άριστη συνεργασία. Πέρα από την κύρια αποστολή σου, ήσουν πάντα πρόθυμος σε κάθε εθελοντική αποστολή. Στη συνέχεια, αναπτύξαμε και προσωπική και οικογενειακή φιλία που επισφραγίστηκε με το να γίνω ανάδοχος της κόρης σου Ελισάβετ, την οποία υπεραγαπώ.

Γιάννη μου, στη διάρκεια των 31 χρόνων που υπηρέτησες το Πολεμικό μας Ναυτικό ευτύχησες να αποκτήσεις μόνο φίλους, οι οποίοι σε αγαπούσαν πραγματικά και πάντοτε είχαν να πουν ένα καλό λόγο για σένα.

Σε σχετικές αναρτήσεις που έγιναν στο διαδίκτυο για τον θάνατό σου, εκατοντάδες, συνάδελφοι πρώην μαθητές και γνωστοί σου εξέφρασαν τη λύπη τους και ευχήθηκαν συλλυπητήρια στους οικείους σου.

Μετά την αποστρατεία σου που εγκαταστάθηκες μόνιμα στην Αθήνα με την οικογένειά σου, συνεχίσαμε να έχουμε άριστες προσωπικές και οικογενειακές σχέσεις. Ερχόσουν τα καλοκαίρια στον Πόρο τον οποίο υπεραγαπούσες κι έψελνες ξανά όπως παλιά στον Ιερό ναό του Αγίου Νικολάου του ΚΕ ΠΟΡΟΣ, στον οποίο αφιλοκερδώς είχες προσφέρει τις υπηρεσίες του ψάλτη για 20 συνεχή χρόνια κι αναπολούσαμε τα ωραία χρόνια της νιότης μας που ζήσαμε στο νησί του.

Οι ιερείς των πέντε εκκλησιών του Πόρου και του Αγίου Αντωνίου των Σπετσών προχθές την Κυριακή σε μνημόνευσαν και σήμερα το πρωί οι καμπάνες τους ήχησαν πένθιμα.

Μετά την αποστρατεία σου και μέχρι σήμερα συνέχισες την ενεργό δράση, ως ψάλτης στο ναό της ενορίας σου, με συγγραφή βιβλίων και άρθρων, έκδοση της εφημερίδας ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ ΝΕΑ, την οποία μου έστελνες ανελλιπώς ώστε ορισμένοι Ποριώτες νόμιζαν ότι κατάγομαι από τη Νίσυρο, προήδρευες δε με επιτυχία για πολλά χρόνια στον πολιτιστικό Σύλλογο της Νισύρου «Ο ΓΝΩΜΑΓΟΡΑΣ». Για την εν λόγω δράση σου παραπέμπω στο αποχαιρετιστήριο μήνυμα του Δημάρχου της Νισύρου, το οποίο αναρτήθηκε στο διαδίκτυο, εκτιμώ ότι θα αναγνωστεί στη συνέχεια.

Η τελευταία τηλεφωνική μας επικοινωνία έγινε το προηγούμενο βράδυ του θανάτου σου και όλα ήταν μια χαρά, την επομένη όμως απρόσμενα και αναπάντεχα πληροφορήθηκα το μοιραίο και μου ήταν αδύνατο να το πιστέψω.

Τώρα όμως ήλθε και για σένα το πλήρωμα του χρόνου. Ήρθε η ώρα να ακολουθήσεις την κοινή των ανθρώπων μοίρα και να πάρεις το δρόμο για την αιώνια κατοικία σου. Φεύγεις πλήρης ημερών και με την ικανοποίηση ότι, με την αγαπημένη σου σύζυγο Ελένη δημιουργήσατε μία εκλεκτή οικογένεια, με τις τρεις εξαιρετικές θυγατέρες σας, την Άννα, την Ασπασία και την Ελισάβετ. Φεύγεις με την αγάπη και την καλή μαρτυρία μιας ολόκληρης κοινωνίας, μέσα στην οποία έζησες. Σ' αυτή τη μεγάλη ώρα του αποχωρισμού, υποκλίνομαι με σεβασμό στη μνήμη σου και εύχομαι να είναι όντως μακαρία η οδός, που θα πορευθείς. Και σαν φθάσεις στο τέρμα να σε περιμένει ο Δίκαιος Κριτής, με ορθάνοικτες τις πύλες της Ουράνιας Βασιλείας του και να σου απευθύνει το

«Είσελθε δούλε εις την χαρά του Κυρίου σου». Εύχομαι δε την εξ'Υψους παρηγορίαν στην σύζυγο σου Ελένη, στις κόρες σας, στα εγγόνια σας, στους λουπούς συγγενείς και σ' όσους πίκρανες με το θάνατό σου, ο Μεγαλοδύναμος να δίνει δύναμη και κουράγιο να αντέξουν τη θλίψη και το κενό που τους άφησες.

Αγαπητέ Γιάννη για μας δεν πέθανες, γιατί όπως λέει σοφά ο ποιητής «Αδιάφορο τα χρόνια κι αν περνάνε τότε οι νεκροί πεθαίνουν, όταν τους λησμονάμε» Εμείς θα σε θυμόμαστε για πάντα με πολλή αγάπη.

ΑΙΩΝΙΑ ΣΟΥ Η ΜΝΗΜΗ

Αποχαιρετισμός στον Λάμπρο Σοφρά ε.α. ΠΝ

Από τον Αντιναύαρχο Βασίλη Μαρτζούκο ε.α. ΠΝ, Επίτιμο Διοικητή ΣΝΔ, Αντιπρόεδρο ΕΛΙΣΜΕ

Φίλε και συμμαθητή Λάμπρο,

Σε αποχαιρετούμε σήμερα 55 χρόνια μετά την πρώτη μας γνωριμία στην ΣΝΔ που έμελλε να είναι η βάση μίας ανέφελης και διαρκούς φιλίας. Πέρα από τις ατέλειωτες κοινές αναμνήσεις όλων στην Σχολή, οι δυο μας είχαμε επιπλέον τις προπονήσεις και αγώνες της ομάδος κωπηλασίας όπου διακρινόσουν για το πείσμα και την θέληση για την νίκη. Εκτός της Σχολής, η νεανική τρέλλα μας χάρισε όμορφες στιγμές και χτυποκάρδια που πάντοτε μοιραζόμαστε.

Στο λειτούργημά μας γνωρίσαμε περιπετειώδεις πολιτικές μεταβολές, είμαστε παρόντες σε όλες τις κρίσεις με την Τουρκία και εξοικειωθήκαμε στην ιδιαίτερα απαιτητική υπηρεσία μας επί των πλοίων του Στόλου αλλά και σε επιτελικές θέσεις ξηράς. Αντιμετώπιζες κάθε δοκιμασία με αισιοδοξία, ενθουσιασμό και αστείρευτο χιούμορ. Διέθετες ιδιαίτερη ναυτική αντίληψη και δεν είναι τυχαίο, το ότι έφερρες κεντημένα στο μανίκι σου τα ναυτικά προσόντα της τάξεώς μας και τα 4 έτη στην Σχολή.

Ευθύς, αποφασιστικός και κάποιες φορές παρορμητικός, δήλωνες απερίφραστα ότι πίστευες, δίχως να στρογγυλεύεις την γλώσσα σου και δίχως να σκέπτεσαι τυχόν βλαπτικές συνέπειες για εσέ. Στο Ναυτικό υπάρχουν άριστοι Αξιωματικοί στον επιτελικό, επιστημονικό και ερευνητικό τομέα. Είναι εν τούτοις πολύ λιγότεροι οι Αξιωματικοί που μπορούν να αποφασίζουν άμεσα και να εκτελούν την αποστολή τους εν μέσω αβεβαιότητας, κακουχίας και ομίχλης πληροφοριών. Είναι λίγοι επίσης οι Αξιωματικοί που το πλήρωμα τούς ακολουθεί πιστά ακόμη και στην ανατροπή και την υπέρβαση. Λάμπρο, δεν σου δόθηκε η ευκαιρία να το αποδείξεις αλλά πιστεύω ότι ήσουν ένας από αυτούς.

Στους τακτικούς καφέδες μας ως απόστρατοι κράτησες το χιούμορ, τον σαρκασμό και τον αυτοσαρκασμό σου παρά τις ταλαιπωρίες υγείας των τελευταίων ετών. Από σήμερα αφήνεις κενό μεταξύ των συμμαθητών μας και αφήνεις ορφανή την τετράδα των συμμαθητών που ήταν ιδιαίτερα ενωμένη επί 55 χρόνια. Οι συμμαθητές σου και σίγουρα ο Γιάννης, ο Σταμάτης και εγώ θα σε θυμόμαστε ως τον μεγαλόσωμο γελαστό έφηβο που λάτρεψε την θάλασσα και που ήθελε να χαρεί με κάθε τρόπο το μεγάλο δώρο της ζωής.

Στην σύζυγο, τα αδέρφια, τις κόρες, τις εγγονές και τους συγγενείς σου, εκφράζω τα βαθύτατα συλλυπητήριά μου.

Ας είναι ελαφρύ το χώμα που θα σε σκεπάσει αδελφέ μας Λάμπρο.

09 – Ιουλίου – 2026

Μνήμη Ναυάρχου ΠΝ Ευάγγελου Λαγάρα Επίτιμου Α/ΓΕΝ

Από τον Υποναύαρχο Ιωάννη Π. Οικονομόπουλο ε.α. ΠΝ

Ευάγγελε Λαγάρα,

Σε αποχαιρετώ εκ μέρους των ολίγων επιζώντων και με προβλήματα υγείας συμμαθητών.

1953 - 2026. Χρόνια 73. Ο χρόνος εκμετρά την ζωή και το ημερολόγιο την καταγράφει. Εξεμέτρησε την ζωή σου μέχρι το βαθύ γήρας. Το δε ημερολόγιο την κατέγραψε τιμητικά.

Το 1953 περάσαμε την Πύλη της Σ.Ν.Δ. Έφηβοι, άγνωστοι μεταξύ μας, διαφορετικής προελεύσεως, τρόπου ζωής και συνηθειών. Αλλά με την αύρα της νιότης, της αθωότητας και της ορμητικότητας. Τώρα, με τον χρόνο να εκμετρά την ζωή μας, ένας-ένας βγαίνουμε από την ζωή.

Δόκιμοι λοιπόν, στην Σ.Ν.Δ. Κολλέγιον υψηλού επιπέδου εκπαίδευσεως αλλά και διαπαιδαγωγήσεως με ηθικές αξίες και ιδανικά. Επιδίωξη η διάπλαση Αξιωματικών του ΠΝ κατά τα ελληνοχριστιανικά ιδανικά και την ιστορία μας. Πυξίδα μας το τρίπτυχο: «Πατρίδα, Θρησκεία, Οικογένεια».

Πατρίδα το προφανές, θρησκεία «το εκ των ων ουκ άνευ» δηλαδή το απαραίτητο. Ο Μακρυγιάννης έγραψε στα απομνημονεύματά του: «Η πατρίδα του κάθε ανθρώπου και η θρησκεία του είναι το παν». Ο δε Άγγλος λόγιος Christofer Dawson (1889-1970) συμπληρώνει: «οι μεγάλες θρησκείες συνιστούν τον θεμέλιο λίθο στον οποίον χτίζονται οι πολιτισμοί». Ανήκομε στον Χριστιανισμό με την κορυφαία ηθική διδασκαλία.

Μεταξύ των πρωτοετών δοκίμων του 1953, που κλήθηκαν να γαλουχηθούν σύμφωνα με τα προαναφερθέντα, ήταν και ο Ευάγγελος Λαγάρας. Ένας έφηβος ωραίος, επιμελής και άριστος μαθητής, γι' αυτό και βαθμοφόρος όταν γίναμε διοικούσα τάξη. Πειθαρχικός, προσεκτικός και με χαμόγελο που διατήρησε μέχρι το τέλος της ζωής του. Φέρελπις Δόκιμος. Στην Σ.Ν.Δ. η ζωή σπαρτιατική. Πρόγραμμα εξαντλητικό, εκπαίδευση και εκπαιδευτικά ταξίδια, αλλά και Διαπαιδαγώγηση. Μία τετραετία με πλήθος περιστατικών και συμβάντων, που δεν είναι δυνατόν να αναφερθούν εδώ· θα αναφέρω μόνο ένα, λόγω της ιστορικότητάς του.

Το 1956, ως τριτοετείς Δόκιμοι, είχαμε έναν ωραίο, θερινό πλου, με το Β.Π. ΑΡΜΑΤΩΛΟΣ και Κυβερνήτη τον Αντιπλοίαρχο Γεώργιο Μόραλη. Μαζί μας και ο τότε Διάδοχος Κωνσταντίνος της Ελλάδος.

Μια ωραία φωτογραφία στο κατάστρωμα του Β.Π. ΑΡΜΑΤΩΛΟΣ, μετά τον απόπλου από την Πορτογαλία απεικονίζει ομάδα Δοκίμων με τον Διάδοχο να φορά πηλίσκο για να ξεχωρίζει και τον τριτοετή Δόκιμο Ευάγγελο Λαγάρα με μαύρο πουλόβερ, για να αναγνωρίζεται ως Δόκιμος Υπηρεσίας.

Τελευταίο λιμάνι του εξωτερικού ήταν η Βηρυτός του Λιβάνου, γνωστή και ως Παρίσι (τότε) της Ανατολής. Αποπλεύσαμε για Ελλάδα και θα παραπλέαμε την Κύπρο, χωρίς να την προσεγγίσουμε λόγω της αγγλικής αποικιοκρατίας και του αγώνα της ΕΟΚΑ Β' εναντίον της. Πριν τον απόπλου από Βηρυτό, άνδρες της ΕΟΚΑ Β' μας έδωσαν προκήρυξη και μας προέτρεψαν να την διαβάσουμε παραπλέοντας την Κύπρο, την οποία να βοηθήσουμε στον αγώνα της. Αργότερα το ΠΝ έπραξε το χρέος του, όσο το επέτρεψαν οι ισχυροί, πληρώνοντας τον φόρον αίματος. Την προκήρυξη της ΕΟΚΑ Β' έχω δώσει στο Ιστορικό Μουσείο της Σ.Ν.Δ.

Μετά την αποφοίτησή μας τον Ιούνιο του 1957 ακολουθήσαμε την επιμόρφωση και την σταδιοδρομία μας, με καταστάσεις ήρεμες ή δύσκολες, καιρούς ευχάριστους ή χαλεπούς, θάλασσες γαλήνιες ή φουρτουνιασμένες.

Αργότερα, συμπληρώσαμε το προαναφερθέν τρίπτυχο και με την οικογένεια. Ευτύχησες να δημιουργήσεις την δική σου, με την Ελένη σύζυγο πιστή, αφοσιωμένη, δυνατή και βοηθό, που κράτησε την οικογένεια κατά την απουσία σου Ευάγγελε, σε καιρούς χαλεπούς. Αποκτήσατε τον Λουκά και τον Σπύρο, με επιτυχημένη σταδιοδρομία. Ο Λουκάς ανώτερο τραπεζιτικό στέλεχος και ο Σπύρος Αντιναύαρχος στο ΠΝ, τώρα. Οι γιοί έκαναν την δική τους οικογένεια, χαρίζοντας εγγόνια στον παππού και την γιαγιά πλέον, συμπληρώνοντας την ευτυχία σας.

Ευάγγελε, φεύγεις απ' την ζωή έχοντας κερδίσει ό,τι επιθυμεί ένας άνδρας: επιτυχημένη σταδιοδρομία και οικογενειακή θαλπωρή. Κράτησες την σκυτάλη του χρόνου επάξια και την παραδίδεις κατά τον φυσικό νόμο.

Το σώμα «χους ει και εις χουν απελεύσει». Αλλά η ψυχή σου φτερουγίζει, Ένθα κατά την θρησκεία μας δεν υπάρχει λύπη και στεναγμός αλλά ζωή ατελεύτητος. Έφυγες από την γήινη ζωή αλλά και από τα δηλητήριά της. Η Κοσμολογία αδυνατεί να προσδιορίσει το Επέκεινα. Ο διάσημος Άγγλος, ανάπηρος καθηγητής Stephen Hawking είχε γράψει «αδυνατούμε να απαντήσουμε στα αιώνια υπαρξιακά ερωτήματα διότι η ανθρώπινη διάνοια είναι περικλειστη και δεσμευτική». Πράγματι· είναι δυνατόν το δημιούργημα (ο άνθρωπος) να ερμηνεύσει το έργο του Θεού Δημιουργού;

Μένουμε λοιπόν στην Ανάμνηση. Ο τόπος ενταφιασμού ονομάζεται μνήμα και τελούμε τα μνημόσυνα. Ο Καζαντζάκης έχει γράψει: «οι νεκροί ζουν όσο οι ζωντανοί τους θυμούνται».

Ευάγγελε θα σε θυμόμαστε. Στην οικογένειά σου ευχόμεθα την παρηγοριά και την γαλήνη που φέρνει ο πανδαμάτωρ χρόνος και στην σύζυγο Ελένη πολύχρονη στο χρέος της.

Αθήνα, 24 Ιουλίου 2026

**Αξιότιμη οικογένεια του αείμνηστου συναδέλφου,
Επιτίμου Διευθύνοντα Συμβούλου Ε.Α.Α.Ν.
Πλοίαρχου (Ε) Γρηγόριου Γεωργακόπουλου ΠΝ ε.α.**

Θα ήθελα να σας εκφράσω τα βαθιά και ειλικρινή συλλυπητήρια τόσο εμού, όσο και του Δ/Σ της Ενώσεως Αποστράτων Αξιωματικών Ναυτικού (Π.Ν.-Λ.Σ.), για την απώλεια του εξαίρετου συναδέλφου και Επιτίμου Διευθύνοντα Συμβούλου Ε.Α.Α.Ν., Πλοίαρχου (Ε) Γρηγόριου Γεωργακόπουλου ΠΝ ε.α.

Ο Πλοίαρχος (Ε) Γρηγόριος Γεωργακόπουλος ΠΝ ε.α., υπήρξε εξαίρετο μέλος της οικογένειας της Ε.Α.Α.Ν. και του Πολεμικού Ναυτικού και πάντα θα τον θυμόμαστε με βαθιά εκτίμηση για την προσφορά και το έργο του.

Η μνήμη του να σας δίνει παρηγοριά και κουράγιο.

Ο Πρόεδρος Ε.Α.Α.Ν.

Αντιναύαρχος ε.α. Θεόδωρος Γερούκης ΠΝ

**Βιογραφικό σημείωμα αποβιώσαντος Πλοίαρχου (Ε) ε.α.
ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΝ**

Γεννήθηκε στη Μεσσηνία το 1937. Το 1956 εισήλθε στο Πολεμικό Ναυτικό ως Δίοπος εθελοντής ραδιοτεχνίτης. Το 1958 προήχθη στο βαθμό του Υποκελευστή Β', το 1962 του Υποκελευστή Α', το 1966 του Κελευστή και το 1969 του Ανθυπασπιστή.

Το 1974 προήχθη στο βαθμό του Σημαιοφόρου, το 1977 του Ανθυποπλοίαρχου, το 1982 του Υποπλοίαρχου. Το 1986 του Πλωτάρχη και την 18-05-1991 του Αντιπλοίαρχου.

Την 30-06-1991 αποστρατεύτηκε με το βαθμό του Αντιπλοίαρχου.

Στον Αντιπλοίαρχο (Ε) Γρηγόριο Γεωργακόπουλο ΠΝ, είχαν απονεμηθεί το σύνολο των προβλεπόμενων για το βαθμό και τα καθήκοντά του Μεταλλίων και Διαμνημονεύσεων.

Προήχθη στο βαθμό του Πλοίαρχου (Ε) ε.α. ΠΝ σύμφωνα με το ΦΕΚ 2022 Γ'/19-10-2019.

Εκ μέρους του Πολεμικού Ναυτικού εκφράζονται τα πιο θερμά συλλυπητήρια προς την οικογένεια, τους συγγενείς και φίλους του εκλιπόντος.

Αποχαιρετισμός στον πατέρα μου

Αγαπημένοι συγγενείς, φίλοι και συνάδελφοι,

Σήμερα αποχαιρετούμε τον πατέρα μας. Θέλω να σας πω δυο λόγια από εμένα και τον αδερφό μου το Δημήτρη.

Ο πατέρας μας έφυγε πλήρης ημερών, στα 89 του χρόνια. Μα πάνω απ' όλα, έφυγε πλήρης αγάπης· αγάπης που έδωσε απλόχερα αλλά και πήρε σε όλη του τη ζωή.

Η αγάπη αυτή ξεκίνησε από την οικογένειά του και τον συνόδευσε σε κάθε του βήμα. Αγάπησε τους γονείς του, τα αδέρφια του και τους γαμπρούς του και τα ανίψια του, και τους συγγενείς του.

Και στάθηκε δίπλα τους όταν, πριν από σχεδόν εβδομήντα χρόνια, ήρθαν από το χωριό στην Αθήνα για να χτίσουν μια καλύτερη ζωή.

Στη συνέχεια, δημιούργησε τη δική του οικογένεια, την οποία υπηρέτησε με την ίδια αφοσίωση.

Αγάπησε βαθιά τη σύζυγό του, τα παιδιά του και τα εγγόνια του.

Υπήρξε ένας εξαιρετικός σύζυγος, ένας καλός πατέρας και ένας περήφανος παππούς.

Παράλληλα, ένα εξίσου σημαντικό κομμάτι της ζωής του ήταν το Πολεμικό Ναυτικό, που για εκείνον αποτέλεσε μια δεύτερη οικογένεια.

Υπηρέτησε ως εν ενεργεία αξιωματικός για 40 χρόνια και στη συνέχεια παρέμεινε δραστήριος στην Ένωση Αποστράτων για 25, συμπληρώνοντας συνολικά εξήντα πέντε χρόνια προσφοράς.

Για όλους εμάς, το Πολεμικό Ναυτικό δεν ήταν απλώς η δουλειά του ήταν ένα μεγάλο κομμάτι της ζωής της οικογένειάς μας.

Η σχέση του αυτή με το Ναυτικό αποτυπώνεται έντονα σε στιγμές που δεν θα ξεχάσουμε ποτέ. Το 1974, στις εχθροπραξίες με την Τουρκία, τον είδαμε να μας αποχαιρετά για να φύγει και να πάει στο πολεμικό πλοίο.

Ήταν μια δύσκολη στιγμή για όλους μας, με αγωνία, αλλά και περηφάνια για το καθήκον που ένωθε να υπηρετήσει.

Από την άλλη πλευρά, θυμόμαστε και τη χαρά του όταν οργάνωνε πολιτιστικές εκδρομές για τους μαθητές του στις σχολές του Ναυτικού, αλλά και αργότερα για τους απόστρατους. Ήταν στιγμές που τον γέμιζαν, γιατί του άρεσε να φέρνει τους ανθρώπους κοντά, να δημιουργεί όμορφες αναμνήσεις και να μοιράζεται τη χαρά με τους άλλους.

Είχε την ικανότητα να τον αγαπούν όλοι όσοι τον γνώρισαν.

Οι μαθητές του στις σχολές του Ναυτικού τον εκτιμούσαν γιατί τους δίδαξε και τους καθοδήγησε με ενδιαφέρον και ήθος.

Οι συνάδελφοί του στην Ένωση Αποστράτων τον ξεχώριζαν για τη φιλία του, την ακούραστη προσφορά του και το έργο του ως συντάκτη του περιοδικού «Θαλασσινοί Απόηχοι».

Όλα αυτά πηγάζουν από τον χαρακτήρα του. Ο πατέρας μας ήταν ένας άνθρωπος που αγαπούσε τους ανθρώπους.

Είχε ευγένεια, ήθος, σύνεση και καλосύννη.

Ήταν πάντα ευχάριστος, έβλεπε τη μεγάλη εικόνα της ζωής και αντιμετώπιζε τα πράγματα με μέτρο και σοφία. Και σε όλη του τη ζωή είχε βαθιά πίστη στον Θεό και στην Εκκλησία.

Σε αυτή τη διαδρομή, ιδιαίτερα τα δύο τελευταία δύσκολα χρόνια, δεν ήταν μόνος.

Θέλω να πω ένα μεγάλο ευχαριστώ στη μητέρα μας και στον αδελφό μου, που στάθηκαν δίπλα του με αγάπη, αφοσίωση και αξιοπρέπεια, προσφέροντάς του την συμπαράσταση που άξιζε.

Πατέρα, σε ευχαριστούμε για όσα μας δίδαξες, για τις αξίες που μας άφησες και για την αγάπη που μας χάρισες.

Καλό σου ταξίδι.

Αιωνία σου η μνήμη.

Γεώργιος Γρηγ. Γεωργακόπουλος

Εκτελούμε το θλιβερό καθήκον της δυσάρεστης περιοδικής ενημέρωσης...

Βαθμός	Ονοματεπώνυμο	Ημέρα θανάτου	Έτος γεννήσεως
Ανθυποπλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Χριστίνα Φριγγέλη	9 Ιουνίου 2026	1935
Υποναύαρχος (Ο) ε.α. ΠΝ	Ευάγγελος Καστανιάς	17 Μαΐου 2026	1930
Ανθυποπλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Αναστάσιος Μέξας	11 Ιουνίου 2026	1957
Υποπλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Βασίλειος Θηβαίος	12 Ιουνίου 2026	1966
Πλωτάρχης (Ε) ε.α. ΠΝ	Αναστάσιος Μπασιουνόπουλος	16 Ιουνίου 2026	1946
Πλοίαρχος (Μ) ε.α. ΠΝ	Γεώργιος Νυδριώτης	19 Ιουνίου 2026	1942
Αντιπλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Σταύρος Αναργύρου	22 Ιουνίου 2026	1931
Πλωτάρχης (Ε) ε.α. ΠΝ	Σταύρος Γούμπουρος	27 Ιουνίου 2026	1943
Ναύαρχος ε.α. ΠΝ, Επίτιμος Α/ΓΕΝ	Ευάγγελος Λαγάρας	29 Ιουνίου 2026	1936
Αρχιπλοίαρχος (Ο) ε.α. ΠΝ	Παναγιώτης Δημητρακαράκος	03 Ιουλίου 2026	1936
Πλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Παναγιώτης Φλωρόπουλος	04 Ιουλίου 2026	1939
Αρχιπλοίαρχος (Ο) ε.α. ΠΝ	Γεώργιος Κανάκης	06 Ιουλίου 2026	1945
Αντιναύαρχος ε.α. ΠΝ	Λάμπρος Σοφράς	07 Ιουλίου 2026	1952
Αντιπλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Κυριάκος Ταμπούκος	09 Ιουλίου 2026	1952
Αντιπλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ	Κωνσταντίνος Στάμος	11 Ιουλίου 2026	1935
Υποπλοίαρχος (ΥΝ) ε.α. ΠΝ	Καλλιόπη Ρώσσου-Αλεξίου	14 Ιουλίου 2026	1940
Αντιναύαρχος (Μ) ε.α. Επίτιμος Δ/ΔΔΜΝ	Βασίλειος Δημητρόπουλος	15 Ιουλίου 2026	1952
Πλωτάρχης (Ε) ε.α. ΠΝ	Ανδρέας Μητράκης	18 Ιουλίου 2026	1944
Αρχιπλοίαρχος (Μ) ε.α. ΠΝ	Γεώργιος Τσίγκος	22 Ιουλίου 2026	1957
Πλοίαρχος ε.α. Λ.Σ	Αθανάσιος Οικονόμου	23 Ιουλίου 2026	1952
Πλοίαρχος (Ε) ε.α. ΠΝ, Επίτιμος Δ.Σ./ΕΑΑΝ	Γρηγόριος Γεωργακόπουλος	23 Ιουλίου 2026	1937

Χρήσιμες Πληροφορίες

Επειδή πρόκειται να γίνει επανεξέταση των χρήσιμων πληροφοριών σε σχέση με την ύλη του περιοδικού, παρακαλούμε και ενημερώνουμε τα μέλη που ενδιαφέρονται, να μας στείλουν τις πληροφορίες – ανακοινώσεις πιο σύντομες, μέχρι 20 λέξεις. Με περισσότερες από 20 λέξεις δεν θα δημοσιεύονται. Έτσι θα γίνεται πλήρης εκμετάλλευση του χώρου του περιοδικού, αλλά και θα καλύπτονται όλοι οι ενδιαφερόμενοι. Οι «χρήσιμες πληροφορίες» θα δημοσιεύονται εναλλάξ μέχρι τρεις φορές το χρόνο. Για να δημοσιευθούν θα πρέπει να έχουν περιέλθει στην ΕΑΑΝ μέχρι την 19η εκάστου μονού μήνα του ιδίου έτους.

Πωλήσεις ακινήτων

- Πωλείται οικόπεδο ΟΣΜΑΝ, πρόγραμμα ΑΡΙΩΝ Ο.Τ. 267/2, 640 τ.μ. Τιμή 20.000€ Τηλ: 6973244343.
- Πωλείται οικόπεδο ΟΣΜΑΝ πρόγραμμα ΑΡΙΩΝ Ο.Τ. 241/5, 64 τμ. Τιμή 23.000€ συζητήσιμη. Τηλ: 6978091863.

Προεδρία της Δημοκρατίας. 52η επέτειος της αποκατάστασης της Δημοκρατίας (24/07/2026)

Επίσκεψη του Συντονιστικού Συμβουλίου των Ενώσεων Αποστράτων Αξιωματικών Ε.Δ. στον Αρχηγό ΓΕΕΘΑ (21/7/2026)

Βράβευση γυναικείας ομάδας «Πέλοπα Πατρών» στο Πανελλήνιο Πρωτάθλημα άρσης βαρών. Παράρτημα ΕΑΑΝ ΝΔ Ελλάδας (23/07/2026)

ΣΑ/ΣΜΥΝ, από την τελετή απονομής βραβείων για τους νικητές Δεύτερου Πανελλήνιου μαθητικού διαγωνισμού παραμυθιών με θέμα το Πολεμικό Ναυτικό (07/06/2026)

ΕΑΑΝ/Κέρκυρας, στο Μνημόσυνο του Αντιναύαρχου Ελευθ. Χανδρινού και του Πλωτάρχη Σπ. Αγάθου (19/07/2026)

Από την τελετή ορκωμοσίας των Νέων Αξιωματικών του Λ. Σ. Ελλ.- Ακτ. ειδικότητας Τεχνικού απευθείας κατάταξης (22/07/2026)

Από την τελετή Υποστολής Σημαίας Κ/Φ ΑΡΜΑΤΩΛΟΣ (30/06/2026).

**Ένωση Αποστράτων
Αξιωματικών Ναυτικού
ΝΠΔΔ**

Ι. Παπαρηγοπούλου & Π.Π. Γερμανού,
Πλατεία Κλαυθμώνος 105 61 Αθήνα
www.eaan.gr
Τηλ: 210-33.10.430,
210-33.10.431
e-mail: info@eaan.gr

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο ΚΕΜΠΑ
Αριθμός Άδειας 517/92

ΚΩΔΙΚΟΣ 012037

© φωτό Κλεοπάτρα Γελαδάκη 2012
Κωπηλάτες και Φρεγάτα